Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

ДҮХЭРИГ

№ 42 (291)

2002 октябриин 17 Четверг

№ 121 (20631)

Намарай һүүл сагаан нохой һарын 12 гарагай 5

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Буряадай Президент хүндэтэ профессор болобо

Президент Леонид Потапов һаяхана Байгалай экономикэ болон хуули ёһоной гүрэнэй университедэй (Эрхүү) хүндэтэ профессор болобо. Урдань арадай ажахын институт гэжэ нэрлэгдэ байха үедэнь Леонид Васильевич Сибирь болон суутай һуралсалай тус эмхи зургаанийе экономистын мэргэжэлээр дүүргэжэ гараһан юм. Үүнтэй тэрэ экономикын эрдэмэй доктор нэрэ дүтэй.

Октябриин 14-дэ үнгэргэгдэһэн тус университедэй эрдэмэй советэй ээлжээтэ зүблөөн дээ университедэй ректор М.А.Винокуров Потаповта хүндэтэ профессорэй диплом өгөлба.

Өрэшэлэн Л.В.Потапов университедэй ректор дүтэй бүлэг эрдэмтэд, багшанарта Буряад Үнэн эрдэмэй габьяата ажал эрхлэгшадай үнэмшэлгэнүүдые, тэмдэгүүдые өгөлаа.

Н.ДАБАЕВ.

ОЙ МОДОН НАБША НАМААГАА НАДХУУЛҺААР, ҮДХЭН НОГООН НАЙГАҺААР, ГОЛ ГОРХОД МҮНГЭН ХАШАРҺАЯА ДОЛГИЛУУЛҺААР ЭАНДАА БАЙХАЛ

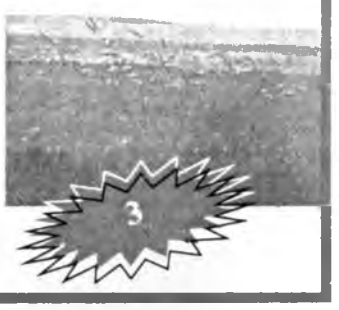

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын Захиралта

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГУРБАДАХИ ЗАРЛАЛАЙ АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ ГУРБАДАХИ СЕССИИЕ ЗАРЛАХА ТУХАЙ

Буряад Республикын гурбадахи зарлалай Арадай Хуралай ээлжээтэ гурбадахи сессиие 2002 оной ноябриин 18-да Улаан-Үдэ хотодо зарлаха

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ А.Г.ЛУБСАНОВ.

Улаан-Үдэ хото.
2002 оной октябриин 15.
№ 41-III

ДЭЛҺЭЕЭ ХИИДХҮҮЛЭН ХАТАРААЛ МОРИД

Үнгэрэгшэ субботын үдэр Үгһаа хөйшо буряад гай магтан соло дуудагоё һайхан гүйгөөшэ удые һайхашаан адагаг аргатай байгааб. Юуб гэ, Буряадай гүрэнэй одской конюшниин бүлыкын ипподром зунай хаһын хаалгада юулагдаһан морёор даан үнгэрөө.

Бүхы республикаһаа гараһан мори унаашад богони зайда гүйлгэ, гайлга гэхэ мэтын аяар янзын тулалдаанда хадаба.

Өгөөл хүндэ гэжэ тоогодог «В» классай конкурсдо (120 см. үндэрые галгатай урилдаан) II разрядай спортсменка Анна Тарасова Донской үүлтэрэй Блеск гэжэ нэрэтэй морин дээрэ түрүүлэн ерээ. 3000 метрэй зайда урилдаашадай дундаһаа англи үүлтэрэй Бангор гэжэ мори унаһан Татьяна Гроссман бэшэнһээ илгарһан байна. Мүн 1600 метрэй зайда 12 наһатай Максим Угольников 2 наһатай англо-тракенка үүлтэрэй Филиппинскэ моритойгоо шалгараа.

Воронежскэ областиин мориной заводой шанда хүртэхын тула Орловско үүлтэрэй морид шадалаа туршажа, I категориин унаашан Игорь Акулов Клим моринтоёо 3200 метрые 4 мин. 37,5 секундын турша соо гаталба. Энэ дүнгынь ипподромой рекордһоо оройдоол хахад секундаар ехэ байшоо.

Мүн тиихэдэ республикымнай аймагуудай ажахынуудай түлөөлэгшэд тус спортдо дуратайшуулые баясуулаа. Тиигэжэ зайдаар мори унаашадай дундаһаа Патрон гэжэ нэрэтэй мори унаһан Хориин аймагай Баянгол нютагай спортсмен Г.Долсоев Буряад Республикын хүдөө ажахын ажалшадай шанда хүртөө бэлэй.

Анхан сагта һайн хүлэг эрэ хүнэй омогорхол гэжэ тоологдодог һэн. Мүнөө сагнай ондоо юм бэзэ, гэбэшье гоё һайхан мориной хатаргажа ябахада гү, али һалхинда дэлһэеэ хиидхүүлэн, туруунуудаараа тооһо бурьюулан гүйлгэжэ ябаһан мори харахадаа, нэгыеньшье һаа, унажа үзэһэйб гэһэн һанал толгойдомни эзэлүүдгүй түрэхэ юм.

А. БАТОМУНКУЕВ.
Авторай фото.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГУРБАДАХИ ЗАРЛАЛАЙ АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ СЕССИ ДЭЭРЭ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭГДЭХЭЭР ХАРААЛАГДАҺАН АСУУДАЛНУУД

1. «Буряад Республикые хүтэлбэрилгын схемэ тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай;
2. «Буряад Республикын эрдэм ухаан болон эрдэмэй-техническэ политика тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые, нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай (2-дохи уншалга);
3. «Налогууд болон татабаринууд тухай Россин Федерациин хуули ёһонуудаар Россин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ үгтэһэн Буряад Республика доторхи налогуудые гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай (2-дохи уншалга);
4. «Газар тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые, нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай;
5. «2003 оной республиканска бюджет тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай;
6. «Буряад Республикын бюджедые гүйсэдхэлгэ тухай оперативна мэдээсэл үгэлгэ тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай;
7. «Сэнгүүдые (тарифуудые) гүрэнэй зүгөө гуримшуулгын талаар гүрэнэй зарим эрхэ түлөөлэлгэнүүдые Буряад Республика доторой муниципальна бүридүүлгэнүүдэй нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудта олгохо тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай;
8. «Таряашадай (фермернүүдэй) ажахынуудые, саадуудые, огородуудые, мал ажал, дачануудай барилгые эрхилхын тула эрхэтэдэй зоорилгэ үгтэдэг газарай участогай эгээл ехэ болон эгээл бага хэмжээнүүдые тогтоохо тухай» Буряад Республикын хуулиин проект тухай.

Бусад асуудалнууд.

ЯАРМАГТА ОШОХОНЬ

Һаяар Улаан-Баатар хотодо монгол-орос яармаг үнгэргэгдэхэнь. Манай республикын зүгһөө бүхы предприятинуудай 62 процент хабаадахаар мэдүүлгэнүүдээ үгөө. Мэдээжэ «Байкалфарм», «Амта», «Макбур», «Наран-сервис» гэхэ мэтэнүүдэй хажуугаар барилгын индустри өөрынгөө бүтээлнүүдые харуулха түсэбтэй. Манай үйлэдбэрилэгшэдэй олон продукци Монгол орондо үнинэй мэдээжэ. Тусхайлбал, «Амта» «Макбур» хоёрой өөрын наймаанай түбүүд тус ороной ниислэлдэ, мүн Дархан хотодо гурбадахи жэлээ хүдэлжэ байна. Тэрэшэлэн Улаан-Удын судна бүтээлгын заводой дархалһан хүдөө ажахын техникые монголнууд дуратайгаар худалдажа абадаг.

Уласхоорондын яармагай дүнгүүдээр хүршэ орондо улам ехээр Буряад Республикын бүтээлнүүд тараха бээ.

УЛААН-УДЭ - МОСКВА

Москвагай Баруун-Хойто зүгэй округтой Улаан-Удэ хото нүхэсэхэнь. Манай ниислэлэй мэр Г.А.Айдаев, горсоведэй депутат, «Продопт» бүлгэмэй толгойлогшо С.И.Соколов гэгшэд энээн тушаа тусхай хэлсээ баталжа бусаба. Тус хэлсээнэй ёһоор москвагайхид манда медицинын, мэдээсэл тарааха электронно хэрэгсэлнүүдээр туһалжа байха, мүн Москвагай үхибүүд Байгал ерэжэ амарха. Харин манайхид Улаан-Удэдэ бүтээһэн зүйлнүүдээ Москвагай дэлгүүртэ абаашажа байха.

ТАРЯАГАА ХУРЯАБАБДИ

Хаа хаанагүй таряа хуряалган дүүрэжэ, республикын ажахынууд хамтадаа 120 мянган тонно орооһо суглуулжа абаба. Илангаяа ехээр орооһо таряа Кабанскын район нөөсэлөө. Эндэ гектар бүриһөө дунда зэргээр 11 центнер орооһо хадаба.

Николай НАМСАРАЕВ.

ЭЭЛЖЭЭТЭ БЭШЭ СЪЕЗД

Октябрийн 9-дэ Буряадай уран зураашадай холбооной ээлжээтэ бэшэ съезд нээгдэжэ, хэжэ байһан ажалаа ба дутуу дундануудаа хаража үзэбэ. Жэл соо Г.Г. Васильев түрүүлэгшээр хүдэлхэдөө, һанаа сэдьхэлээрээ оролдожо хүдэлөөгүй гэһэн шанга эрилтэ табин, съезддэ сугларһан уран зураашад тэмдэглэһэн байна. Энээнэй хажуугаар мастерскойн директор Ю.К.Лаев хүсэд оролдолго гаргажа хүдэлөөгүй дээрэһээнь, мүнөө дээрээ Куйбышева, 20 гэһэн гудамжада байдаг арба гаран зураашадай мастерской хүйтэн, ядахын сагта элшын галшье үгы, баһа иимэ шахардуу байдалда Жердева, 4 гэһэн гудамжада байрладаг мастерской оронхой. Ушарынь юуб гэхэдэ, үри схэ. Тиин Буряадай уран зураашадай холбоониие һалгааха, России уран зураашадай холбооной мэдэлдэ байхагүй гэһэн һанамжатай зарим тэды зураашадшье байһан байна. Эдэ нүхэд эрид таһа муушалуулхабди гэжэ ойлгоһондоо съезддэ нюураашье харуулаагүй. Тайсаев Баяр Тубановичта ехэнхи зураашад дуугаа үгэжэ, түрүүлэгшээр томилогдоо. Шэнэ эрилтын ёһоор түрүүлэгшэ зургаан хүнһөө бүридэһэн правлени бүридхэбэ. Съезд дээрэ Буряад Республикын соёлой министрэй орлогшо Б.А. Ким хабаадалсаа.

Элбэг МАНЗАРОВ,
Россин ураи зураашадай холбооной гэшүүн.

Агын һонин

ХҮНХЭРЭЙХИД ШАЛГАРАА

Агын округой дэбисхэртэ энэ жэл сагай уларил яһала һайн байжа, үбһэ таряан үрэ дүнпэйгөөр хуряагдаба. Агын районой Хүнхэр нютагай таряашад гектарһаа 22 центнер таряа хуряажа, округ соогоо түрүү һуури эзэлбэ.

Хүнхэрэй таряанай 3 бригада ахамад агроном Баторжаргал Бальжирович Бальжировай хутэлбэри доро байгша оной сентябрь һарын һүүл багаар эбтэй этэйгээр хам оролдожо, таряа хуряалгаяа дүүргээ. 16 комбайн, «К-700» түхэлэй 15 машина, арба гаран КАМАЗ-ууд поли дээрэ гаража, богонихон саг соо 2200 гектарһаа таряагаа хуряаба.

Олон жэлэй туршада комбайнероор хүдэлдэг, дүй дүршэлтэй Мунко-Жаргал Цыденов, Жаргал Эрдынеев, Батожаргал Дабаев, Владимир Мирсанов, Даши-Дондок Ломбонов, Николай Норполов гэгшэд эрхим ажалаа ябуулжа, шангай 6 һуурида гараа.

Округ дотор Могойтын районой Хара-Шэбэр, Улаан-Одон, Урта колхозойхид мүн лэ һайн үрэ дүнгүүдые харуулба.

Е.ГАЛТАЕВА.

АНДА ЁҺОНОЙ ХАРИЛСААН

Наран уласай Румои хототой Буряадай ниислэл Улаан-Удын анда ёһоной харилсаа тогтоохоор, тэбхэр гушан жэл гүйсэбэ. Эндэ һаяхан нара хараһан «Улан-Удэ-Румои: дружба укрепляется» гэһэн ниитэ гаршагтай номой барлагдан гараһан ушарта зорюулагдаһан уулзалга И. Калашниковай нэрэмжэтэ хотын түб номой санда мүнөөдэр үнгэрхэнь. Тиин энэ харилсаанай ойдо зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганууудай нэгэниинь болохо юм.

Улаан-Удэтэй анда ёһоной харилсаа тогтоохон арбан хотонуудай дунда Румои түрүүшынь болодог байха юм. 1972 оной июлиин 5-да баталагдаһан хотонууд хоорондын хэлсээе тэрэ үедэ Улаан-Удэ хотын депутадуудай Советэй Исполкомой түрүүлэгшэ Ь. Убеев, Румои хотын мэр гражданин Э. Харада гэгшэд үүсхэһэн юм гэжэ тэмдэглэлтэй.

Энэ гушан жэлэй туршада соёлой, эрдэм болбосоролой, экономикын талаар холбоо барисаан таһалдаагүйһөө гадна,

улам хүгжэн батажаһаар. Тиин һүүлэй үедэ хэдэн дунда һургуулинуудай һурагшад ба БГУ-гай оюутад япон хэлэ шудалжа эхилээ. Япон киногой үдэрнүүд үнгэргэгдэдэг болоһыень мэдээ ёһотойт. Мүн саг үргэлж мэргэжэлтэ артистнуудаа гастрольнууд эмхидхэгдэнэ.

«Мүнөө дээрээ экономическ харилсаануудтаа гол анхарал хандуулнабди. Юуб гэхэдэ, нара улас эршэмтэйгээр хүгжэжэ байн гүрэн юм. Тиимэ һэн тула, тэдэнэ түрүү туйлалтануудые хараад абажа, өөрынгөө ажаябуулга нэбтэрүүлхэ шухала», - гэжэ Улаа Удэ хотын гадаада экономичес харилсаануудай управлени түрүүлэгшэ А.А. Хантае тэмдэглэнэ. Тиин 2000 он үнгэргэгдэһэн уулзалгада яб автомашинануудые заһабарил завод, хог нобшоёо элдүүри предприяти г.м. Улаан-Удэдэ нэ тухай тусхай асуудалну бодхоогдоһон байха юм.

Энэ мэтэ холбоо харилсаануу түүхын баримтануу, сонинуу хэблэгдэһэн статьянууд тус но хуудаһануу дээрэ барлагда уншагшадай, олониитын һонор дурадхагдаба.

Даша-Доржо БОЛОТО

ОЙ МОДО АБАРЖА...

2002 ондо республика доторнай олон тоото ойн түймэр ушарһан байна. Түнхэнэй үндэһэтэнэй ехэ хүреэлэнэй дэбисхэр дээрэ түймэр мүнлэ олоор тохёолдоо. Хүреэлэнэй ажалшад хамсыгаа шуун, «унаһан малгайгаа абангүй» ой модонойнгоо жаса абархаяа оролдоо. Эгээл иимэ ехээр шатаһан ойн талмай дээрэ залуу модо ургуулха талаар урда жэлнүүдтэ ехэ ажал хэгдэжэ байгаа. Бухы ой модоной ажахынуудта модо ургуулха питомнигууд байгша һэн. Харин мүнөө бухы аймагай «ногоон баялигай» жасые ойдоол гансал питомник хангана. Тэрэ хадаа Зуун-Морин һууриндахи инспекторскэ участогта оршоно. «Совет үедэ эндэ томо гэгшын лесхоз байгаа һэн», - гээд, 30 жэл ой модоной ажахыда хүдэлжэ ябаһан Борис Афанасьевич Юдаков хэлэнэ.

Мүнөө хадаа үндэһэтэнэй хүреэлэнэй энэ участог 550 мянга гектар талмайтай юм. Залуу модо ургуулха, ойгоо хамгаалха гэһэн хүнгэн бэшэ зорилготойгоор 28 хүн хүдэлжэ байдаг.

- Үнгэржэ байһан 2002 он ехэ хүндэ жэл болобо. Юуб гэхэдэ, олон тоото түймэр соробхилоо, - гээд, Борис Афанасьевич хөөрэнэ, - Ехэнхи түймэр хүн зоной аашалһанһаа болоно гээшэ. Энэ хабар шанга түймэр Зуун-Морин һууринда тон дүтэ ерээ. Түймэр унтараахадамнай нютагай зон туһалаа. Андрей Шалдушкеев уһа асаржа байгаа, тракторнуудаа үгөө. Тиигэжэ хүнүүдэй ашаар унтараажа шадаабди. Хүн зон хадаа өөһэдын ажамидаралда аюулгүй байбалнь нэгэшье туһалнагүй. Хэдэн жэл соо маанадта туһалһан ушарнууд аргагүй үсөөн, эдэнэй нэгэниинь энэ хөөрөөмни болоно. Ганса түймэр

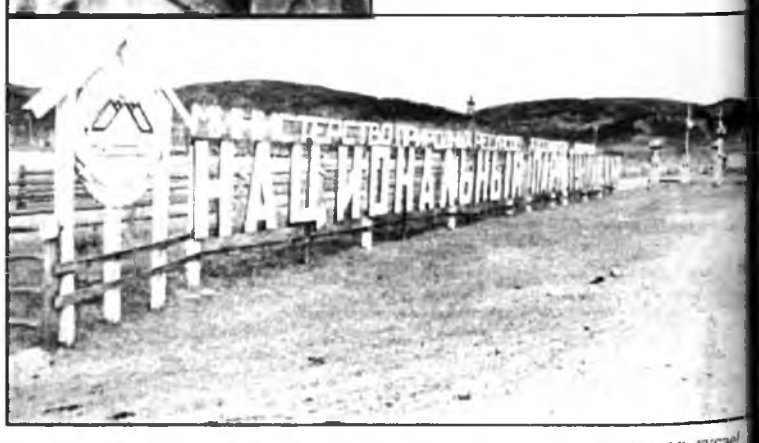

манай һанаа зобооногүй. Һүүлэй үедэ модон ехээр отологдодог болонхой. Зарим ушарта модо хулуужа отолдог хүнүүд шатаажархина. Манай инспекторнуудэй тэрээниие унтараахаа ошоходонь, мод отолжо үрдинэ. Нэгэ дахин бит тэдэнние барижархео һэмди. Б мянган түхэриг яла тэдэ туле Аймаг доторнай Хитадай эрхэлд хоёр газар өөһэдын пилорам табинхай. Эгээл тэндэнь мод хулуугшадые бариха гэхэдэмна урид мэдэнхэй байжархин тайруулхаяа асарнагүй.

Борис Афанасьевича хутэлбэрилдэг ажалшад модоно үрэнэ ургуулна. Тэрэнэй хэлэнэ жэл бүри модон таригдан Хулгайшаднаа ой хамгаалх түймэр унтараараха хэрэгтэ ехэ хүс шадал хэрэгтэй. Иимэ нангин аж хэжэ ябаһан ой модоной ажахы эдэ ажалшадта амжалта хүсэе!

Борис БАЛДАНО
Радна-Нима БАЗАРОВ
фото-зураг дээрэ
Борис Афанасьевич Юдаков

АХ, ЭТА ЯРМАРКА...

В конце минувшей недели в п. Загорск прошла третья традиционная осенняя ярмарка по продаже сельскохозяйственной продукции, промышленных товаров. Здесь свою продукцию представили предприятия Иволгинского, Прибайкальского, Хоринского, Кяхтинского районов, Улан-Удэнские «Эмальпосуда», «Авиазавод» и другие.

В этот день было продано 39 тонн капусты, 16 тонн лука, 400 мешков картошки, 700 килограммов моркови.

Ярмарка завершилась большим театрализованным представлением, которое приготовил ДК «Рассвет» п. Загорск.

Соб. инф.

На снимке А. БАТОМУНКУЕВА: в день ярмарки.

Гал чуламта
Буряад үнэн
17.10.2002
Дүхэриг
№ 42 (291)

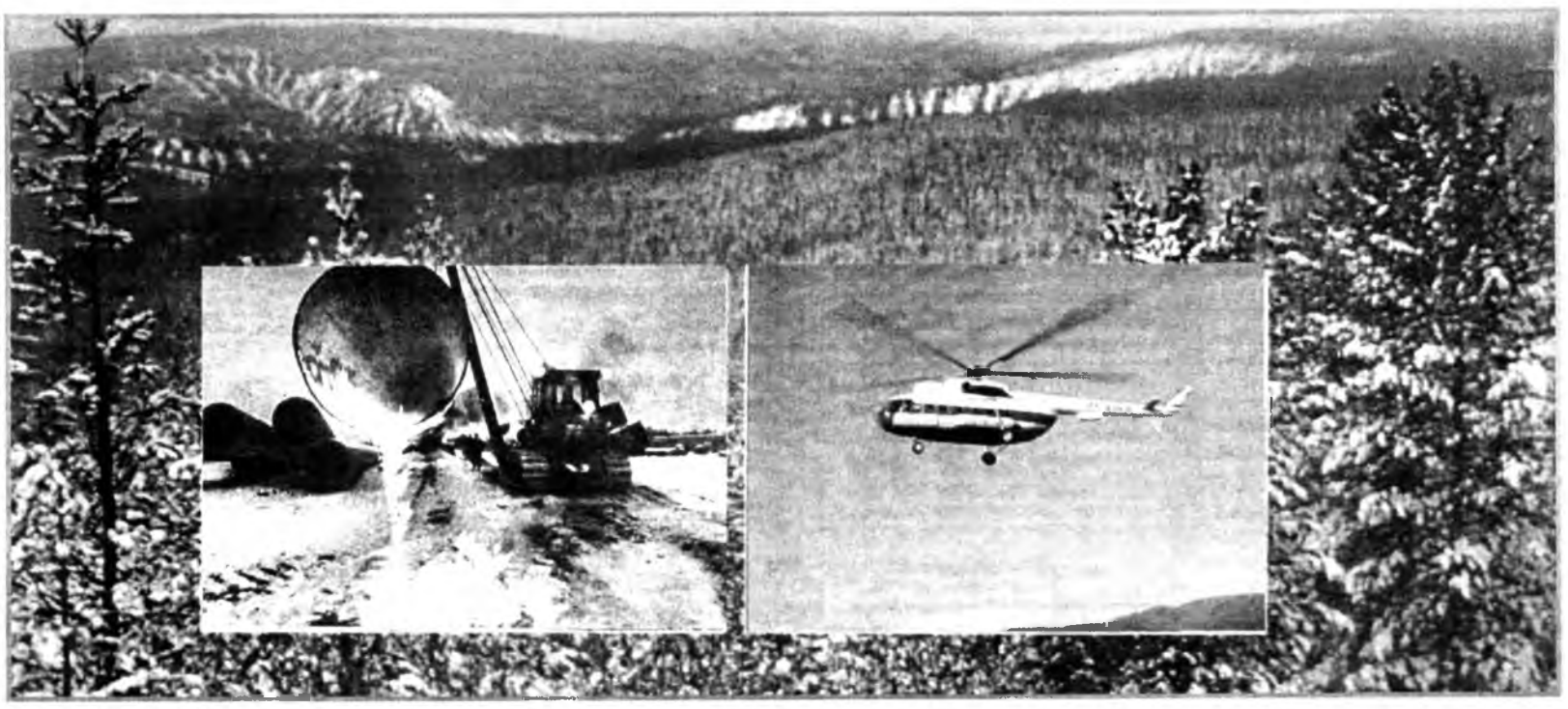

ОЙ МОДОН НАБША НАМААГАА НАДХУУЛhААР, УДХЭН НОГООН НАЙГАhААР, ГОЛ ГОРХОД МҮНГЭН ХАШАРhАЯА ДОЛГИЛУУЛhААР ЗАНДАА БАЙХАЛ

...ар ямар онсо нүлоо ...энүүдтэй байха тухай ...жэ үгэhэн юм. Иигэжэ ...ү эрдэмтэдэй, үргэн ...итын hанамжа дурад-...удтай танилсаhанай, ...эри hайсахан хэhэнэй ... дүнгүүд гаргагдаха. ...н болон Хитадай Пра-...ствануудай хэмжээндэ ... нефтепровод татаха ...шидхэбэри абтаhан.

...л оной сентябриин 8-да ...т-Петербургда Россин ... Хитадай Правитель-...удай толгойлогшонорой ...алта уулзалгануудай үедэ ...си-Хитад» гэhэн нефте-...од бариха талаар проектын ...нко-экономическа баг-...калга гэхэ гү, али ту-...мжа зохёон бэлдэхэ тухай ...эндэ гар табигдаа hэн. ...н талаhаа «НК «ЮКОС» ...гой болон «Транснефть» ...гой түлөөлэгшэд, Хитадай ...аа национальна нефте-...корпорациин этигэмжэтэ ...эгшэ гар табиба.

...арск-Забайкальск-Да-...гэhэн нефтепроводой ...тын ёhоор Баруун болон ... Сибириин, Саха-Яхад ...бликын хэбтэшэнүүдhээ ... соргонуудаар туугдан ...гдэхэ. Буряад Респуб-... Эрхүүгэй болон Шэтын ...нуудай дэбисхэр дээгүүр ...лометр, тиихэдэ Хитадай ...ар 795 километр утатай ...нуд татагдаха байна. ...ай нилээд хүшэрхэн ... болоно. Түргэн урасхал-...гол горхонуудые, хада ...айнуудые, сэбдэг мүль-... газарнуудые хараада ...аа гадна газарай хү-...дэ онсо анхарха шухала. ...епровод бариха талаар ... ашаг үрэтэй мүнөөнэй технологинуудые нэбтэрүүлжэ шадаха уласхоорондын хэмжээнэй түрүү бэрхэ, элитэ мэдээжэ болоhон экспертнүүд хэрэгтэй. Эдэмнай хэб бэ гэбэл, «Джон Браун Хайдрокарбонс» болон ILF. 26 жэлэй туршада проект ашаглагдахаар хараалагдана. ILF компаниин түлөөлэгшэ Кристиан Хайнц гэгшын хэлэhэнэй ёhоор трубопроводой hэтэ гараха бүхы трасса шадархи газар дайда hайса шалгагдажа, барилга эхилэлгэдэ hуури табигдаха, тиихэдэ үшөө уласхоорондын эмхинүүдэй - Бүхэдэлхэйн банкын болон hэльбэн шэнэлэлгэдэ, түгэс хүгжэлгэдэ мүнгэ hомолдог Европейскэ банкын эрилтэнүүдтэй зохилдуулан, нефтепроводой экологическа документаци зохёогдон бэлдэгдэхэ юм.

Энэ трасса барилгын үедэ, мүн hүүлээрнь соргонуудай бүрин бүтэн байлгые ходо шалгажа, хинажа, ашаглалгые зүбөөр эмхидхэн, техническэ хэмжээнүудые саг соонь абаха гээшэ манай гол зорилго болоно гээд «Джон Браун Хайдрокарбонс» компаниин түлөөлэгшэ Найджел Блейк тэмдэглээ. Барилгын үедэ түүхын, байгаалиин, соёлой баялигууд болохо хүшөөнүүд онсо хамгаалалта доро байха. Тэдэнэй ойро хэншье хүрэхэ эрхэгүй.

«Россия-Китай» гэhэн нефтепровод таталгын үедэ, мүн hүүлээрнь ашаглалгын үедэ усал боложо, оршон тойронхи байгаалида гарза хохидол ушаруулхагүй бээ гэhэн гол асуудал ерээдүйн трасса худар ажаhуугшадай hанаа зобоохо мүрөөрөө зобоонол хаш. Хүн зонтой уулзалгануудта хабаадагшад ямаршье орёо асуудалнуудта тодо харюунуудые

Оршон тойронхи байгаалида гарза хохидол ушаруулагдахагүй

үгэжэ, нефтепроводой шухала хэрэгтэй байhаниие тэмдэглээ, ойлгуулаа. Ушар юуб гэхэдэ, барилгада гаргашалагдаhан мүнгэнhөө хараагүй ехэ мүнгэн республикада бусаагдаха байна. Иигэжэ Россин, мүн трассын гараhан дэбисхэрнүүдэй экономико гарзада орохо бэшэ, харин нилээдхэн ехээр хүгжөөгдэхэ, hалбаран ургаха байна. Энээниие Эрхүүгэй, Улаан-Удын, Шэтын түрүү бэрхэ эрдэмтэд тоолон харуулаа. Тоо баримтануудаар гэршэлэгдэhэн документнүүдтэй танилсажа, түрүү бэрхэ мэргэжэлтэдэй тодо hонор элидхэлнүүдые шагнаhан бүхы хүнүүд тус барилгын хэрэгтэй байhаниие яhала ойлгоhон байха. Энэ проектын бэелүүлэгдэбэл, хүдөө ажахы, промышленность, хэлхеэ холбоон гээд лэ тоолохо болоо hаа, олохон hалбаринуд олзо оршотой болохо байнал. Мүнөө хаа хаанагүй ажалгүй хүнүүд олошоронхой. Иимэ зон хүдэлмэритэй боложо, хооhо нойтон ябахаяа болихо. Шэнэ hургуулинуд, больницануд, гэр байрануд олоор баригдаха, БГУ-да нефтехимическэ факультет нээхэ дурадхалнууд оруулагдажа, залуушуулда hайшаагдаа.

hуурин тосхонуудай нангин газарнуудта гамтайгаар хандаха уряануд зэдэлээ. Иимэ газарнуудые холуур тойрожо, барилга хэгдэхэ гэжэ компанинуудай түлөөлэгшэд найдуулаа. Трасса шадар вертолёдуудай буужа, ниидэжэ байха талмайнууд түхеэрэгдэхэ.

Мухар-Шэбэрэй, Зэдын, Захааминай, Түнхэнэй аймагуудта ажаhуугшадтай үнгэргэгдэhэн хөөрэлдөөнүүдтэ олон эмхинүүдэй түлөөлэгшэд хабаадаа. Республикымнай Правительствын, районуудай захиргаануудай эмхидхэhэн эдэ ябуулгануудта зон бүгэдөөрөө хабаадажа, нефтепроводой хэды ехэ экономическа ашаг үрэтэй байhаниие ойлгоhон байна.

Дээрэ дурсагдаhан уулзалгануудта хэд хабаадааб гээд хараад үзээ: нефтепровод барилгын проектые хүтэлбэрилэгшэ С.А.Литвиненко, «Гипротрубопровод» ОАО-гой экологиин таhагые даагшын орлогшо Н.И.Петухова, Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Н.И.Быков, «НК «ЮКОС» ОАО-hоо «Росси-Хитад» гэhэн нефтепроводой ТЭО байгуулха талаар хүтэлбэриин комитедэй гэшүүн Ю.Д.Иванов болон бусад хабаадаа.

Манай үрэнhөө Зүүн Европо руу нефть эльгээн дамжуулха «Дружба» гэhэн нефтепровод 60-аад онуудай эхин багаар баригдаhан. 40 гаран жэл соо ашаглагдажа байбашье, нэгэшье дахин эбдэрээгүй, hаатаагүй байха юм. Мүнөө «Росси-Хитад» гэhэн нефтепроводой проект зохёожо байhан «Гипротрубопровод» институт «Дружбын» проект зохёон табиhан гээд тэмдэглэгдэнэ.

Ондоо гүрэнүүдэй түрүү мэргэжэлтэд шэнэ проект зохёолгодо хабаадуулагдана. Теэд эдэ зомнай түрүүшынхеэ нефтепровод барилсана бэшэ. Тиимэhээ шэнэ проектые ондоо барилгануудтай сасуулжа, шүүбэри хэхэ аргатай байна бшуу. ILF компаниин түлөөлэгшэд Кристиан Хайнц «ЮКОС» компанида, тэрэнэй хэрэглэдэг түрүү технологинуудта пайдадаг байhанаа мэдүүлээ.

Нефтепровод барилгын шатануудые нэрлэе. Түсэбэй ёhоор түрүүшын шата 2003 оной июль hараhаа хожом бэшэ эхилжэ, 2 жэл соо дүүрэхэ ёhотой. 2005 ондо бүхы трассын 1452 километр таталагдаад байха, давлени бага болгохо, тэрээнhээ хамгаалха 3 станци, 400 мянган кубическа метр хэмжээнэй резервуарна парктай 7 НПС. Удаадахи жэлнүүдтэ 2010 он болотор паркнууд улам үргэдхэгдэхэ юм ха.

«Росси-Хитад» гэhэн нефтепроводой барилгын шухала хэрэгтэй байhаниие Буряад Республикын, Шэтын, Эрхүүгэй зон ойлгожо, бүгэдэ дэмжэжэ байhанаа мэдүүлнэ гээд уулзалгануудые эмхидхэгшэд тэмдэглэhэн байна.

Дарима ЭРДЫНИЕВА,
журналист.

ХҮНТЭЙ НЮТАГ ОМОГОРХОМООР ХҮНҮҮДТЭЙ

АЛТАН ТАРЯАТА ХҮНТЭЙ

1947 он. Бухы СССР орон дотор, мүн Хурамхаанай аймагта 1946 ондо үзэгдөөгүй ган гасуур боложо, үлэн хоohон жэл болоhон юм. Тэрэ үедэ Эхэ ороноо хамгаалгын дайнhаа шархатаhан фронтовигууд ерэжэ, колхозуудай правлени, тракторно-таряан ажалай бригадануудые хүтэлбэрилжэ эхилhэн түүхэтэй. Иимэрхүү байдал республикын бухы тооной ажахынуудта үзэгдэhэн байха. Дайнhаа бусаад, фронтовигууд hүни үдэрые илгангүй, хүндэ хүшэр байдалые тоолонгүй ажаллажа эхилбэд. Эгээл түрүүн тэдэнэр дайнай үедэ hандаргагдаhан Хүнтэйн полевой станнуудые hэргээжэ эхилбэ. 1947 ондо Хүнтэйдэ багахан таряанай звенонууд нэгэдэжэ, томохонууд тракторна болон тракторно-таряан ажалай бригадануудые эмхидхэгдэбэ. Тус бригадануудые Гааргада Ц.Б Юндунов, Ч.Б.Бадмаев, Аргатада Ц.Ш.Бубеев, Г.Д.Дамбаев, Н.Б.Ринчино, Ш.У.Тубденов, Дэрээндэ Х.Д Харганов, Д.Ч. Цыдендоржиев, hахалида И.М.Терентьев хүтэлбэрилбэд. Тэдэнэр таряанай үзэгдөөгүй үндэр ургаса Хүнтэйдэ хуряажа, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй 1948 оной мартын 29-нэй тогтоолоор Социалис Ажалай 9 Герой тодорбо. Үшөө тиихэдэ Мүргэндэ Б.Э.Будаев, Гааргада - З.З.Хайдарова, Я.Р.Доржиев, Дэдэ-Аргатада М.А.Зарубин, Дэрээндэ - О.Э.Эрдыниев, О.Ц Найданов гэгшэд Ленинэй орденоор шагнагдабад. Мүнөө алдарта таряашадые бултыень газетэдэ бэшэхэ аргагүй, харин тэдэнэрэй нэгэ зариман тухайнь бэшэхэмни. Хобраг Дылгырович Харганов дайнhаа ерэhээр 1946 ондо Дэрээнэй сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой тракторно-таряан ажалай бригадын бригадираар томилогдобо.

Полевой стан колхозой центр Ягдагhаа 100 километр зайда оршодог. Тиимэhээ бригадир Харганов таряашадай байра hэльбэн заhаба. Полевой станда столово, пекарни, конюшни эмхидхэгдэбэ. Хабарай тарилгада, таряа хуряалгада тусгаар мал шахагдажа эхилбэ. Таряанда ажаллаhан зондо тусгаар натуральна түлбэри тогтоообо. Хүнтэйдэ ажаллаhан зоной гэртэхиндэ үбhэн, түлеэн миинтээр зөөгдэдэг бэлэй. Апрель hарын тэн багта 16-17 басагад поли дээрэ газар борнойлхоёо ѳараад, сарнуудынь яажашье урагшаа ябажа ядабад. Яажашье ядахадаа, бригадиртаа ерэжэ хэлэхэдэнь, Хобраг Харганов түргэхэн тус полидо ошожо харахадань, жэгдэлэн мүльhөөр хушагданхай үргэлжэ полинууд үзэгдэбэ. «Энэшни - газар доромнай алтан булагданхай, газарнай шиг нойтоор баян, танай 45-50 градус хүйтэндэ саhа тогтоohоной аша туhатай байшаба», - гэжэ омогорхон хэлэбэ. «Тарилгада мэндэhэнэй хэрэггүй, мүльhэн хайлажа, полёор тарашадаг, гансал морид, сарнуудаа, зэр зэмсэгээ hайса тарилгада бэлдэе», - гэбэ. Партиин айкомой инструкторнууд, Баргажанай МТС-эй мэргэжэлтэд үдэрhөө үдэртэ полевой стан ерэжэ, «тарилгадаа хожомдожо байнад» гээд, захиралта хүргэдэг болобо. Тарилгада унжагайрhанай түлөө партиин айкомой бюро дээрэ Харгановта шанга гэгшын зэмэ тохогдобо. Уданшьегүй тус бригадын таряан бултанhаа түрүүн жэгдэрэн ногооржо эхилбэ. Намартаа комбайн, жатка, триер, молотилка hүни үдэргүй ажаллаба. 1700 гектарhаа дунда зэргээр гектарай 18 центнер, мүн туршалгын 43 гектарhаа 1290 центнер шэниисэ хуряагдаба. Могойтын заготзернодо 10000 центнер шэниисэ тушаагдажа, колхозойнгоо 5 жэлэй түсэб гүрэндэ тушааба.

Дайнhаа американ «Студбеккер» машина асаржа ерэhэн Лайдаг Муханаев сүүдхэдээ Могойто уруу 15 рейс хэдэг. Мүн сар болон моридоор модон тэргэдэ ашагдаhан таряан заготзерно тээшэ hубаридаг hэн. Тэрэ жэлдэ Түнхэнэй, Яруунын, Кабанскын, Хориин, Хэжэнгын аймагуудта Дэрээнэй таряашад 8000 центнер шэниисэ худалдабад. Дэрээнэй таряашад дайнай үедэ, дайнай hүүлшын жэлнүүдтэ 2-3 жэл боложо, гэртээ ошодог байгаа. Хабартаа тарилгада, зундаа паар хахалха, газогенераторта чурканнуудые отолхо, намартаа таряа хуряалган, үбэлдөө гараар триер эрьюулхэ, молотилка морёор эрьюулхэ гээд, хойно хойноhоо hубарилдаха. Үшөө тиигээд, үбэлдөө бүhэ тулама саhан соо Соболиха, Түрхэ модо бэлдэхээ ерэдэг байhан.

Михаил Александрович Зарубин дайнhаа бусаhаар Дэдэ-Аргатын Маленковой нэрэмжэтэ колхозой тракторна бригадын бригадираар томилогдобо. Михаил Александрович тон ажалша, архи, тамхи амандаашье хэдэггүй, ябагаар 80 модоной зайда Хурамхаанай аймагай партиин пленумдэ, сессидэ ерэдэг байhан. Мүн нэгэ hуудалдаа самовар сай гансаараа уужархидаг байhан. 1947 ондо Дэдэ-Аргатын тракторна бригада 320 гектарhаа 4800 центнер, мүн 41 гектарhаа 1230 центнер шэниисэ хуряаба. Таряанай үндэр ургаса абаhанайнгаа түлөө М.А.Зарубин Ленинэй орденоор шагнагдаба. Мүнөө Хүнтэйдэ Зарубинай полевой стан бии юм.

1941 ондо Татарай АССР-hээ Гааргада Зоя Закировна Хайдарова ерэhэн юм. 19 наhатай басаган Гааргын сомоной Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо трактористаар ажаллажа эхилбэ. Зоя Закировна Баргажанай МТС-эй дэргэдэхи трактористын курса дүүргэhээр, комсомол залуушуулай звено хүтэлбэрилжэ эхилбэ. 1947 ондо тэрэнэй звено 152 гектар газарhаа дунда зэргээр гектарай 22 центнер таряа хуряажа, Ленинэй орденоор З.З.Хайдарова шагнагдаhан. «Гааргын суута трактористнар Дыжид Раднаева, Дулма Обхорова - минии багшанарни, бүхы ажалай нюусануудта hургаhан», - гэжэ Зоя Закировна омогорхон хөөрэгшэ бэлэй.

Алдарта Хүнтэйн таряашадые мүнөө үеын зон багаар мэдэнэ. Тэдэнэрэй алдар солото ажал музейнүүдтэ үргэнөөр харуулагданагүй. Ерэхэеэ байhан республикын 80 жэлэй ойн hайндэрнүүдтэ тэдэнэрэй ажаhуулhан гэрнүүдтэ мемориальна плитэнүүдые үлгэхэ, нютагуудтань үйлсэнүүдые нэрлэхэ, тэдэнэрэй нэрээр кубок тогтоохо, спортивна мүрысөөнүүдые үнгэргэхэ шухала. Нютагай буряад хэлэнэй багшанар нютагайнгаа баатар полеводууд тухай материал бэлдэхэ, «Дүхэриг» газетэдээ бэшэхэ ёhотой.

МҮНӨӨ ХҮНТЭЙДЭ

Хүнтэйн полинууд Гааргын полевой станhаа эхилээд, Уланай колхозой таряанай полинууд хүрэтэр утань 140 километр, үргэниинь 70 километр болоно. Хурамхаанай болон Баргажанай аймагуудай ажахынуудай таряанай полинууд орошоно. Иимэ ехэ тала талмайтай таряанай политой ажахынууд манай республикада үгы. Мүнөө Хүнтэйдэ Хурамхаанай аймагай 7 ажахы таряа хуряана. Тэдэнэй нэгэниинь Дэрээнэй колхозой тракторна бригада тухай хөөрэхэмни. Тус бригадын полевой стан нютагhаа аяар 75 километртэ оршоно. 90 онуудаар колхоз, совхозуудай hалажа, hандархада, мүн томо тогтууритай Дэрээнэй совхоз hалашоо бэлэй. Хүнтэйн полевой станай байра байдал, машина техникэ бутаршоо hэн. Шадамар, хомхойшуул машина техникэтэй болошобод. Таряашанай ажахы эмхидхээд, таряа тарижа аргагүйдэбэд. Трактор, плугууд, сеялкэнүүд айлнуудай хаяа ханаар хаягдаба. Комбайнууд Хүнтэйн полевой станда шулагдашоод хэбтэбэ. Эгээл энэ үедэ 2002 оной апрель hарада Алла тосхоной ажалшад Бадмажаб Самбаевич Бадмаевые нэгэн дуугаар колхозой түрүүлэгшээр hунгабад. Эгээл түрүүн шэнэ түрүүлэгшэ Хүнтэйн тракторна бригада эмхидхэжэ эхилбэ. Нютагайнгаа зонтой хөөрэлдэжэ, хэндэ трактор машинын хэрэгсэлнүүд бииб - бултыень, уhа асардаг тэргын резинэй мөөрнүүдhээ эхилээд, комбайн ехэ ремень хүрэтэр суглуулбад. Нютагаймнай үнэн механизаторнууд сарай, амбаар соогуураа хэбтэhэн зэр зэмсэгүүдые колхоздоо тушаабад.

Үнинэй түмэршэ дархан Петр Гомбоев Хүнтэйдэ кузница, түлишын аппаратура заhаха, түмэр хагнаха аппарат тодхобо. Любовь Телятникова, Лиза Матанова, Дыжидма Дырчикова гэгшэд полевой станай столоводо, пекарнида хэрэгтэй зүйлнүүдые суглуулба. Тракторна бригадын бригадираар архи, тамхи огто хэрэглэдэггүй Цыренжаб Эрхитуевич Мархаев томилогдобо. Иигэ иигэhээр Хүнтэйн бригада хоёрдохи жэлээ хүл дээрээ гараа.

Мүнөө 800 гектарhаа 7100 центнер шэниисэ, обёос ургуулаа.

Залуу комбайнернууд Бимба Дармаев - 2000 центнер, Жаргал Рабжинов - 1200 центнер, Жаргал Ринчинов - 1200 центнер, Буянто Цыремпилов 1000 центнер таряа хуряагаа.

Залуу шофер Батор Аранхиев 7100 центнер таряа комбайнуудhаа зөөгөөд, 6000 центнер амбаар руу оруулаа.

Полевой станда байра байдал, эдеэ хоол hайн. Столоводо өөрын хилээмэн, зөөхэй, мед, үндэгэн, гахайн, үхэрэй мяхан элбэг. Степан Воронин бани, механизаторнуудай байра дулаан болгоно, үшөө тиигээд hаамхай үнеэдые, гахай, тахяа харуулhална. Казах үүлтэрэй үнеэдэй фермэтэй болобо. Алла тосхондо тээрмэтэй болоо. Алла, Аман, Гахан, Сорюр тосхонуудай ажаhуугшад колхозойнгоо ашаар гурилтай, үбэлдөө талхатай шүлэ шанажа амташаа. Юуб гэхэдэ, холо захын нютагуудай ажалшад яhандаа ороohо хэжэ бусалгадаг, шанада заншалтай юм. Ойрын сагта хониной отаратай, адуутай болохонь. Мүнөө Хүнтэйн полевой станда бараа залуушуул ажаллана.

Хэрбээ 2000 ондо Аллада 1000 хүндэ 270 залуушуул ажалгүй байгаа hаа, мүнөө 190 хүн болотороо хороо. Тус ажахы шэнээр баригдажа эхилhэн Уланхаанай hургуулида 150000 түхэригтэ шэнэhэн модо худалдаа.

Аллада, Хүнтэйдэ автобус соо ябахада, хүн бүхэн Бадмажаб Самбаевичые ехэ магтана: «Манай түрүүлэгшэ үргэн арад зоной ажаhуудалай түлөө оролдоно. Таряа хуряалгын үедэ hүни, үдэргүй Хүнтэйдэ хонон үнжэн байрлаа. Бадмажаб Самбаевич номгон даруу зантай, хүн бүхэнтэй али таа руунь хөөрэлдэхэ, айл бүхэнэй арга шадабариие мэдэхэ» - гэжэ нютагай үнинэй механизатор Цыбэг Хормонов омогорхон хэлэнэ.

Үргэн арад зоной дунда иимэ хүндэтэй ябаха мүнөө сагта бэлэн хэрэг бэшэ.

Хоohон ажахые hэргээн бодхоогоод, үшөө урагшатай ажахые хүтэлбэрилхэ хүнүүд мүнөө үсөөн. Аймагай дарганар тус ажахыда туhалжа, республикын дээдэ засагта шагналда зуурщуулха бэзэ гэжэ найдагдана.

Хурамхаанай аймагта октябриин 7-ной үдэр таряа хуряалган дүүрээ.

Хурамхаанда түрүүшээр бороотойшье байбал, харин июль, август hарануудай шанга халуун үндэр таряа ургуулхадань, нилээдгүй hаалта ушаруулаа.

Тиибэшье, мүнөө Уланхаанай колхоз 915 гектарай туд бүхэнhөө 15 центнер, Хүтэрхэй - 518 гектарhаа 12 центнер, гааргынхид - 800 гектарhаа 10 центнер, могойтынхид - 1882 гектарhаа 8 центнер, hахалиин колхоз 1020 гектарhаа 7030 центнер, Барханай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз 3000 гектарhаа 21.000 центнер таряа хуряагаад байна.

Мүнөө бухы ажахынууд үрhэеэ сүм амбаартаа хадагалаад байна. Полинууд дээрэ hолоомон суглуулагдажа эхилээ. Ерэхэ жэлэй тарилгада ажахы бүхэн 500-1000 гектар паар бэлдэнхэй.

Малай үбэлжэлгэдэ 49.800 центнер үбhэн бэлэдхэгдэнхэй. Барханайхид - 14.000 центнер, hахалиинхид - 10.500 центнер, гааргынхид - 1500 центнер, дэрээнэйхид - 900 центнер, Уланхаан 1200 центнер үбhэ hурилөөд байна. Энэнь нёдондо жэлэйхитэй сасуулхада, 30.000 центнер үбhэн аймаг соо ехэрэг бэлдэгдээ, - гэжэ Хурамхаанай аймагай хүдөө ажахын дарга Ц.Б.Бадмаев хөөрэнэ. Гааргын колхозой түрүүлэгшэ Арбижал Булгатовтай уулзахадамни, иигэжэ хэлэбэ:

- Мүнөө хүдөөдэ 4 хүндэ асуудал: ГСМ, электрын гал, запасной частнууд, налог.

500 километртэ түлишэ зөөхэдэ, тон ехэ гаргашатай. Холын хойто зүгэй ажахынуудта тусгаар хүгжөөлгын асуудал Арадай Хурал хараха ёhотой. Электрын элшэ, запчастнууд hарahаа hарада үнэтэйрнэ. Ажахынуудта удаан болзорой урьhаламжа үгэхэ шухала. Хойто зүгэй ажахынуудта налогhоо хүнгэлхэ асуудал Арадай Хурал болон Правительствын харахаар саг ерэхэ.

Владимир БАТОРОВ,
журналист.

Гал чуламта
Буряад үнэн
17.10.2002
Дүхэриг
№42 (291)

На конкурс «Меценат-2002»
(«Буян хэшэг-2002»)

УСПЕХ НЕ БЫВАЕТ ЛЕГКИМ. А СЛУЧАЙНЫМ - ТЕМ БОЛЕЕ

Писать о талантливом и незаурядном человеке всегда интересно. Как правило, жизнь таких людей настолько многогранна и насыщенна, что остается только удивляться их трудолюбию, целеустремленности и стойкости характера. Особенно когда эта женщина - руководитель. К числу относится начальник Иволгинских районных электросетей ***БАТОМУНКУЕВА Светлана Бадмажаповна****, талантливая, трудолюбивая, во всем стремящаяся дойти до самой сути. Она - единственная женщина-руководитель районных электросетей в Республике Бурятия, да и, пожалуй, во всей Российской Федерации. Управлять большим мужским коллективом численностью в 70 человек не просто, но еще сложнее находить общий язык и решать проблемы многочисленных потребителей электроэнергии, согласовывать наболевшие вопросы на разных ступенях власти и в разных инстанциях. Достаточно сказать, что Иволгинские РЭС являются поставщиком электроэнергии для не чем 20 промышленных предприятий, 36 объектов сельского хозяйства, более 35 учреждений бюджетной сферы и более 40 клиентов различных форм собственности. Основным потребителем является частный сектор - а это около 8 тысяч индивидуальных хозяйств.*

Даже по городским меркам район является энергонасыщенным. Хотя и здесь не обходится без проблем, например, вопрос о платежеспособности некоторых групп населения.

Светлана Бадмажаповна по возможности старается навстречу этим людям, найти приемлемое решение. Особенно актуально этот вопрос стоит в отдаленных селах, где большинство жителей не может платить за потребленный свет. В таком случае эти проблемы упираются в социальный аспект, ведь почти все жители отдаленных населенных пунктов безработные. И не учитывать этот фактор никак нельзя.

С 1990 года Светлана Бадмажаповна возглавляет Иволгинские РЭС. Это были самые трудные времена. Через какие трудности препятствия не пришлось пройти молодому руководителю! Игнорирование платежей за электроэнергию промышленными предприятиями, и массовое недовольство населения за все возрастающиеся тарифы и т.д. И что Светлана Бадмажаповна достойно вышла из трудной ситуации, вывела вверенный ей РЭС на путь развития без потерь, говорит о незаурядных организаторских и деловых качествах, компетентности, умении работать с людьми, находить с ними общий язык.

Сейчас Иволгинские районные электросети совместно с электрическими

сетями Тарбагатайского, Мухоршибирского, Заиграевского районов входят в состав Центральных электрических сетей ОАО «Бурятэнерго». В данное время в сетях идет полная реструктуризация. Составные части предприятия выделяются в отдельные, самостоятельно существующие, конкурирующие друг с другом структуры. В конечном итоге эта реформа должна дать улучшение обслуживания абонентов и снижение тарифов. Иволгинский район в этом отношении является пилотным. Он первым опробует на себе структурную перестройку и новые методы управления.

На сегодняшний день, как подчеркивает Светлана Бадмажаповна, существует неправильная и нерациональная практика выделения земли частникам или же организациям без оплаты за проводку света. Ведь ясно, что параллельно с получением участка люди хотели бы почти сразу провести электричество. Не лучше ли совместить эти две процедуры? От такого слияния выиграли бы все стороны. У землепользователей отпадает проблема лишней беготни по проводке света, соответственно у электросетей снижается объем бумажной волокиты.

Трудно представить себе ответственного и грамотного руководителя, любящего свою работу и свой коллектив в отрыве от домашнего уютного очага, от дружной и все понимающей семьи.

Светлана Бадмажаповна родилась в 1957 году в селе Верхняя Иволга. Из семи детей она была старшей, поэтому приходилось работать и за себя, и за всех младших братьев, сестер. Конечно, приходилось иногда трудно, но, наверное, отсюда идут истоки её потрясающей работоспособности и энергии. Училась в Иволгинской средней школе, после окончания которой поступила в Восточно-Сибирский технологический институт. Получив диплом инженера, уже работая на авиационном заводе, Светлана решает поступить на экономический факультет сельскохозяйственного института. И в итоге два высших образования и хорошие перспективы на будущее. После нескольких лет безупречной работы инженером-диспетчером её назначают начальником районных электросетей. Надо сказать, что ожидания вышестоящего руководства Светлана Бадмажаповна на этом нелегком посту оправдала полностью.

Говорят же, что талантливый человек во всем талантлив. И Светлана Бадмажаповна очень хорошо шьет, вяжет, вкусно готовит, содержит большой огород, сад, любит играть в волейбол.

Сын Валерий после службы в армии окончил сельскохозяйственную академию по специальности «экономист». Он, можно сказать, пошел по стопам матери. Дочь Надежда учится в техникуме пищевой промышленности. У них подрастает достойный продолжатель семейных традиций - маленький внук.

Светлана Бадмажаповна - депутат районного Совета. Работа в представительном органе дает возможность решать множество текущих задач. Появляются реальные рычаги влияния на различные ситуации в районе. Все пункты предвыборной программы, тогда еще кандидата в депутаты районного Совета С.Б.Батомункуевой, постепенно реализуются в жизнь. В более общем плане - это совместная работа с районной администрацией по вопросам электроснабжения в районе, решение социальных проблем, помощь и поддержка бюджетной сферы и агропромышленного комплекса. Решаются и такие конкретные задачи, как ремонт и реконструкция дорог, строительство летнего водопровода, вопрос по уличному освещению в округе, шефство районных электросетей над детским приютом, материально-техническое обеспечение школы.

За большой личный вклад в развитие энергетики, за бесперебойное электроснабжение вновь строящихся поселков в районе, в том числе за пуск первой очереди квартала Южный, Светлане Бадмажаповне присвоено почетное звание «Заслуженный энергетик Республики Бурятия». За плодотворную работу она награждена Почетной грамотой РАО «ЕЭС России». Но ведь важнее многих официальных регалий душевное и уважительное отношение простых людей. Когда она еще была кандидатом в депутаты райсовета, ее пришли поддержать многие знакомые и друзья, известные люди.

Чтобы заслужить уважение людей, надо работать на их благо, иметь большое сердце, уметь слушать и понимать окружающих. Всеми этими качествами в полной мере наделена Светлана Бадмажаповна. Напоследок хотелось бы сказать, что это яркий пример того, как женщина может успешно работать практически в любой сфере деятельности, как она может удачно совмещать свою карьеру и обязанности хранительницы домашнего очага.

Дарима ЭРДЫНИЕВА.

БАГШЫН ЗҮРХЭН ЭХЫНХИДЭЛ

Харьялаа Ононой хабтайн урдадаг, хүхэ сэнхир огторгойн Алхана уулада тулгадаг Агын талада түрэл арадаа удамарша һайхан заншалаар хойноо дахуулан, эрдэмэй эгсэ дабаан өөдэ эрид шиидэнгеэр тэгүүлэн байдаг багшанар байһаншье, биишье гээшэ.

Тиимэһээ Ага нютагай түрүүшүүлэй нэгэн, хүгжэмэй багша ябаһан Долгоржаб Дашибаловна Бадмасловагай гэгээн гэрэлтэ дурасхаалда зорюулагдаһан зураглал бэшэхэ гэһэн бодол толгойдомни тодороо.

Үе сагые һэтэлэн, наһанайнгаа замаар урагшаа дабшахадань, хүн бүхэнэй хуби заяан адли байха гэжэ яахаб даа. Хүнэй сэдьхэлдэ нангин сараа үлөөн залирһан одо мүшэнтэй жэшэмээр лэ нэгэниинь. Нүгөөдэнь дууһашагүй хуудаһатай ном шэнги, харин тэндэнь һонин, зүрхэ сэдьхэл доһолгомо юумэн олдохогүй.

Эгээл одо мүшэн мэтэ ялалзаһаар лэ байтараа, 1997 ондо багшымнай наһанай зүргэ таһалдаа бэлэй.

Тэрэ гэһэнһээ тэбхэр табан жэл үнгэрбэ, тиигэбэшье бидэ, шабинарынь, багшынгаа уян һайхан дүрые дурсан, һанаа сэдьхэлээ уяруулан байдагаа мэдүүлнэбди.

Улаан бургааһандал үндын хүгжэдэг залуушуулай хэдэн үеые **һурган** хүмүүжүүлһэн багша Долгоржаб Бадмасловагай наһан мүшэндэл толорһоор, тэбхэр табинайнь дабаан дээрэ залиран тогтошоо. Тиигэбэшье багшымнай энээхэн табин жэлэй хугасаада ажабайдалай эршэтэ долгин соо эршэмтэй тамарһыень олон тоото туйлалтануудынь гэршэлнэ. Энэ хадаа амжалта түгэс залуушуулай эмхиие ударидаһанай үрэ дүн - 1966 ондо Бүхэсоюзна комсомолой XV съездын делегадаар һунгагдаһаниинь, 1967 ондо Москва хотодо Кремлиин съезднүүдэй ордоной тайзан дээрэ хатаржа, халуун альга ташалгаар угтуулһаниинь болоно. Мүн наһанайнгаа нүхэр Валерий Самбуевич Бадмасловтай эхэ эсэгынгээ этигэлые гүйсэд бэелүүлжэ ябаһан Булад хүбүүгээ һур харбалгаар «Уласхоорондын классай спортын мастерай» зэргэдэ хүргэһэниинь болоно. Энээнһээ гадуур, ударидан хүмүүжүүлһэн шабинарайнь, нёдондо гэнтын аюулаар наһа дүүрэһэн Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай солист Николай Сибиряков, Гүрэнэй Гнессинүүдэй нэрэмжэтэ хүгжэмэй институдта һуража байһан Руслан Саможапов, Ага тойрогой манай дуушад Жамсаран Сагаев, Дулма Балданова, Буряадай гүрэнэй университедэй оюутадай арадай ансамбль «Байгалай долгинуудай» солистка, һаяын үедэ Хитадай Республика гастрольдо гарахаар хараалжа байһан Сэсэг Сагаева, мэргэжэлтэ «Амар сайн» ансамблиин хатаршан Надежда Доржиева гэгшэдэй нэрэнүүдые дурдажа, уран һайханай уудам замда гаргаһан багшынь нангин дүрын урда эдэнэй үмэнэһөө гүнзэгы талархалаа мэдүүлхэ байнаб.

Багша болохо дээдын табилантай Долгоржаб басаган балшар багаһаань үльгэр домогуудта, дуу хатарта гүнзэгы һэдэбтэйгээр хүмүүжэһэн юм. Тиимэһээ үхибүүдые ганса хүгжэмдэ һургадаг бэшэ, харин булган туруута буряадайнгаа ёһо заншалнуудые сахин ябаха хүсэл үхибүүн бүхэнэй сэдьхэлдэ түрүүлдэг һэн. Тиин хэдэн жэлдэ эршэ түгэс ажаллажа, һургуулиин үхибүүдыешье, наһажаал зониишье нэгэдхэн, фольклорно бүлгэм байгуулжа, урданай удха түгэлдэр заншалнууд дээрэ үхибүүндэ ёһотой хүн шанар олгохо гэһэн гол зорилгоёо бэелүүлдэг һэн. Эрхим түрүү багша болбол «багшын арбан бэлиг» гэгдэдэг шанар шэнжэнүүдые бэедээ сүм шэнгээһэн байха зэргэтэй гэхэ. Тэрэниие ёһотоор дотороо нэгэдүүлһэн багшамнай бидэ олон һурагшадайнгаа зүрхэ сэдьхэлэй һудаһые барижа, таараха түлхюур хүн бүхэндэ оложо шададаг байһаниинь гайхамаар.

Дүрбэн тээшээ дүүрэн тэгшэ, алиш тээшээ адли бэрхэ Долгоржаб Дашибаловна бодото ажабайдал соо зэргэлээд, муу һайниие үлүүбшэлэн хүртөөшье һаа, уй гашуудалда дарагдажа ябадаггүй, хуниие доошо хаража, толгойгоо үргэхэ гэжэ байхагүй, шадахаараал туһа нүлөө үзүүлхэ гэжэ оролдожо ябадаг бэлэй. Тиигэншьегүй яахаб даа. Үхибүүн балшар наһанһаа юртэмсын альган дээрэ хүмүүн бэе оложо түрэһэндөө омогорхон, арбан сагаан буян үйлэдэжэ, хүйнэ мяхаараа холбоотой түрэл тоонтоёо түүрээн ябаһан хүндэ хара һанал хаанаһаа байхаб?

Түрэл арадайнгаа түрүү соёл, болбосоролой хүгжэлтэдэ бүхэли наһаяа зорюулжа, хаяа хадхан һууһан нютагаархиндаа нэрэ хүндэтэй болоһон байха юм. Хагсуу хабарай нэгэ үдэр тохёолдоһон гай тодхорто ушарые мүнөөшье зон гүнзэгы гашуудалтайгаар дурсадаг. Газарай хүрьһэн доро ороһон багшын гэрэлтэ дурасхаалые мүнхэлэн, дуунай мүрысөө үнгэргэхэ гэһэн шиидхэбэри абтажа, «Хонгёохон аялгануд» гэжэ жэл бүриин үйлэ хэрэгүүд Хара-Шэбэр нютагта үндэр хэмжээндэ үнгэрдэг юм.

Багшынгаа хуби заяанай зүргэ харгые ажаглаад, Сэдэб Жамбаловай шүлэгэй мүрнүүдээр энээхэн дурасхаалаа түгэсхэхэ хүсэлтэйб:

Уужам һайхан
сэдьхэлытнай ажаглаад,
Удхыень ойлгожо, оортөо
иигэжэ хэлээб:
Зөөриин баялигай, алта
мүнгэнэй орондо
Зүрхэ сэдьхэлэй баялигай
түлөө оролдо!
Даша-Доржо БОЛОТОВ.

СЭРЭГШЭ, ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ

Түрэл нютагтаа түрүү зэргэтэй

ЭСЭГЭ ОРОНОО хамгаалгын Агууехэ дайн дүрбэн жэл шахуу саг соо үргэлжэлхэдөө, айхабтар ехэ һандарал һүйдхэл үүдхэһэн, туйлай ехэ гарза хохидол ушаруулһан, айл бүхэндэ шахуу уйдхар гашуудал, гасалан зоболон асарһан байха юм. Бүхы хүбүүдэ гү, али ори ганса хүбүүгээ алдаһан бүлэнүүд, аба, эжынэр олон ха юм даа. Зүгөөр тэдэнэй нэрэ нютагай түүхэдэ орохо ёһотойл.

Нютаг нугадаа хүндэтэй Юрөөлтын Юндэнхайтан дүрбэн хүбүүдээ дайнда мордохуулаа һэн. 20 наһатай Тобо хүбүүнинь 1934 ондо Улаан Армиин албанда татагдажа, Баруун фронтдо эрэлхэг зоригтойгоор дайлалдаа бэлэй. Тиин дайнай һүүлшын жэлдэ полкын командир ябажа, Тобо Юндунович дайсаниие һамна бута сохилсоһон байгаа. Тэрэ Зүүн фронтдо Хойто Манжуурые сүлөөлэлсэхэдөө, Японой 1 миллион сэрэгшэдтэй Квантунска армиие һүнөөн даралсаһан юм. Һүүлээрнь Корейн дайнда ябаһан байгаа. Тиихэдээ сэрэгэй харюусалгатай даалгабаринуудые амжалтатайгаар дүүргээ һэн. Манай нютагай хүбүүд соohоо тэрэ гансаараа Дайшалхы Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан намтартай. Мүнөө Тобо ахай Ага һууринда хүбүүнэйдээ амар мэндэ ажаһуухадаа, аша зээнэрэйнгээ найдамтай түшэлгэ боложо байнхай.

Юндэнтэнэй хоёрдохи хүбүүн Насагынь 1916 ондо түрэһэн юм. 1939 онһоо 1948 он болотор Улаан Армида алба хээ. Тиихэдээ Насак Ирелтуевич Баруун фронтдо эрэлхэг зоригтойгоор дайлалдажа, немец фашистнуудые эшээндэнь даралсаад, бусажа ерэһэн намтартай. Баатаршалга гаргаһанайнгаа түлөө тэрэ Улаан Одоной, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай II шатын орденуудаар шагнагдаа һэн.

Гурбадахи хүбүүн Түмэниинь 1918 ондо түрэһэн, Агын райвоенкомдаар абтажа, младша сержант зэргэтэйгээр 238-дахи ябаган сэрэгшэдэй дивизиин бүридэлдэ орожо, дайлалдаһан байгаа. 1941 оной октябриин 15-най үдэр дайсанай һомондо дайрагдажа, баатарай үхэлөөр унаа һэн. Тульска областиин Рюриково станцида хүдөөлүүлэгдэнхэй. Түрэлхидынь хүүртэнь ошожо ерэһэн юм.

1922 ондо түрэһэн дүрбэдэхи хүбүүн һасараниинь (түрэл Дамдинай Ендонойдо үргэжэ үгтэһэн) 1942 оной майн 11-дэ командирай һуургуули дүүргэжэ, лейтенант зэргэтэйгээр дайнда ороод, шэн габьяатайгаар тулалдажа ябатараа, харата дайсанай һомондо дайрагдажа, алдалан унаһан байгаа. Тиигэжэ тэдэ бултадаа Эхэ оронойнгоо үмэнэхи харюусалгаяа, уялгаяа нангинаар бэелүүлжэ, Эсэгэ орондоо, арад түмэндөө үнэн сэхэ байһанаа харуулаа гээд тэмдэглэлтэй.

Тиин мүнөө дүрбэн аха дүүнэрэй нэгэн - Насак Ирелтуевич Юндунов тухай хөөрэхэмни.

НАСАК ЮНДУНОВ 1916 ондо Шэтын областиин Дулдаргын районой Шандали нютагта түрэһэн намтартай. Насак хадаа гал улаан Луу жэлдэ Оргодой Бодонгууд омогой Мушхабайн Пошоохойтон (Юрөөлтэ) хүхүүрэй Юндэнтэнэй хоёрдохи хүбүүн боложо түрэһэн юм.

Гараха түрэхэһөө һүбэлгэн һонор ухаатай хүбүүн һайнаар һуража, Шандалиин эхин шатын, Табтаанайн долоон жэлэй болон Агын дунда һуургуулинуудые дүүргээ һэн. Али бүхы юумэндэ түбһэндэ бэрхэ хүбүүн элдэб ажалай дадал шадабаритайгаар, ямаршье ажалда хүдэлхэ аргатайгаар хүмүүжэһэн байгаа.

Эдэбхитэй комсомол хүбүүн 1934 ондо ВЛКСМ-эй Агын райкомой таһагые даагшаар дэбжүүлэгдэбэ. Зоной дунда үзэг бэшэггүйдэлгые усадхаха, хамтын ажал эмхидхэхэ, эдир хүбүүд, басагадые комсомолдо абаха, зоной байдалые һайжаруулха, залуушуулые Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ болон бусад асуудалнуудые болгоомжотой наринаар, эршэмтэйгээр бэелүүлдэг байһаараа тэрэ партиин хүтэлбэрилэгшэдэй дэмжэлгэдэ хүртэдэг болоо һэн.

1937 ондо Насак Юндунов партийна худэлмэридэ дэбжүүлэгдээ бэлэй. Тиигэжэ тэрэ районой газарай таһагые даагшаар хүдэлжэ захалба. Хойто жэлдэнь округой газарай таһагые даагшаар табигдаһан байгаа. Энэ ажалда хүдэлхэдөө, Насак Ирелтуевич тэрэ үедэ тон хомор байһан хүдөө ажахын журналнууд болон брошюрануудые арай шамай бэдэржэ олоод, һонирхон уншадаг, ашатай туһатай юумыень бэшэжэ абадаг бэлэй. Саашадаа тэрэ хүдөө ажахын дээдэ һуургуулида орожо, малай аргашан, зоотехник гү, али агроном болохыешье бодомжолдог байжа магадгүй. Тэд ажабайдал гээшэ орёо ха юм даа.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай эхилхын урда тээхэнэ баруун тээ дайнай баглагар хара үүлэн огторгойе хушажа захалаад байгаа. Иимэ оршон байдалда манай ороной хүтэлбэрилэгшэд Улаан Армияа зэбсэгжүүлжэ, сэрэгшэдээ һурган бэлдэжэ байба. 1939 ондо Агын тойрогой сэрэгэй комиссариадай шиидхэбэреэр Насак Юндунов Улаан Армиин албанда татагдаа һэн. Хоёр жэл соо алба хэһээр байтарынь Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилээ бэлэй. Тиигэжэ тэрэ арбан жэл соо армида алба хэһэн, дайнда хабаадаһан байгаа.

СЭРЭГЭЙ АЛБАНhАА 1948 ондо табигдахадаа, дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ оронойнгоо арадай ажахые һэргээн бодхоолгын ажал хэрэгүүдтэ хам оролсоо һэн. Дайнда һандаран һалаһан, айхабтар ехэ уналда орохон ажахыгаа һэргээн хүгжөөхын тула үргэн ниитэ арад түмэн, ажалшад унаһан малгайгаа абангүй, шэн габьяатайгаар, оролдосо хэшээлтэйгээр хүдэлжэ, үндэр ехэ патриот мэдэрэлтэй, Эхэ орондоо эгэршэгүй дуратай байһанаа гэршэлжэ байһан юм. Эсэгэ оронойнгоо эрхэ сүлөөгэй, бэеэ дааһан байдалай түлөө арбан жэлэй туршада тэмсэһэн Насак Ирелтуевич Юндунов амгалан тайбан ажалда хам ороо һааб даа.

Сэрэгэй һургуули һудартай, майор зиндаатай кадрова офицерэй албанһаа табигдажа ерэхэдэнь, Агын округой хүтэлбэрилэгшэд тэрэниие тойрогойпгоо хүдөө ажахын таһагые даагшаар табяа һэн. Энэ тушаалда дэбжүүлэгдэхэдээ, Насак Юндунов округой бүхы гурбан районой ажахынуудаар ябажа, колхозуудай ажал хэрэгүүдтэй, ажалшадай ажабайдалтай танилсадаг байгаа.

Һая хүдэлжэ эхилээд байтараа, тоонто нютагаа ошоходонь, гүнзэгы боро бодолтой, түбэд болон хуушан монгол бэшэгтэй абань хүбүүндээ һургаалай үреэлтэ һайхан үгэнүүдые хэлэһэн юм. «Юрэдөөл, хүбүүмни, юрын зонтой зохидоор лэ хөөрэлдэжэ шадаха хэрэгтэй. Мүнөө эндэ тад ондоо байдалда оробо гээшэш. Сэрэгшэдэй дунда ондоо һааб даа: тэдэ үгыешни заатагүй дүүргэхэ ёһотой байгаа. Хүдөө нютагай зонтой тад ондоогоор хөөрэлдэжэ, зүб бурууень ойлгохо, ямар шиидхэбэри абахаяа досоohоо сэгнэжэ шадаха ёһотойш. Хүнэй үгэ шагнаад, зүб тобшолол хэжэ һурахал юм даа. Тиигээл һаа, ядахагүйш», - гэжэ эсэгэнь заагаа һэн. Абынгаа һургаал заабариие Насак Ирелтуевич бүхы наһан соогоо нангинаар сахижа, бэелүүлжэ ябаа.

Партиин Шэтын обкомой дэргэдэхи хоёр жэлэй партийна һургуули Насак Ирелтуевич Юндуновай шалгарһанай тэмдэгтэйгээр дүүргэхэдэнь, 1952 ондо Могойтын районно Советэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшээр дэбжүүлээ һэн. Хоёр жэл соо энэ тушаалда хүдэлхэдөө, тэрэ районой хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ гол анхаралаа хандуулхаһаа гадна, Советүүдэй хүдэлмэриие тад ондоо шэглэлтэйгээр ябуулжа, партиин хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө шүүмжэлүүлһэншье байха. Советүүдэй хүдэлмэриие хүгжөөхэ, үндэр дээдэ шатада гаргахые оролдоһон ажалайнь һайн үрэ дүнгүүдые асархадань, округой намын ударидагшад тэрэнэй үнэн шударгы ажалые ойлгожо, зүб сэгнэлтэ үгэдэг болоо бэлэй.

Удаань партиин Агын округной комитет, Шэтын обком болон областной Советэй гүйсэдхэхэ комитет Насак Ирелтуевичые ажалшадай депутадуудай Агын окружной Советэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшээр дэбжүүлһэн байгаа. Тиихэдээ аглаг һайхан Ага нютагайнгаа ая гангаар анхилһан, зэрэлгээ татаһан тала дайдада шэнэ үүлтэрэй хонин һүрэгые, адуу малые олошоруулха, үдхэхэ, шэнэ газар хахалжа, ороohо таряа ехээр ургуулха, колхоз, совхозуудые хүтэлбэрилгэдэ эрдэм һургуулитай, дүршэл ехэтэй хүтэлбэрилэгшэдые эльгээхэ айхабтар ехэ зорилгонуудые хараалһан партиин ЦК-гай сентябриин (1953 он) Пленумэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар тэрэ бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэсэеэ, бэлиг шадабаряа элсүүлээ һэн. Эдэ жэлнүүдтэ округой ажахынуудта шэнэ газар үргэнөөр хахалагдаһан, колхоз, совхозууд машина, техникээр хангагдаһан байгаа.

Энэ үедэ Агын тойрогой хүдөө нютагуудта үхэр малай жэшээтэ һайн байранууд, малшадай гэрнүүд, захиргаанай байшангууд, һургуулинууд, клубууд, Соёлой байшангууд, библиотекэнүүд олоор баригдажа, нютагай шэнжэ шарайе танигдашагүй болотор хубилгаһан байгаа. Соведүүдэй хүдэлмэриие

һайжаруулха ехэ ажал ябуулагдаа һэн. Эдэ бүхы ажал ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадаһанайнгаа, оролдолго хэшээл гаргаһанайнгаа түлөө Насак Ирелтуевич зоной хүндэдэ хүртөө бэлэй. Олоной хүндэдэ хүртэхэһөө, нютагайхидайнгаа ажал ябуулгануудые сахихаһаа үлүү юун байхаб даа.

ПАРТИЙНА ХҮДЭЛМЭРИДЭ дэбжүүлэгдэжэ, 1957 ондо Н.И.Юндунов КПСС-эй Агын окружкомой нэгэдэхи секретаряар һунгагдаа һэн. Партиин окружной комитедые хүтэлбэрилжэ байха үедэнь Агын тойрог бүхэроссин болон бүхэсоюзна социалис мүрысөөнүүдтэ илалта туйлажа, I болон II шатын дипломуудаар шагнагдаһан байгаа. Тушаалта нюурнуудые олон жэлдэ нэгэ газартань хүдэлгэхэ ёһогүй гэһэн гурим тиихэ үедэ Устав соо баримталагдадаг байһан гээшэ. Ушар иимэһээ партиин областной комитет Насак Ирелтуевичые удаа дараалан КПСС-эй Оловянинска болон Забайкалиин райкомуудай нэгэдэхи секретаряар дэбжүүлжэ, тиишэ эльгээһэн байгаа бшуу. Агын окружкомой болон Забайкалиин райкомой нэгэдэхи секретаряа хүдэлхэ үедөө тэрэ ВСХВ болон ВДНХ-да хабаадажа, тэнд табигдажа харуулагдаһан экспонадуудайнгаа түлөө алтан ба хүрэл медальнуудаар шагнагдаһан намтартай.

Һүүлээрнь партиин обкомой Н.И.Юндуновые КПСС-эй Шэтын областной комитедэй дэргэдэхи партийна комиссиин түрүүлэгшээр һунгаа һэн. Энэ тушаалда хүдэлхэдөө, тэрэ партиин гурим ёһо хазагаар руулагшадтай, ажалдаа хэлирхайгаар хандагшадтай, алба хойрог ябадалтантай эриг шангаар тэмсэжэ, зохих шиидхэбэринүүдые абадаг бэлэй.

Насак Ирелтуевич КПСС-эй XXII съездын делегадаар һунгагдаһан юм. Тэрэ партийн Шэтын обкомой гэшүүнэй областной Советэй депутадаар, окружной Советэй депутадаар нэгэнтэ бэшэ һунгагдаһан байгаа. Дайнай ветерануудай совет комитедэй Шэтын секцийн түрүүлэгшээр һунгагдажа, ниитын энэ ажал ябуулга олон жэлдэ эрхилээ һэн. Н.И.Юндунов депутадайнгаа ажал ябуулгануудые үнэн сэхээр бэелүүлхэдэ, һунгагшадайнгаа захяануудые жэншэдгүй һайнаар дүүргэдэг, арадай һунгамалнуудай ажалые ёһо гуримаарнь эрхилдэг байһан юм. Эдэ бүгэдын ашаар Насак Ирелтуевич зондоо хүндэтэй, арад түмэндөө алдар габьяатай хүтэлбэрилэгшэ, ударидагшад ябаһан юм. Тиин 65-тай болоходоо ябатараа, хүндэ үбшэндэ дайрагдажа, наһа бараа һэн.

Эрэлхэг зоригойнгоо, шэн габьяата ажалайнгаа түлөө Н.И.Юндунов Улаан Одоной, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай II шатын, Ленинэй, «Хүндэлэлэй Тэмдэгэй» орденуудаар, хэдэн медальаар, РСФСР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай.

Агын Буряадай автономит округой байгуулагдаһаар бэлэй ойн байгша оной сентябриин һүүл багта һайн дэрлэгдэхэдэнь, тойрогой үргэлжэ ниитэ ажалшан арад округой урдын бэлигтэй бэрхэ, аүригтай ехэтэй хүтэлбэрилэгшэд Намсарай Бадмажапович Бадмажаповтой, Чимитдоржи Дагбаевич Дагбаевтай, Насак Ирелтуевич Юндуновтой, Баатар Шагдарович Шагдаровтой, Дмитрий Степанович Косыгинтой, Бадма Цыренович Цыреновтой, Даша Гомбоевич Жамсарановтой, Норзогма Жугдуровна Жугдуровтай, Батомунко Жамсарановичтай, Жамсаранов гэгшэдэй нанги дурасхаалые ёһолон хүндэлэгдэн байха юм. Эдэнэй нэрэнүүд Агын округой түүхэдэ алтан үзэгүүдэй бэшэгдэнхэй.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист, Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Н.И.Юндунов; Шандали нютагта тоонтотой, партийна болон советэй элитэ ехэ ажал ябуулагша Насак Ирелтуевич Юндунов. Агын окружной Советэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшээ, СССР-эй Верховно Советэй гүрэлдахин депутат байһан Бадмажап Цыренович Цыренов.

НА ТРУДНОМ ПУТИ ПОЗНАНИЯ НАУКИ

ктябре этого года исполь 70 лет одному из ведуцециалистов-исследователеституга монголоведения, логии и тибетологии СО Юрию Базаровичу Рандаа. Он родился 10 октября ода в селе Гутай Бичурсрайона Бурятии в семье зника. Детство его было трудным, ибо оно было жено с грозными годами кой Отечественной- войнмноголетним изнурительтрудом на колхозном проестве наряду со своими тниками. Только через три после окончания Отечеей войны, получив разение на продление учебы в лении колхоза, юноша поет в 1948 году в Улан-Удэн педагогическое училище, успешного завершения ого был направлен в Ирий государственный университет. Именно в годы учеИркутском государственниверситете в 1951-1956 под влиянием выдающихных-сибириеведов - проров Ф.А. Кудрявцева, В.И. а, С.В. Шостаковича, Н.Н. ова у молодого человека руется сознание и интеисследователя, желание ть и разобраться в истосудьбе своего народа.

е двух лет работы дирекнеполной средней шкоевоем родном Бичурском е, Юрий Рандалов осуществ свою вожделенную мечть исследователем: в 1959 поступил в аспирантуру итута этнографии и антрогии АН СССР в Москве, е окончания которой защидиссертацию на степень дата исторических наук. х времен, т.е. с начала 60-х вся жизнь и трудовая деность Ю.Б. Рандалова связана со сферой науки, зования и воспитания моежи в высшем учебном зании. Ю.Б. Рандалов в 60-х х работает младшим научсотрудником БКНИИ, за в 1970 году по конкурсу одит в и.о. доцента кафедилософии и научного комизма Восточно-Сибирского логического института, после защиты докторской ертации, выдвигается проором и заведующим кафой научного коммунизма. чале 80-х годов професРандалов Ю.Б. был приглатогдашним Председателем тского филиала СО АН СР, членом-корреспонденМ.В. Мохосоевым возглавь вновь созданный сектор едований социальных проОЭ БФ СО АН, а через колько лет стал заведующим ом социологии и философ БИОН. Ныне он работает ующим отделом истории, логии и социологии ИМБиТ РАН.

все эти годы Ю.Б. Рандаписал более 120 научных от, в числе которых 6 монофий, 3 монографические ры. Им сделаны около 30 ных докладов на научных ференциях и симпозиумах, м числе на 6 международконференциях востоковедой науки. Ученый подготодесятки научных рецензий и отзывов по анализу докторских и кандидатских диссертаций, монографий и тематических сборников.

Основным направлением научных исследований Ю.Б. Рандалова является изучение социального строя бурятского народа и других народов Сибири в исторических, сравнительных и современных аспектах.

Естественно, путь к решению задачи лежал через раскрытие конкретных социальных процессов, в совокупности и диалектике выражающих сущность общественного организма. • Собрав и проанализировав большой фактический материал, Ю.Б. Рандалов воссоздает реальную картину социальной жизни бурятского улуса 60-х годов на примере небольшой этнической группы. Им публикуются статьи: «Брак и семья у бурят» (1962), «Развитие хозяйства бурят в советский период» (1963), «Современное поселение и жилище бурят» (1965), «Культурная жизнь бурят» (1964), «Общественные праздники в бурятских улусах» (1966) и ряд других работ. Подытаживающей этих работ явилась монография ученого «Социалистическое преобразование хозяйства, быта и культуры бурятского улуса», опубликованная в 1967 году.

В последующий период - в 70-80-х годах ученый расширял и углублял изучение процессов общественного строя народа, вовлекая новые и новые материалы по экономическому, социально-бытовому и культурно-духовному развитию населения республики. Небезынтересно отметить, что это изучение проводилось в контексте обнаруженного автором интересного исторического материала: сохранения у рассматриваемых групп бурятского населения своеобразного хотонного типа расселения по патронимийным группам семей, специфики социо-нормативных и семейно-брачных отношений, уклада полукочевого образа жизни, сохранившихся за годы социалистического строительства, вплоть до 30-х годов прошлого века;

По мере накопления научного материала возникала потребность в философско-социологическом анализе изменяющейся социальной природы изучаемого этноса - его структурно-функциональной организации.

Одной из первых работ этого направления явилась статья «Об изменении социальной структуры сельского населения Бурятии», опубликованная вместе с Г.Л. Санжиевым в 1968 году. С тех пор Ю.Б. Рандаловым были опубликованы десятки работ по проблеме социально-классовой, социально-этнической и производственно-профессиональной структуре бурятского народа, сельского населения республики.

Опыт исследования показывал, что исторический процесс изменений социального уклада жизни бурят имеет многие типологические черты преобразования наций и этнических групп советского общества, и исследователем было предпринято изучение сравнительно-исторического материала по ряду сибирских народов - якутам, тувинцам, хакасам, алтайцам. В результате этих поисков в 1980 году было опубликовано фундаментальное исследование ученого «Изменение социальной структуры села в национальных районах Сибири», в котором содержались обобщения и выводы относительно прохождения бурятским народом и другими народами Сибири этапа индустриализации, урбанизации, интернационализации, достижения новых параметров социальной характеристики. В отличие от европейского мегаполиса, здесь, в глубинных регионах страны только в первой половине XX века в общественном строе коренных народов впервые совершалось общественное разделение труда - отделение умственного труда от физического, управленческого труда от исполнительского, отделение города от деревни.

В эти же годы Ю.Б. Рандалов принимает участие в подготовке и публикации крупных коллективных трудов по истории культуры и общественного строя населения сибирского края, являясь в них автором ряда глав и разделов: «Очерки истории культуры Бурятии», Улан-Удэ, 1974; «Культурное развитие советской сибирской деревни», Новосибирск, 1980; «Крестьянство Сибири», Новосибирск, 1985 и др.

Следует отметить, что по основному своему подходу Ю.Б. Рандалов является ученым социалистической ориентации, длительное изучение конкретной социальной практики глубоко убедили исследователя в целом исторически прогрессивных последствиях социализма для судеб народов Сибири.

В годы социальных потрясений, в условиях распада СССР и обострения национальных отношений в стране, Ю.Б. Рандалов организует этно-социологическое изучение современного состояния народов и межнациональных отношений в Бурятии и Байкальском регионе. Совместно с историками и этнографами социологи подготовили и издали коллективные труды: «Этносоциальные общности в регионе Восточной Сибири и их социально-культурная динамика», «Национальная интеллигенция и духовенство: история и современность», «Современное положение бурятского народа и перспективы его развития», «Вопросы методологии и истории национальных отношений в регионе Восточной Сибири», разработали практические рекомендации. Ю.Б. Рандалов являлся одним из руководителей и ответственным редактором этих работ. Он принял активное участие в разработке «Концепции государственной национальной политики республики Бурятия», автором «Основных положений концепции культурно-национального развития бурятского народа, его культуры». Несомненны заслуги Ю.Б. Рандалова, как ученого и общественного деятеля в теоретическом осмыслении современных этнонациональных проблем, в сохранении и развитии отношений дружбы и взаимопомощи народов республики Бурятии и Байкальского региона.

Вместе с тем, изучая социальные процессы 90-х годов, Ю.Б. Рандалов написал около 30 научных работ, в том числе монографическое исследование «Научное социологическое исследование по проблеме комплексной программы «Возрождения и развития национального языка, национальной культуры, традиций и обычаев бурятского народа» (Улан-Удэ, 2002, 148 с.), в которых анализируются сложные и противоречивые явления разрушения старого общественного уклада и становления новых капиталистических, частнособственнических отношений в республике Бурятии и Байкальском регионе. Наверное следует согласиться с некоторыми ключевыми выводами ученого о том, что в регионе идет формирование многоукладной экономики на основе частных, коллективных и смешанных форм собственности, обладающей потенциалом гибкой и эффективной приспособляемости к внутреннему и внешнему рынку товаров, финансов и собственности. Вместе с тем в социальной структуре сформировался достаточно прочный слой хронически бедствующего населения в лице групп пожилых и одиноких пенсионеров, инвалидов, безработных, многодетных семей, переселенцев, беженцев и т.д. и асоциальные группы населения - алкоголики, наркоманы, проститутки, бомжи, воры и т.д.

Республика далеко еще не вышла из кризиса социальной жизни. Громадная масса работающего населения имеет доходы ниже уровня стоимости прожиточного минимума человека.

Ю.Б. Рандалов ведет большую научно-организационную работу, руководя объединенным отделом истории, этнологии и социологии в институте, и, главное, возглавляя социологическое направление деятельности ИМБиТ и БНЦ СО РАН. Следует отметить и другую грань деятельности: профессор Рандалов Ю.Б. в течение двух десятков лет занимается подготовкой молодых кадров этносоциологов и философов высшей квалификации, возглавляя кафедру философии БНЦ СО РАН. Под его личным научным руководством защитили диссертации на степень кандидата социологических наук и философских наук - 10 человек и на степень доктора социологических наук - 1 человек, готовят диссертации 7 человек. Он читает курс лекций по философии и социологии, является членом и зам. Председателя диссертационного Совета при ИМБиТ СО РАН.

Помимо напряженной научной и научно-образовательной работы Ю.Б. Рандалов постоянно занимается общественной деятельностью в республике: в 1991-2002 гг. являлся экспертом Народного Хурала, с 1996 года и по настоящее время является членом Совета и Президиума Всебурятской Ассоциации развития культуры (ВАРК), выступает в печати, на радио и телевидении.

За плодотворную научную, научно-организационную и общественно-политическую работу он удостоен Почетных званий «Заслуженный деятель науки республики Бурятия», «Заслуженный деятель науки Российской Федерации», избран действительным членом Академии социальных наук, награжден Почетными грамотами правительства РБ, БНЦ, Благодарностью Президиума Российской Академии наук.

У Юрия Базаровича большая дружная семья - жена, дочь, зять, двое внуков.

В день юбилея мы сердечно поздравляем Юрия Базаровича, желаем новых творческих успехов на поприще науки, крепкого здоровья, счастья, благополучия семьи.

Б.В.БАЗАРОВ,
Директор Института монголоведения, буддологии и тибетологии СО РАН, д.и.н., проф.
Г.Л.САНЖИЕВ,
Главный научный сотрудник института, д.и.н., профессор.

УРАН зохеолшод шог ёгтодо дуратай, юрэнхыдөө хүхюун зон юм. Нэгэтэ - 1967 оной эртын хабар һэн ха, Уран зохёолшодой холбоондо нэмэл партийна суглаан боложо байгаа. Аха үеын олонхи зохёолшод сулануд, хүнгэнүүд ябаа. Аха үеын зохёолшодой дунда Данри Хилтухин бии һэн. Мүнөө һанахадам, Ленинградые хамгаалалсаһан, габьяа сехэтэй хүн байгаал даа. Зүгөөр өөрөө тэрэнээ дурдажа, малгайгаа өөдэнь шэдэдэг байгаагүй.

Данри Данилович хүүгэдтэ зорюулжа шүлэглэдэг, олон ном хэблүүлһэн ааб даа. Новосибирскын номой хэблэлээр «Кто я такой?» гэжэ нэрэтэй, эгээл бишыхан үхибүүдтэ зорюулжа бэшэһэн шүлэгүүдэйнь согсолбори гараһан байгаа.

Мэндэ ябаа һаа, мүнөө жэлдэ 70 наһанайнгаа ойе тэмдэглэхэ байһан Владимир Петонов тэрэ үедэ оройдоо 35-тай ябаһан шуу. Үнөөхи суглаан дээрэ Володя ормоо алдажа, Данри Хилтухинда аб адляар шарж зураад, «Кто я такой?» гэжэ нэрлээд, гар дамжуулан ябуулба. Би тэрэниень харахадаа, одоо энеэжэ бүтэшэн алдаһан хүм. Тэрэ зурагыень сүүмхэ руугаа хэжэрхиһэн байгаа һаам, мүнөө ямар һонин баримта болохо бэлэй!..

Минии үүричкын бэшэһэн пароди-дуун архив соohоом һаяхан олдоо. Юун пароди-дуун гээшэб? Манай Абжаа Цырен-Дулма Дондоковна Дондоковагай «Дэлхэй минии альган дээрэ» гэжэ олондо мэдээжэ болоһон дуунда манай эрэшүүл байд гээд лэ, пароди бэшэдэг байһан юм. Эгээ түрүүшын пародиие Гунга Чимитов «Мэлхэй» гэжэ нэрэтэйгээр бэшэһэн байна. Тэрэнь «Буряад үнэнэй» «Толи» хуудаһанда гараа һэн хаш.

Удангүй нэрээ шоуһан автор энээндэнь харюу-пароди эльгээгээ бэлэй. Залуушуулай гимн болошоһон, иимэ сортоотой согтой дууе яахадаа мэлхэйтэй сасуулха болооб гэжэ дууе амаргүйгөөр үмөөржэ, Гунга Гомбоевичто нилээдгүй хоротойхон үгэнүүдые зорюулһан байгаа һэн. Би тэрэниие сохюулаад, саашань тушаабаб.

«В архив! Цид», - гээд, саашань хатиилжархиһан

«ХЭЭТЭЙ... МИНИИ ЗҮРХЭН СОО»

Циден Цибу-деевич Цибудеевэй гар табилгатайгаар тэрэ материал соёлой таһагта һөөргөө бусажа ерээ бэлэй.

Далаад онуудай эсэстэ һэн гү, али наяад онуудай гараад байхадаа һэн гү - хүсэд һананагүйб: поэдүүд Ц-Д.Дондокова, Г.Г.Чимитов, В.К.Петонов гэгшэд уран зохёол олоной дунда дэлгэрүүлгын бюрогой (Буряадай Уран зохёолшодой холбооной дэргэдэ тиимэ эмхи байһан юм) даабаряар Хэжэнгын аймаг руу ошоһон байгаа.

Гурбан поэдүүднай ехэл аша үрэтэйгөөр, хүхюутэйгээр тэрээгүүр ябаһан, олон зуун уншагшадтай уулзаһан, угаа баяртайнууд бусажа ерээ бэлэй.

Удангүй Владимир Петонов манай таһагта орожо ерэбэ. Ямараар ябаһан тухайдаа һониноо зугаалаад:

- Үүричкэ! Бишни Цырен-Дулма Дондоковнагайнгаа дуунда пароди бэшээб! - гэбэ.

- Ямар дуундань?

- «Дэлхэй - минии альган дээрэ» гээшэдэнь, - гэбэ.

- Үгы, яаһан зомта таанар?! Тэрэ дуун таанашые яагаа юм? - гэжэ шангархабаб.

- Үүричкэ! Аргаарыш даа. Бидэшни хамта ябаа ха юмбибди. Бишни хээтэйдээ уншажа үгөөб, - гэбэ.

- Хэтэй яагааб, гаараа гү? - гэжэ һонирхобоб.

- Үгы! Наоборот, хүхеэл! Манайшни хэтэй өөрөө юмортой, хүхюун хүн ха юм даа. Өөрөө мэдэнэ ха юмши, - гэбэ.

- Үгы, тээд... Юундэ гэнтэ тэрэ дууень пародировалха дураншни хүрөө юм?

- Үүричкэ, эндэшни һонин ушар болоо юм. Аймагай ДК соо уулзалга болоод, һүүлдэнь, сама знаешь, хүндэ ямбада хүртөө ааламди. Тэрэ үдэр амарха ёһотой байгаабди. Гунга бидэ хоёр нэгэ номерто хамта байгаабди. Хэтэймнай гоё люксдэ ааб даа. Үглөөгүүр гэнтэ телефомнай наярба. Трубка би абаадхёоб. Хэтэймнай шэнгэхэн хоолой дуулдажа: «Хүбүүд, бодоогта?» - гэбэ. «Бодожо байнабди», - гэбэб. «Түргөөр бодоод, нюур гараа угаагаад, самсаа һэлгээд, намда орожо ерэгты. Басагад ерээд байна», - гэбэл даа. Нохойхалхай! Бидэ хоёршье шамдуухан бээ заһаад, самсаа һэлгээд, хэтэйдээ мэнэл ошоо бэзэбди. Ошоходомнай, энэ пароди бэшэгдээ. Үглөөдэрынь бэшэмсээрээ, хэтэйдээ уншажа үгөөб. Юу хэлээбши, баярлаһан гээшэнь! Тэрэнэй һүүлээр уулзалгануудта ошоходоо, «Дэлхэй - минии альган дээрэ» гэжэ дуунайнгаа ямар ушараар яагаад бэшэгдэһые хөөрөөд: «Энэ Володя тэрээндэмни пароди бэшээ. Уншаа тэрэнээ!» - гэдэг байгаа. Бишье уншажа гараа бэзэб даа гэжэ хөөрэхэдөө, Абжаагай хэлэһэн үгэнүүдые өөртэнь тон адляар үгүүлхэ юм.

- Зай, үүричкэ, шамдаа найданам. Энээниием гаргуулжа үзыш даа, - гээд, Владимир Константинович гар бэшэгээ орхёод гараа агша һэн.

Гэхэтэй хамта энэ дуунпароди тэрэ үедэ яагаадшье барлагдаха аргагүй байгаа. Хэрбээ гэнтэ барлагдашоо гээшэ һаань, элдэб эсын дагба балжановичууд обкомой сагаан байшан руу дуудажа, нарин гэдэһыемнай һубаха юм һэн бэд даа. Хүүгэдэй буряад хэлэн дээрэ уншаха номууд дуталдана, тиражынь бага гэжэ бэшээд, газетэдэ барлуулһанаймни түлөө намайе кабинедтээ дуудажа абаашаад, ута долёоборо нилээн ёдогонуулжа, партиин обкомой бюр дээрэ баталагдаһан тира «обсуждению не подлежит. Ч вам не нравится решение бюр обкома?» гэжэ занаһ аашалһыень мартаха гүш?!

Тиимэ оршон байдалда э пароди-дуун оройдоошье на хараха аргагүй байгаа.

Энэ шүлэг соо нэгэшье үг нэгэшье сэг һэлгэгдээгү анханайнь шэгээр буулгаа Владимир Петонов өөрыг Булад Пэтэнэй, композито Сергей Манжигеевые Үндэг Баатар гэжэ нэрлэһэн байн

Пүсхэгэр маряалиг бэет С.С.Манжигеев нүхэдэйнг дунда үнинэй Үндэгэн Баат гэжэ ара нэрэтэй болоһо байгаа юм.

Бурханайнгаа орондо мо дошоһон Абжаа Володя хоёр нангин дурасхаалые ёболо мүнхэлхыень үбгэн түрүү Бад Баабайда даалгаһыем уншагш ойлгохо аабза даа гэж найданам.

Наһа барашаһан нүхэдэйнг нэрээр өөрөө һүрьюулж һуугаагүй юм аа гү гэж уншагшадайнгаа һэжэглэхэгүй тула гар бэшэгэйнь ксерок буулгабариие хабсаргабаб.

Ц.ДОНДОГОЙ

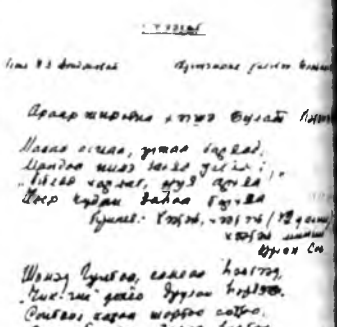

ЭСЭГЫН НЭРЭ

(Рассказ)

Гармын Гажидма Гомбын Сэдэнэй Сэбэг-Доржын хани нүхэр боложо, хуби заяагаа ниилүүлхэ гэлсэбэ.

Тиин бүри һаяар түрэ хэжэ, заагсада орохоор шиидэбэ.

- Тиихэдээ ши бүхыгөөрөө минии болохош, - гээд, Сэбэг-Доржо омогорхожо эхилбэ.

- Зүб даа, тиингүй яаха һэнбиб, - гээд, Гажидмаа нүхэртөө нэнгэнэ.

- Даже нэрээрээ минии болохош...

- Юун гэжэ? Юугээ хэлэнэш даа? Хүсэд ойлгобогүйб, - гэн, Гажидма нюдэеэ ехэ болгожо, хүбүүн тээшэ гайхангяар хараадхиба.

Сэбэг-Доржошье түр зуура абяагүй болоод байтараа:

- Ойлгохолши дээ. Заагсада ороходоо, Гармаева бэшэ, Гомбоева гэжэ бэшүүлхэ бшууш, - гэбэ.

- Аа. Харин тэрэшни ямар юм ааб? Бодожо үзэхөөр лэ ха...

- Юун бодожо үзэхэ гэжэ? Миниил хадаа минииш. Али үнэн дээрээ дурагүй аад, дуратайб гэнэ гүш? - гэн, Сэбэг-Доржо үлэ мэдэг эрид зан гаргаба. Тээд Гажидмаагай урин илдамхан абари зан багаханааршье хубилбагүй. Тэрэ Сэбэг-Доржодоо бүри няалдан, даруухан харюусаба.

- Зай, заа... эрэ тахяа шэнги бү болыш дээ. Дуратайл хадаа иигэжэ ябаа аабзаб даа. Шамһаа бэшэ зүрхыем «тамалһан» хэн байба гээшэб... Зүгөөр абынгаа һайхан нэрэ орхихогүйб гэжэ һанагшаб.

-Юундэ? Яахадаа? Мүнөөнэй залуушуул бултал үбгэнэйнгөө нэрэдэ ородог гээшэ бэд даа?

- Тиимэншье тиимэл даа. Зүб хэлэнэш. Зүгөөр шимни зүб ойлгыш даа. Абамни хүбүүгүй ха юм даа. Ганса миниингээ ондоо нэрэтэй болошоходо, абымни нэрээр Гармын гүүлэхэ хэншьегүй болошохол. Оройдоо хүүгэдгүй юм шэнгеэр һанагдахал даа. Тээд шиниингээ нэрэдэ ороогүйһөөмни боложо, бидэ хоёрой хоорондохи хамаарал муудашаха бэшэ ха юм...

- Нээрээшье тиимэ ха. Хоёр гулабхаанууд шэнги бэшэ гүбди?

- Хараасгайнууд шэнги гээ һаашни, бүришье зохид лэ даа...

Үдэшэ гэртээ ерээд эдеэлжэ һуутараа, Сэбэг-Доржо эжыдээ хандан:

- Мама аа! Гажидмаатай хөөрэлдөөб. Нэрэдэмни орохо дурагүй. Яадаг юм бэ? - гэбэ.

Эжынь хүбүүгээ урин нюдөөр харасгаан байжа:

- Дурагүйдөө юун гэнэб? - гээд асууба.

- Абынгаа нэрэ орхихогүйб. Намһаа бэшэ нэрыень нэрлүүлхэ хүн үгы гэнэ.

- Яахаб даа... Гажидма өөрынхеэрээ зүб лэ даа. Нэгэдэхеэр, үбгэнэйнгөө нэрэдэ орохо гээшэород арадай ёһо гурим болоно. Манай ёһо гурим тад ондоо ха юм даа. Хоёрдохёор, аба, эжыень һайн мэдэхэбди. Бодолтой зоной басаган хадаа эсэгынгээ нэрэ хүндэтэйдэ тооложо сэгнэнэ гээшэ ааб даа. Бидэнэй хүүгэд ябаха үедэ эжымцай урдын ёһо гурим нарин нягтаар сахидаг байһан юм. Тиигээд лэ бишье абатайшни айл болоходоо, өөрынгөө нэрээр ябаа бшууб. Тиихэдэ ород гуримда һаял орожо байһан үе һэн. Абашни залуудажа, шамайе үбгэ эсэгынгээ обогоор Гомбоев Цыбик-Доржи Цыденович гэжэ бэшүүлһэн юм. Үнэн дээрээ буряад ёһоор Цыденов Цыбик-Доржо Гомбоевич гээд ябаха байгаалши даа. Түрэһэн эсэгын нэрэ түрүүн байха ёһотой бшуу. Гурбадахяар, Гажидма эсэгынгээ нэрые мухардуулхагүй, элинсэгүүдэй ёһоор абажа ябаха гэжэ бодоол даа. Тээд ганса нэрэһээ бэшэ юм ааб даа. Өөһэдынтнай эб эмхиһээ болоно аабза... Хари эгээ ухаансар бэритэй болохомнай ха юм даа, - гэжэ Сэбэг-Доржын эжы баяртайгаар миһэрэн хэлэбэ.

...һараһаа үлүү сагай үнгэрһэн хойно Сэбэг-Доржо Гажидма хоёрой хури түрэ наярба. Түрын бүхы ябуулга урдын гуримаар, буряад арадай ёһо заншалаар эмхидхэгдэбэ. Тухайлхада, Сэбэг-Доржын эжын (энэмнай дунда һургуулида түрэлхи хэлэ ба литературы заадаг багша хүн ха юм) зохёоһон гуримаар эмхидхэгдэһэн байлтай Урагуудые угталгаһаа эхилээд, урдын заншал бүрин гүйсэдөөр сахигдажа, залуушуулда өөһэдтэнь олон һонин юумэнүүдые ойлгуулба бшуу.

Заагсада ороһоной данса хоёр залуушуулда барюулагдаба. Тиихэ зуура «Сэдэнэй Сэбэг-Доржо Гармын Гажидма хоёр гэр бүлэ болобо гээшэ» гээд, эдэнэртэ заагсын хүдэлмэрилэгшын тэбхэр үнэмшэлгэ барюулхадань, сугларһан зоной альгаа ташалга нэрьешэбэ...

Иигэжэ эсэгынгээ нэрээр үлэһэн Гармын Гажидмаагай урихан шарай урма баяраар гэрэлтэн байгаа һэн...

Арсалан ЖАМБАЛОН

ПРОГРАММА ТЕЛЕПЕРЕДАЧ

понедельник, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Новости
Марк Дакаскос в фильме "Братство волка" (2001 г.)
"По ту сторону волков". Репортаж
"Большая стирка" с Андреем Малаховым
Вечерние новости
"Шутка за шуткой"
Жди меня
"Кто хочет стать миллионером?" Телеигра
Время
Премьера многосерийного фильма "По ту сторону волков". 1-я серия
Независимое расследование
"Фабрика звезд"
"Другое время". Программа Ольги Леонтьева
"На футболе" с Виктором Гусевым
"Подводная одиссея "Тихого океана"

«РОССИЯ»

13.40 Профилактические работы
13.45 Ток-шоу "Цена успеха"
14.35 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
15.30 ВЕСТИ-МОСКВА. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ
16.00 ВЕСТИ
16.25 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.20 Т/с "Семнадцать мгновений весны"
18.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
19.00 ВЕСТИ

БГТРК

19.20 ТВ-фонд представляет: "Знакомьтесь, Беларусь"
19.35 Урок бурятского языка
19.40 "Белый месяц" представляет: "В песне - душа народа"
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Информационная программа
20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 "Буряад орон". Художественно-публицистическая программа
20.55 Профессионалы
21.15 Спокойной ночи, малыши!
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай

"РОССИЯ"

22.00 ВЕСТИ
22.35 Вести-Бурятия
22.45 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
22.55 РУССКАЯ СЕРИЯ. ПРЕМЬЕРА. Елена Ксенофонтова, Алексей Шевченков, Любовь Руденко и Борис Галкин в сериале "Тайга"
23.55 ПРЕМЬЕРА. Андрей Соколов в детективном сериале "Линия защиты"
01.00 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
01.15 ВЕСТИ
01.30 "Культурная революция"
02.35 "Синемания"
03.05 "Дорожный патруль"

Тивиком

07.00 Школьное ТВ
07.30 "Лоск". Погода. Гороскоп
08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
08.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
09.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
09.30 Премьера на телеканале: "Большие деньги" с Игорем Потоцким
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "Лоб в лоб"
13.00 "Лоск". Погода. Гороскоп
13.30 Т/с "Яго, темная страсть"
14.30 "24". Погода
14.50 "Черный ящик"
15.20 Т/с "Каменская"
16.35 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
17.35 Fox Kids на REN TV, Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
18.05 М/ф
18.25 "Муз. поздравления"
18.50 Ток-шоу "Семейные страсти"
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.30 "Лоск"
20.55 Телесериал "Каменская"
22.05 "Футурама"
22.30 "Сейчас". "Лоск". Погода
23.00 "Русское чудо"
По окончании х/ф "Акулы" (США)
По окончании "24"

Ариг Ус

08.00 Новости. Погода
08.30 Жизнь без риска
08.35 Формула успеха
08.45 Завтрак с С.Соловьевым
09.20 М/ф "Мама для мамонтенка"
09.30 Большая паутина
10.00 "Хвост кометы"
10.50 Вне закона
11.20 Пестрая лента: И.Ильинский
12.20 Автомобильная программа "АБС"
12.25 Назло
12.30 Новости
12.35 Паутина
12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Погода. Спорт
13.15 Х/ф "Дело было в Пенькове"
Перерыв до 17.00
17.00 Новости
17.25 М/ф "Когда медвежонок проснется"
17.40 Место печати
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Муз. подарок
18.40 То, что надо
18.55 Т/с "Две судьбы", 7 с.
20.00 Новости
20.25 Жизнь без риска
20.30 Восточный экспресс
20.45 Формула успеха
21.00 Знакомые незнакомки: засл. артистка России Е.Санаева
21.15 Х/ф "Россия молодая", 1 с.
22.30 Итоги
00.00 Восточный экспресс
00.15 Эротическая комедия "Сексназ капитана Пантохи"

ОТБ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
19.00 Ток-шоу "Большой куш"
20.00 Осторожно, модерн-2!
20.30 Детали. Жизнь в подробностях
20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
21.00 Т/с "Зачарованные"
22.00 Кино на СТС: "Гремлины"

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.40 Утро на НТВ
10.00 Наталья Селезнева в программе Павла Лобкова "Растительная жизнь"
10.35 "Вы будете смеяться!"
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Намедни" с Леонидом Парфеновым
13.00 "Сегодня"
13.00 Х/ф "Родня"
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 Алексей Гуськов. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
15.35 Детектив "Она написала убийство"
16.40 Любовь на расстоянии. Ток-шоу "Принцип домино"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Боевик "Агент национальной безопасности": "Наследник", 9 серия
19.20 "Внимание: розыск!".
20.00 "Сегодня"
20.35 Х/ф "Кольцо из Амстердама"
22.25 Алексей Гуськов. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
23.00 "Сегодня вечером"
23.35 Т/с "Третий лишний. Опасные связи"
00.10 Х/ф "Впервые замужем"
02.05 Гордон

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Вторник, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Телеканал "Доброе утро"
Новости
"Семейные узы". Сериал
Что? Где? Когда?
"Фабрика звезд"
Дисней-клуб: "Переменка"
Новости
Возвращение Коломбо. Детектив "Мертвый груз"
Т/с "Светские хроники"
Новости
Независимое расследование
Т/с "По ту сторону волков". 2 серия
"Большая стирка" с Андреем Малаховым
Вечерние новости
Кумиры. Вадим Мулерман
"Семейные узы". Сериал
"Последний герой-2". Предостережение"
Время
Т/с "По ту сторону волков". 3 серия
"Карибский узел". Ф. 1-й
"Фабрика звезд"
Ночное "Время"
Т/с "Светские хроники"
Лоренцо Ламас в боевике "Последний раунд"

«РОССИЯ»

Утро Бурятии
- 10.45 "Доброе утро, Россия"
Т/с "Тайга"
Т/с "Линия защиты"
ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
ВЕСТИ
Ток-шоу "Цена успеха"
"Комиссар Рекс". Т/с
"Экспертиза"
"Колоссальное хозяйство"
ВЕСТИ-МОСКВА
ВЕСТИ
"Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
Т/с "Семнадцать мгновений весны"
ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
19.00 ВЕСТИ

БГТРК

19.20 Потомки Чингисхана в новом тысячелетии. О международном фестивале молодежи и студентов монголоязычных народов
19.40 Улан-удэнское представительство ООО "Россина"
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Информационная программа
20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 Ньюландия. Проект ОО "Новая цивилизация"
20.45 Осенний призыв. Прямой эфир
21.15 Спокойной ночи, малыши!
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай

"РОССИЯ"

22.00 ВЕСТИ
22.35 Вести-Бурятия
22.45 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
22.55 Т/с "Тайга"
23.55 Т/с "Линия защиты"
01.00 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
01.15 ВЕСТИ
01.30 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. Детектив "Под подозрением"
03.45 "Дорожный патруль"

Тивиком

07.00 "Лоск". Гороскоп. "Сейчас". Погода
08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
08.30 Fox Kids на REN TV. "Джим Баттон"
09.00 Fox Kids на REN TV М/с "Человек-паук"
09.30 "Большие деньги"
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "Акулы"
13.00 "Лоск". Погода. Гороскоп
13.30 Т/с "Яго, темная страсть"
14.30 "24". Погода
14.50 "Футбольный курьер"
15.20 Т/с "Каменская"
16.35 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
17.05 Fox Kids на REN TV. М/с."Джим Баттон"
17.35 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
18.05 М/ф
18.25 "Муз. поздравления"
18.50 Ток-шоу "Семейные страсти"
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.30 "Лоск"
20.55 Т/с "Каменская"
22.05 "Футурама"
22.30 "Сейчас". "Лоск". Погода
23.00 "Русское чудо". Реальное кино
По окончании х/ф "Человеко-зверь"
По окончании "24"

Ариг Ус

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс
08.45 Спорт. Погода
08.55 Жизнь без риска
09.00 Формула успеха
09.10 М/с "Гарфилд и его друзья", 56 с.
09.35 Сто чудес света: "Легенда о птице-молнии"
10.35 Без протокола
11.30 Бесплатный сыр
12.00 Новости
12.10 Свободное время
12.15 Новости
12.20 Автопрограмма "АБС"
12.25 Есть мнение
12.30 Новости
12.35 Паутина
12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Х/ф "Поклонник"
Перерыв до 17.00
17.00 Новости
17.25 Публичные люди
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Музыкальный подарок
18.40 Право знать
18.55 Т/с "Две судьбы", 8 с.
20.00 Новости.
20.25 Жизнь без риска
20.30 Восточный экспресс
20.45 Формула успеха
20.55 Х/ф "Россия молодая", 2 с.
22.05 Новый век
23.10 Автопрограмма "АБС"
23.15 Тушите свет
23.30 Восточный экспресс
23.45 Смотрите, кто пришел
00.00 Новости
00.30 Высший свет
00.45 Состав преступлений
01.00 Т/с "Привести в исполнение", 20 с.

ОТБ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
19.00 Ток-шоу Отара Кушанашвили "Большой куш"
20.00 Осторожно, модерн-2
20.30 Детали. Жизнь в подробностях
20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
21.00 Т/с "Зачарованные"
21.55 Программа Арины Родионовой "ДЕФИЛЕ от салона "ИТАЛМОДА""
22.00 «Армейские приключения»

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.40 Утро на НТВ
10.00 "Кулинарный поединок"
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Национальная безопасность. Чисто депутатское убийство". Расследование НТВ
12.00 "Сегодня"
12.05 "Скорая помощь-4" (США)
13.00 "Сегодня"
13.00 Х/ф "Пароль знали двое"
14.45 Криминал
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 Елена Санаева. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
15.40 Детектив "Она написала убийство"
16.40 Случайные встречи. Такое бывает? Ток-шоу "Принцип домино"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Дальнобойщики": "Побег", 11 серия
19.20 Док. драма "Преступление и наказание"
20.00 "Сегодня"
20.35 Свой среди чужих в детективе "Крот", 9 серия
21.45 Сериал "Дальнобойщики", 12 серия "Левый груз"
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Премьера. Сериал "Третий лишний. Опасные связи"
00.15 "Крот". Детектив, 8 серия
01.25 Футбол. Лига чемпионов. "Спартак" (Россия) - "Ливерпуль" (Англия)

ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ ЦЕНТР «БАЙКАЛ»

Цены действительны с 17 по 24 октября.

Бельевой трикотаж (детск., взросл.), г. Москва (низкие цены)	
Колготки х/б, г. Москва, г. Смоленск	58 руб.
Колготки п/ш, 3 видов, г. Москва, г. Смоленск	78 руб.
Колготки х/б детские (все размеры), г. Москва	от 20 руб.
Носки х/б, п/ш детские, махровые мужские, г.Санкт-Петербург	от 8 руб. 90 коп.
Сапоги суконные, г. Омск, детс., жен. и муж., с мехом	от 225 руб.
Обувь зимняя мужская, женская, детская «Francesco Donni» Италия	
Обувь комнатная детская, мужская, женская (низкие цены)	
Сапоги кирзовые, г. Москва	от 325 руб.
Сапоги и ботинки зимние мужские с искусственным и натуральным мехом, г. Новосибирск	от 698 руб.
Сапоги зим. женские, 15 моделей, г. Челябинск, г. Новосибирск	от 798 руб.
Туфли кожаные муж., дет., 20 мод., г. Новосибирск, г. Челябинск	от 498 руб.
Кроссовки детские, взрослые 10 мод., г. Новосибирск, г. Челябинск	от 230 руб.
Обувь резиновая (сапоги детские, женские, мужские, рыбацкие)	от 118 руб.
Трико х/б детские и взрослые	от 48 руб.
Ботинки ОМОН (юфть)	798 руб.

ул. Сахьяновой, 6 «а», ост. «ПОШ», с обр. стороны Геолог. института, тел.: 33-43-86, ул. Гагарина, 37, тел.: 26-30-87 (напротив магазина «Юбилейный»), ул. Столичная, 1 (маншавод), тел.: 25-10-70. РАБОТАЕМ БЕЗ ВЫХОДНЫХ.

Лиц. №1500-Д от 25.01.99г.

Среда, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Семейные узы". Сериал
11.10 Мисс Марпл в детективе Агаты Кристи "Немезида". 1-я часть
12.20 "Фабрика звезд"
12.40 Детский сериал "Твинисы"
13.00 Новости
13.15 Возвращение Коломбо. "Убийство по книге"
14.55 Т/с "Светские хроники"
16.00 Новости
16.15 "Карибский узел". Фильм 1-й
16.55 Т/с "По ту сторону волков". 2-я серия
18.00 "Большая стирка" с Андреем Малаховым
19.00 Вечерние новости
19.25 Смехопанорама Евгения Петросяна
20.00 "Семейные узы". Сериал
21.00 "Русская рулетка"
22.00 Время
22.40 Т/с "По ту сторону волков". 3-я серия
23.45 "Карибский узел". Фильм 2-й
00.35 "Фабрика звезд"
01.00 Ночное "Время"
01.15 Т/с "Светские хроники"
02.20 Триллер "Тень прошлого"

«РОССИЯ»

07.40 Утро Бурятии
08.00 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Тайга"
11.45 Т/с "Линия защиты"
12.45 РЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 РЕСТИ
13.20 Ток-шоу "Цена успеха"
14.15 "Комиссар Рекс". Т/с
15.15 "Экспертиза"
15.30 "Москва-Минск"
15.45 РЕСТИ-МОСКВА
16.00 РЕСТИ
16.25 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.20 Т/с "Семнадцать мгновений весны"
18.45 РЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
19.00 РЕСТИ

БГТРК

19.20 "Бамбаахай"
19.40 "Тамир". Спортивная программа
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Информационная программа
20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 Программа "Человек"
20.50 Толи. Грустная, но светлая пора
21.15 Спокойной ночи, малыши!
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай

"РОССИЯ"

22.00 РЕСТИ
22.35 Вести-Бурятия
22.45 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
22.55 Т/с "Тайга"
23.55 Т/с "Линия защиты"
01.00 РЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
01.15 РЕСТИ
01.30 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. "Без срока давности". 1986 г.
03.25 "Дорожный патруль"
03.35 "Горячая десятка"

Тивиком

07.00 "Лоск". Гороскоп. "Сейчас". Погода
08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
08.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
09.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
09.30 "Большие деньги"
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "Приговор времени"
13.00 "Лоск". Гороскоп. Погода
13.30 Т/с "Яго, темная страсть"
14.30 "24". Погода
14.50 "Очевидец"
15.20 Т/с "Каменская-2"
16.35 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
17.35 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
18.05 М/ф
18.25 "Муз. поздравления"
18.50 Ток-шоу "Семейные страсти"
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.30 "Лоск"
20.55 Т/с "Каменская-2"
22.05 "Симпсоны"
22.30 "Сейчас". "Лоск". Погода
23.00 "Русское чудо". Реальное кино
По окончании х/ф "В плену у скорости"
По окончании "24"

Ариг Ус

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс
08.45 Спорт. Погода
08.50 Жизнь без риска
08.55 Формула успеха
09.05 М/сериал "Гарфилд и его друзья", 57 с.
09.30 Сто чудес света: "Лето на Фольклендах"
10.30 Без протокола
11.25 "Без галстука" с И.Зайцевой
12.00 Новости
12.05 Свободное время
12.15 Новости
12.20 Автомобильная программа "АБС"
12.25 Есть мнение
12.30 Новости
12.35 Паутина
12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Спорт. Погода
12.15 Ю.Соломин в детективе "Квартет Гварнери", 1 с.
Перерыв до 17.00
17.00 Новости
17.25 Состав преступлений
17.40 Место печати
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Музыкальный подарок
18.40 То, что надо
18.55 Т/с "Две судьбы", 9 с.
20.00 ТК "Ариг Ус" представляет: "Будни"
20.30 Жизнь без риска
20.35 Восточный экспресс
20.50 Формула успеха
21.00 Х/ф "Россия молодая", 3 с.
22.10 Автомобильная программа "АБС"
22.15 М.Могилевская, Н.Добрынин в фильме "Хозяин империи", 1 с.
23.20 Тушите свет
23.30 Восточный экспресс
23.45 Смотрите, кто пришел
00.00 Новости
00.30 Высший свет
00.45 Состав преступлений
01.00 Т/с "Привести в исполнение", 21 с.

ОТБ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
19.00 Ток-шоу "Большой куш"
20.00 "Осторожно, модерн-2"
20.30 Детали. Жизнь в подробностях
20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
21.00 Т/с "Зачарованные"
22.00 Кино на СТС: "Письмо из камеры смертников", США, 1998 г.

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.40 Утро на НТВ
10.05 "Шоу Елены С... Юмористическая програ...
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 Очная ставка. "... Паганини"
12.00 "Сегодня"
12.05 По просьбам зрит... "Скорая помощь-4" (США)
13.00 "Сегодня"
13.00 Евгения Глушен... Волков в драме "Впечатле...
15.00, 16.00, 17.00 "Сег...
15.05 Виктория Лепко... взгляд" Оксаны Пушкиной
15.35 Детектив "Она ... убийство"
16.40 Цель оправдыва... Ток-шоу "Принцип дома...
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Дальнобо... "Левый груз", 12 серия
19.20 "Чистосердечное...
20.00 "Сегодня"
20.35 Свой среди чужих... "Крот", 10 серия
21.45 Сериал "Дальнобо... серия "Школа демократии"
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Премьера. Серг... лишний. Опасные связи"
00.15 "Крот". Детектив...
01.25 Гордон
02.15 Дневник Лиги чем...

ПРОДАЕМ ООО "ВИЗ...
ПИЛОРАМЫ ЛЕНТОЧНЫЕ ГОРИЗОНТАЛЬН...
(производство Германия-Беларусь)
ПИЛОМАТЕРИАЛ
(в ассортименте)
ЭЛЕКТРОДВИГАТЕЛИ
(400 Вт, 1500 об/мин, напряжение 5400 В - 1 шт.)
ЗАКУПАЕМ ЛОМ ЧЕРНЫХ И ЦВЕТНЫХ М...
(лицензия № 055 177536 26, лицензия № 029 177536)
СДАЕМ СКЛАДСКИЕ ПОМЕЩЕНИЯ
Адрес: ул. Хахалова, 2а
26-29-23 26-10-66

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Четверг, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Семейные узы" Сериал
11.10 Мисс Марпл в детективе Агаты Кристи "Немезида". 2-я часть
12.20 "Фабрика звезд"
12.35 Дисней-клуб: "Переменка"
13.00 Новости
13.15 Борис Химичев и Юрий Назаров в остросюжетном фильме "Двойной обгон"
14.55 Т/с "Светские хроники"
16.00 Новости
16.15 "Карибский узел". Фильм 2-й
16.55 Т/с "По ту сторону волков". 3-я серия
18.00 "Большая стирка" с Андреем Малаховым
19.00 Вечерние новости
19.25 "Сами с усами"
20.00 "Семейные узы". Сериал
21.00 "Слабое звено"
22.00 Время
22.40 Т/с "По ту сторону волков". 4-я серия
23.45 Фильм "По ту сторону волков"
00.35 "Фабрика звезд"
01.00 Ночное "Время"
01.15 Т/с "Светские хроники"
02.20 Триллер "Охотницы"

«РОССИЯ»

07.40 Утро Бурятии
08.00 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Тайга"
11.45 Т/с "Линия защиты"
12.45 РЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 РЕСТИ
13.20 Ток-шоу "Цена успеха"
14.15 "Комиссар Рекс". Т/с
15.15 "Экспертиза"
15.30 "Вся Россия"
15.45 РЕСТИ-МОСКВА
16.00 РЕСТИ
16.25 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.20 Т/с "Семнадцать мгновений весны"
18.45 РЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
19.00 РЕСТИ

БГТРК

19.20 Челутаевские бусинки
19.40 К 80-летию ИМБиТа. "Эрьесэ"
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Информационная программа
20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 Гуламта
20.45 Будьте здоровы
21.15 Спокойной ночи, малыши!
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай

"РОССИЯ"

22.00 РЕСТИ
22.35 Вести-Бурятия
22.45 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
22.55 РУССКАЯ СЕРИЯ. ПРЕМЬЕРА. Елена Ксенофонтова, Алексей Шевченков, Любовь Руденко и Борис Галкин в сериале "Тайга"
23.55 ПРЕМЬЕРА. Андрей Соколов в детективном сериале "Линия защиты"
01.00 РЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
01.15 РЕСТИ
01.30 КИНОАКАДЕМИЯ. ПРЕМЬЕРА. Фильм Бигаса Луны "Шум моря" (Испания). 2001 г.
03.25 "Дорожный патруль"

Тивиком

07.00 "Лоск". Гороскоп. "Сейчас". Погода
08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
08.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
09.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
09.30 "Большие деньги"
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "В плену у скорости"
13.00 "Лоск". Гороскоп. Погода
13.30 Т/с "Яго, темная страсть"
14.30 "24". Погода
14.50 "Нокаут". Новости бокса
15.20 Т/с "Каменская-2"
16.35 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
17.35 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
18.05 М/ф
18.25 "Муз. поздравления"
18.50 Ток-шоу "Семейные страсти"
19.55 "Лоск"
20.00 "Сейчас". Погода
20.20 "Радар-спорт"
20.55 Т/с "Каменская-2"
22.05 "Симпсоны"
22.30 "Сейчас". "Лоск". Погода
23.00 "Русское чудо". Реальное кино
По окончании х/ф "Три женщины и мужчина"
По окончании "24"

Ариг Ус

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс
08.45 Спорт. Погода
08.55 Жизнь без риска
09.00 Формула успеха
09.10 М/с "Гарфилд и его друзья", 58 с.
09.35 Сто чудес света: "Всегда вместе"
10.35 Без протокола
11.30 Завтрак с С.Соловьевым
12.05 Публичные люди
12.35 Детектив "Квартет Гварнери", 2 с.
Перерыв до 17.00
17.00 Публичные люди
17.25 Состав преступлений
17.40 Паутина
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Музыкальный подарок
18.40 То, что надо
18.55 Т/с "Две судьбы", 10 с.
20.00 Новости
20.25 Жизнь без риска
20.30 Восточный экспресс
20.45 Формула успеха
20.55 Х/ф "Россия молодая", 4 с.
22.05 М/ф "Жадный богач"
22.10 Х/ф "Хозяин империи", 2 с.
23.15 Тушите свет
23.30 Восточный экспресс
23.45 Смотрите, кто пришел
00.00 Новости
00.30 Высший свет
00.45 Состав преступлений
01.00 Т/с "Привести в исполнение", 22 с.

ОТБ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей"
18.00 Музыкальные поздравления в программе "MUSIC CLUB"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого".
19.00 Ток-шоу "Большой Куш"
20.00 Осторожно, модерн-2!
20.30 Детали. Жизнь в подробностях
20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
21.00 Т/с "Зачарованные"
22.00 Кино на СТС: "Всплеск", США, 1984 г.

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.40 Утро на НТВ
10.00 "Квартирный вопрос" гостиной"
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 Чистосердечное...
12.00 "Сегодня"
12.05 По просьбам зрит... "Скорая помощь-4" (США)
13.00 "Сегодня"
13.00 "Футбол. Лига чем... "Барселона" (Испания) "ЛОКОМОТИВ" (Россия)
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 Галина Логинова. "... взгляд" Оксаны Пушкиной
15.35 Детектив "Она ... убийство"
16.40 Нечистая сила. "Мифы... Ток-шоу "Принцип дома..."
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Дальнобо... "Школа демократии", 13 серия
19.20 "Национальная безопа... Большая кавказская Расследование НТВ"
20.00 "Сегодня"
20.35 Свой среди чужих... "Крот", 11 серия
21.45 Сериал "Дальнобо... серия "Последняя игра"
23.00 "Сегодня вечером"
23.35 Экстремальное шоу... страха"
00.25 "Крот". Детектив...
01.40 Гордон
02.40 Сериал "Звездный ... (США)
03.30 Дневник Лиги чем...

Пятница, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Телеканал "Доброе утро"
Новости
"Семейные узы". Сериал
"Чужие здесь не ходят в
"Глухомань"
"Фабрика звезд"
Детский сериал "Твинисы"
Новости
Х/ф "Таможня"
Т/с "Светские хроники"
Новости
Фильм "По ту сторону
Т/с "По ту сторону волков".
"Большая стирка" с Андреем
Вечерние новости
Человек и закон
"Семейные узы". Сериал
Поле чудес
Время
"Фабрика звезд"
Х/ф "В последний момент"
Т/с "Светские хроники"
Триллер "Вторжение
телей тел"

«РОССИЯ»

Утро Бурятии
10.45 "Доброе утро,
Т/с "Тайга"
Т/с "Линия защиты"
ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
ВЕСТИ
"Форт Боярд"
"Комиссар Рекс". Т/с
"Экспертиза"
"Мусульмане"
ВЕСТИ-МОСКВА
ВЕСТИ
Т/с "Комедийный коктейль"
"Моя семья"
17.45 "Аншлаг"
18.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
19.00 ВЕСТИ

БГТРК

19.20 ОтТИНись
19.50 Радио для всех
19.55 Гороскоп
20.00 "Сагай сууряан". Инф.-аналитическая программа
20.20 Прогноз погоды и рек-тайм
20.25 "Уянгын шүрэ"
20.40 К 80-летию ИМБиТа. "Экспедиция по Бурятии"
21.00 "Ваше право". Ответы на вопросы телезрителей
21.15 Спокойной ночи, малыши!
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай

"РОССИЯ"

22.00 ВЕСТИ
22.35 Вести-Бурятия
22.45 Прогноз погоды и рек-тайм
22.50 Бенефис Романа Карцева
00.15 Х/ф "Полицейский из Беверли Хиллз-3" (США)
02.20 Телеигра "Ставка"
02.50 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. "Ворон. Спасение" (США)
04.50 "Дорожный патруль"

Тивиком

07.00 "Лоск". Гороскоп. "Сейчас". Погода. "Радар-спорт"
08.00 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
08.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
09.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Человек-паук"
09.30 "Большие деньги"
10.30 "24". Погода
10.50 Х/ф "Три женщины и мужчина"
13.00 "Лоск". Погода. Гороскоп
13.30 Т/с "Яго, темная страсть"
14.30 "24". Погода
14.50 "Военная тайна"
15.20 Т/с "Каменская-2"
16.35 М/с "Человек-паук"
17.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Джим Баттон"
17.35 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
18.05 М/ф
18.25 "Муз. поздравления"
18.50 Ток-шоу "Семейные страсти"
20.00 "Сейчас". Погода
20.30 "Лоск"
20.55 Т/с "Каменская-2"
22.05 "Симпсоны"
22.30 "Сейчас". "Лоск". Погода
23.00 "Русское чудо"
По окончании х/ф "Изгнание дьявола".
По окончании "Метро"

Ариг Ус

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс
08.45 Погода. Спорт
08.55 Жизнь без риска
09.00 Формула успеха
09.10 М/с "Гарфилд и его друзья", 59 с.
09.35 Сто чудес света: "Антарктика: последний рубеж", 1 ч.
10.35 Без протокола
11.30 Публичные люди
11.55 Музыка на канале
12.00 Новости
12.10 Свободное время
12.15 Новости
12.20 Автопрограмма "АБС"
12.25 Есть мнение
12.30 Новости
12.35 Паутина
12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Погода. Спорт
13.15 Фильм Б.Бергмана и И.Жандарева "Ирина Печерникова. Неоконченный роман"

Перерыв до 17.00

17.00 Новости
17.25 Состав преступлений
17.40 Место печати
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Музыкальный подарок
18.45 Свободное время
18.55 Т/с "Две судьбы", 11 с.
20.00 Новости
20.25 Жизнь без риска
20.30 Восточный экспресс
20.45 Формула успеха
20.55 Х/ф "Россия молодая", 5 с.
22.00 Автопрограмма "АБС"
22.05 В.Шукшин в х/ф "Калина красная"
23.45 Восточный экспресс
00.00 Новости
00.30 Смотрите, кто пришел
00.50 Тушите свет
01.00 Т/с "Привести в исполнение", 23 с.

ОТВ

17.00 Т/с "Шина - королева джунглей
18.00 Музыкальные поздравления в программе "MUSIC CLUB"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
19.15 Т/с "Убойная сила"
20.30 Детали. Жизнь в подробностях
20.50 Детали. Жизнь Улан-Удэ в подробностях
21.00 Реальное шоу "Гарем"
21.55 Программа Арины Родионовой "ДЕФИЛЕ от салона ИТАЛМОДА"
22.00 Х/ф "Звездные врата"
00.00 "Осторожно, модерн-2!"
00.30 Детали. Жизнь в подробностях
01.00 Т/с "Убойная сила-2"
02.10 Кино на СТС: "Айседора"

НТВ

07.40 Утро Бурятии
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.40 Утро на НТВ
10.00 Из золотого фонда НТВ. "Блеск и нищета Гохрана". Фильм С. Сорокиной
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 Док. драма "Преступление и наказание"
12.00 "Сегодня"
12.05 "Скорая помощь-4" (США)
13.00 "Сегодня"
13.00 Х/ф "Частный детектив, или Операция "Кооперация"
14.50 Криминал
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 Ирина Отиева. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
15.40 Детектив "Она написала убийство"
16.40 Звездная болезнь. Ток-шоу "Принцип домино"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Дальнобойщики": "Последняя игра", 14 с.
19.20 Очная ставка. "Врачебные тайны"
20.00 "Сегодня"
20.35 Боевик "Агент национальной безопасности", 10 серия "Медуза Горгона"
21.40 Х/ф "Беспредел"
23.50 "Все сразу!" Ночные развлечения
00.25 Кино не для всех. Фильм Стивена Катца "Тень вампира". Премьера (Великобритания-Люксембург)
02.25 Сериал "Звездные врата"

АКТИВ И К
ПРЕДЛАГАЕТ
СОЛЬ ЛИЗУНЕЦ
в брикетах по 5 кг.
для животноводства
г. Улан-Удэ, ул. Тулаева, 63
41-21-01
21-09-57

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Суббота, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Новости
Мультсеанс: "Малыш и
Утренняя звезда
Играй, гармонь любимая!
Слово пастыря
Здоровье
Новости
Смак
"Путешествия натуралиста"
Смехопанорама Евгения
Х/ф "Страх высоты"
Дисней-клуб: "Утиные
Новости (с субтитрами)
"Серебряный шар".
Папанов
В мире животных
"Знатоки" возвращаются.
ска и кастета". Дело № 21.
Песня года. "Осень"
Вечерние новости
Песня года. "Осень".
"Кто хочет стать
ионером?" Телеигра
"Последний герой-2".
Время
Что? Где? Когда? Финал
Х/ф "Крепкий орешек"
Х/ф "Елизавета"
Реальная музыка

«РОССИЯ»

Х/ф "Каждый вечер в
Студия "Здоровье"
"Дракоша и компания".
"Золотой ключ"
"Военная программа"
Сладкова
11.20 "Два рояля"
12.20 "Сам себе режиссер"
13.20 "Сто к одному". Телеигра
14.15 ПРЕМЬЕРА. "Форт Боярд"
15.10 "Клуб сенаторов"
16.00 ВЕСТИ

БГТРК

16.20 Х/ф "Офицеры"
17.50 Гороскоп
17.55 Рек-тайм - время Вашей рекламы
18.00 Встреча. Народный художник Андрей Хомяков
18.25 Зурхай
18.30 Примите поздравления

"РОССИЯ"

20.00 "Комната смеха"
20.50 Т/с "Бригада"
22.00 ВЕСТИ
22.25 "Зеркало"
22.50 Т/с "Бригада"
00.00 ПРЕМЬЕРА. "Стань звездой"
01.00 VIII торжественная церемония вручения Национальной телевизионной премии "ТЭФИ-2002"
04.35 Футбол. Чемпионат России. "Ротор" (Волгоград) - "Спартак" (Москва). 2-й тайм

Тивиком

07.40 "Лоск". "Сейчас". Погода
08.15 "Семейное кино". "Похищенный"
09.15 "В гостях у Тофика"
09.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Ферма чудища"
10.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Кот по имени Ик"
10.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Принцесса Сиси"
11.00 М/с "Футурама"
11.55 Д/ф "Дикая планета": "Ползучее королевство"
13.00 Ток-шоу "Маленькая политика"
13.45 "1/52". Спортивное обозрение
14.00 Д/ф "Диалог со всем миром": "Золото инков"
14.30 "Лоск". Погода
14.50 Х/ф "Отряд особого назначения"
16.45 "24". Истории
17.00 "Такая профессия"
17.25 Муз. поздравления
18.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Непобедимый Спайдермен"
18.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Вуншпунш"
19.00 Семейное кино. "Одиссея"
20.00 "Лоск". Погода
20.30 Т/с "24 часа"
21.30 "Черный ящик"
22.05 "Секретные материалы"
23.05 Триллер "Одинокая белая женщина"
01.15 "24"
01.35 "Последний холостяк"
02.10 "Шерше ля ФАН"

Ариг Ус

09.00 Новости
09.35 Сто чудес света: "Антарктика: последний рубеж", 2 ч.
10.40 Х/ф "Ксения, любимая жена Федора"
12.20 Формула успеха
12.30 М/с "Гарфилд и его друзья", 60 с.
12.55 Любовные истории
13.30 Высший свет
13.45 Состав преступлений
14.00 Х/ф "Семь дней с русской красавицей"
15.15 Паутина
15.25 Путеводитель
16.00 Новости. Погода
16.30 Автопрограмма "АБС"
17.00 М/ф "Ушастик"
17.15 Смотрите, кто пришел
17.30 Жизнь в Слове
18.00 Музыкальный подарок
18.30 Публичные люди
18.55 Т/с " Две судьбы", 12 с.
20.00 ТК "Ариг Ус" представляет: "На ночь глядя"
20.45 Х/ф "Затворник"
22.30 Формула успеха
22.40 Тушите свет
22.55 Д.Бэрримор в х/ф "Воспламеняющая взглядом"
00.00 Т/с "Тайны Ниро Вульфа": "Следующий свидетель", 1-2 ч.
00.45 Тушите свет
01.00 Д.Лундгрен в боевике "Воздушный охотник"

ОТВ

09.00 Т/с "Зак и секретные материалы"
09.30 Программа мультфильмов
10.00 "Табалуга"
10.30 "Флиппер и Лопака"
11.00 "Алекс и Алексис"
11.30 "Пуччини"
11.45 Ник и Перри
12.00 "Скрытая камера"
13.00 Комедия на СТС: "Альф"
14.00 Кино на СТС: "Звездные врата", США, 1994 г.
16.00 Музыкальные поздравления в программе "MUSIC CLUB"
17.00 Реальное шоу "Гарем"
18.00 "Афиша"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"
19.30 Игровое шоу "Кресло"
20.45 Т/с "Убойная сила-2"
21.55 Программа Арины Родионовой "ДЕФИЛЕ от салона ИТАЛМОДА"
22.00 Кино на СТС: "Миллионы Брустера", США, 1985 г.
00.00 "Осторожно, модерн-2"
00.30 "Вася ин да хаус"
01.30 Т/с "Убойная сила-2"
02.35 Х/ф "Дети меньшего бога"

НТВ

07.55 Детское утро на НТВ. "Гостья из будущего", 4 серия
09.00 "Сегодня"
09.05 Комедия "Горячие денечки"
10.35 "Путешествия натуралиста"
10.55 Погода на завтра
11.00 "Сегодня"
11.05 "Кулинарный поединок"
12.00 "Сегодня"
12.05 Квартирный вопрос.
13.00 "Сегодня"
13.05 Из Золотого фонда НТВ. "Жизнь под грифом "Секретно". Фильм Григория Кричевского
14.00 "Сегодня"
14.05 Х/ф "Внимание! Всем постам..."
15.45 Вкусные истории
16.00 "Сегодня"
16.05 Своя игра
17.00 "Сегодня"
17.25 Даша Мороз. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
18.00 "Сегодня"
18.05 "Шоу Елены Степаненко"
19.00 "Сегодня"
19.05 Экстремальное шоу "Фактор страха"
20.00 "Сегодня вечером"
20.25 "Свобода слова" с Савиком Шустером
21.50 "Мэл Гибсон и Дэнни Гловер в боевике "Смертельное оружие" (США)
00.10 Профессиональный бокс. Лучшие боксеры мира. Рой Джонс против Вирджила Хилла
00.35 Ким Бейсингер и Микки Рурк в эротическом фильме "9 1/2 недель" (США)
03.00 Сериал "Звездные врата"

Оптика «Акцепт» уведомляет своих клиентов об изменении адреса. Новый адрес: г.Улан-Удэ, ул.Гагарина, 22 офис,54, около здания «Банк Москвы», 7-этажная блок-секция, 1 этаж, 1 подъезд.
Тел.: 27-25-86
Приглашаем клиентов забрать заказы.

Воскресенье, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

08.00 Новости
08.10 Мультсеанс: "Карлсон вернулся"
08.30 Утренняя звезда
09.20 Служу России!
09.45 Дисней-клуб: "Тимон и Пумба"
10.10 Дог-шоу
11.00 Новости
11.10 "Непутевые заметки" с Дм.Крыловым
11.30 Пока все дома
12.05 Властелин вкуса
12.50 Олег Борисов в комедии "За двумя зайцами"
14.30 Дисней-клуб: "Русалочка"
15.00 Новости (с субтитрами)
15.15 Умницы и умники
15.40 Клуб путешественников
16.20 Лев Лещенко, Лариса Долина, Максим Галкин и другие в телеконкурсе "Мисс "Большая стирка"
17.50 Живая природа. "Следы невиданных зверей", "Северный попугай"
19.00 Времена
20.10 КВН-2002. Первый полуфинал
22.30 Ураганный боевик "Смерч"
00.40 Бокс. Бой сильнейших профессионалов мира. Оскар де Ла Хойя - Фернандо Варгас
01.45 Мел Гибсон и Мила Йовович в детективе "Отель "Миллион долларов"

«РОССИЯ»

08.20 Сергей Столяров, Алла Ларионова и Николай Крючков в фильме "Садко". 1952 г.
09.45 "Дракоша и компания". Детский сериал
10.10 "Русское лото"
11.00 Всероссийская лотерея "ТВ Бинго шоу"
11.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-МОСКВА. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ
12.15 "Утренняя почта"
12.50 "Городок". Дайджест. Развлекательная программа
13.20 ПАРАД КОМЕДИЙ. Луи де Фюнес и Колюш в фильме Клода Зиди "Крылышко или ножка?" (Франция). 1976 г.
15.10 "Парламентский час"
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Вокруг света"
17.15 "Диалоги о животных"
18.10 "Моя семья"
19.05 "Аншлаг"
20.00 ПРЕМЬЕРА. Бэтт Мидлер, Дайана Китон, Голди Хоун и Сара Джессика Паркер в комедии "Клуб первых жен" (США). 1996 г.
21.50 "В "Городке"
22.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.10 "Специальный корреспондент". Авторская программа Вячеслава Грунского "Умереть в России"
23.35 Алла Пугачева, Игорь Крутой и Лайма Вайкуле в бенефисе Александра Розенбаума
02.10 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. Жан-Клод Ван Дамм в остросюжетном фильме "Черный орел" (США). 1988 г.
03.45 "Спорт за неделю"

Тивиком

07.45 "Лоск". Погода
07.55 Муз. канал
08.15 Семейное кино "Одиссея"
09.15 "В гостях у Тофика"
09.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Ферма чудища"
10.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Кот по имени Ик"
10.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Принцесса Сиси"
11.00 М/с "Симпсоны"
11.55 Д/ф "Дикая планета"
12.55 Т/с "24 часа"
14.00 "Военная тайна"
14.30 "Лоск". Погода
14.50 "Лотерея АвтоВАЗа"
15.00 Х/ф "Голубая стрела"
17.00 Муз. поздравления
17.30 Т/с "Вовочка"
18.05 Fox Kids на REN TV. М/с "Непобедимый Спайдермен"
18.30 Школьное ТВ
19.00 Семейное кино "Одиссея"
20.00 "Лоск". Погода
20.30 Х/ф "Муж собаки Баскервилей"
22.10 Х/ф "Поезд-тюрьма"
00.20 "24"
00.40 Т/с "Секретные материалы"
01.40 Ночной муз. канал

Ариг Ус

09.00 Новости. Спорт
09.40 ТРК "Ариг Ус" представляет "С утра пораньше"
10.10 Х/ф "Шестой"
11.50 Без галстука
12.20 Формула успеха
12.35 Х/ф "Повесть о настоящем человеке"
14.15 "Вы - здоровы"
14.35 Дачники
15.35 Бесплатный сыр
16.10 Детская развлекательная передача "Страна чудес"
17.35 Благая весть
18.05 Музыкальный подарок
18.30 То, что надо!
18.45 В нашу гавань заходили корабли
19.45 Бизнес-экспресс
20.00 Новости
20.25 "Ничего личного" - программа С.Сорокиной
21.05 Формула успеха
21.15 Ш.Коннери и К.Слейтер в фильме "Имя Розы"
23.40 Криминальная Россия: "Похитители детства", 1 с.
00.10 Ток-шоу "Земля-воздух"

ОТВ

09.00 Т/с "Зак и секретные материалы
09.30 Программа мультфильмов
10.00 Лапиш - маленький башмачник
10.30 Флиппер и Лопака
11.00 Просто Норман
11.30 Пуччини
11.45 Ник и Перри
12.00 "Полшестого" представляет: "ОСП-студия"
13.00 "Альф"
14.00 Х/ф "Миллионы Брустера"
16.00 Свидание вслепую
16.00 Скрытая камера
18.00 Афиша
18.30 КВН (лучшие игры)
20.45 "Последний герой-2", супершоу
22.00 Кино на СТО: "Горец-2"

НТВ

08.15 Детское утро на НТВ. "Голубое дерево", 30 серия
09.00 "Сегодня"
09.05 Михаил Жаров в фильме "За тех, кто в море"
10.20 "Без рецепта". Доктор Бранд
10.55 Погода на завтра
11.00 "Сегодня"
11.05 Экстремальное шоу "Фактор страха"
12.00 "Сегодня"
12.05 "Растительная жизнь". Программа Павла Лобкова
12.40 "Вы будете смеяться!"
13.00 "Сегодня"
13.05 Профессия-репортер. "Бейсеры. Небесный экстрим"
13.25 "Служба спасения"
14.00 "Сегодня"
14.05 Шон Бин в фильме "Черный красавец" (США)
15.50 Вкусные истории
16.00 "Сегодня"
16.05 Своя игра
17.00 "Сегодня"
17.25 Премьера. НТВ представляет "Охотники за крокодилами"
18.00 "Сегодня"
18.05 "Кто придумал звезду". Ток-шоу "Принцип домино"
19.00 "Сегодня"
19.05 Новейшая история. Перон. Женщина цвета такого-то
19.55 Комедия "Свидание слепую" (США)
22.00 "Намедни" с Леонидом Парфеновым
23.30 Премьера. Мертвая смертна. Сериал "Клан Сопрано", 1 серия (США)
00.45 Жизнь вампиров и ужасов "Кровь невинных" (США)
03.05 Журнал Лиги чемпионов

Открытое акционерное общество «Улан-Удэнское приборостроительное производственное объединение»
ПРЕДЛАГАЕТ
Электромассажер «Бодрость-М»

Массажер электрический вибрационный предназначен для косметического, лечебного массажа в бытовых условиях. Работает в двух частотных режимах. Комплектуется **шестью сменными насадками.**

Массажер «Бодрость-М» поможет вам:

- восстановить жизненную энергию в организме после нервного перенапряжения, правильного питания и после травм;
- усилить функциональную деятельность мышц, нервов, кровеносных сосудов;
- способствовать повышению работоспособности всего организма;
- увеличить защитные свойства кожи, ее дыхательные функции;
- снять напряжение мышечной деятельности, восстановить кровообращение;
- снять усталость, боли и отеки в ногах;
- снять головную боль;
- поможет спортсменам разогреть мышцы до спортивных упражнений и ускорить восстановление после.

Электромассажер «Бодрость-М» - уникальный прибор, идеальное дополнение к методам восстановления организма.

«БОДРОСТЬ-М» прекрасный способ снять стресс и усталость без таблеток.
Крепкого вам здоровья!

670034, г. Улан-Удэ, ул. Х. Намсараева, 7,
тел.: 44-69-73, факс: 44-88-17.
E-mail:uuppo@burnet.ru

Электромассажер **«БОДРОСТЬ-М»** можно также приобрести в магазинах города.

БГТРК

"Радио Бурятии - радио для всех!" Тел.: 21-41-84.

Бурятское радио

(21 по 27 октября 2002 г.)

21, понедельник

6.10 – Радиожурнал "ЗЕМЛЯ РОДНАЯ".Беседа о проблемах птицеводства.
6.37 – 7.00 – АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ.
7.10 – ОБЪЯВЛЕНИЯ.
7.20 – "АНФАС".
7.40 – 8.00 – Радиостудия "БИРАКАН". Радиожурнал "Мир Севера".
13.00- 13.10 – Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10- РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. языке).
19.27- ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30- РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. языке).
19.45- 20.00 – "У МИКРОФОНА – УЧИТЕЛЬ".

22, вторник

6.10 – 7.00 – Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 – НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 – "КАК ЖИВЕШЬ, ВЕТЕРАН?" - передача по материалам Пленума Совета ветеранов РБ. Выступление Президента республики Л.В.Потапова.
7.45 – 8.00 – "ОРЬЕЛ" - "ВЕРШИНА". II-ой респ.турнир по вольной борьбе на призы мастера спорта СССР Ж.Дашиева.
13.00- 13.10 – Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Р�ЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. языке).
19.27- ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30- РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. языке).
19.45- 20.00 – "РАДИОБИБЛИОТЕКА". Стихи Г.Чеботаревой.

23, среда

6.10 – 7.00 – Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 – НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - Программа "ВЫБОР".
7.45 – 8.00 – "ТООНТО НЮТАГ".
13.00- 13.10 – Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. языке).
19.27- ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30- РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. языке).
19.45- 20.00 – АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ (на бур. языке).

24, четверг

6.10 – 7.00 – Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 – НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 – "РАДИО-ГОРОД".
7.40 – АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ с Президентом АКМНС РБ А.И.Найканчиной.
7.50 - 8.00 – Православная программа "БЛАГОВЕСТ".
13.00- 13.10 – Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10- РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на бур. языке).
19.27- ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30- РЕСП. ИЗВЕСТИЯ (на рус. языке).
19.45- 20.00 – ПЕРЕДАЧА ИЗ ФОНДОВ РАДИО.

25, пятница

6.10 – 7.00 – Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА. Выпуск инф.-консульт.центра "БАЙН".
7.30 – Программа "ВСТРЕЧИ".
7.45 – 8.00 – "ГУЛАМТА". К 80-летию старейшего журналиста из Селенгинского района Д.Сабжаева.
13.00- Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
13.10- 14.00 – "ЧАС ВАШЕГО ПИСЬМА". Музыкальная программа по заявкам радиослушателей.
19.10- 20.00 – Информационная программа "ВЧЕРА. СЕГОДНЯ. ЗАВТРА", ОБЪЯВЛЕНИЯ.

26, суббота

7.10 – 8.00 – "ВЧЕРА. СЕГОДНЯ. ЗАВТРА". Инф. программа. ОБЪЯВЛЕНИЯ.
9.10 – 10.00 – Программа для молодежи "НАЙДАЛАЙ ОШОН" - "ИСКРА НАДЕЖДЫ".
13.10- 14.00 – МУЗ. ВОЛНА РАДИО БУРЯТИИ: к открытию нового сезона гос. филармонии; "70 лет Бурятскому театру драмы" - о творчестве композитора В.Пантаева.
19.10- 20.00 – Радиожурнал "СТЕПНЫЕ МЕЛОДИИ".

27, воскресенье

7.10 – СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.20 – 7.45 - Программа "СЛЫШУ ПЕСНИ, СКАЗКИ, ЛЕГЕНДЫ".
7.45 – 8.00 – Беседа с председателем еврейского общинного Центра Е.Уваровской.
9.10 – 10.00 – Канал для школьников "ЭДИРШУУЛ": "Старшеклассник" - инф.-муз. программа; "Мир без наркотиков" - выпуск на бурятском языке.
11.10 – 12.00 – Лит.-худ. программа "АЛТАРГАНА".
13.00 – 14.00 – Инф.-муз. канал для молодежи "ВОСКРЕСНЫЙ ПОЛДЕНЬ".

БГТРК
ВАКАНСИИ
ТРЕБУЮТСЯ

Главный бухгалтер с опытом работы в производстве не менее 3-х лет, водители. Тел.: 44-65-77.
Приглашаем для охраны дачи в Сухой. Тел.: 44-42-55.
Шофер со своим маршрутом на микроавтобус. Тел.: 33-51-26.
Водители, трактористы, бухгалтер общепита, автомеханик. Тел.: 44-29-68.
Бухгалтер. Тел.: 33-30-40, 33-82-54.
Электрослесари. Тел.: 222-452.
Административная работа. Тел.: 27-22-47.
"Кока-Кола" примет торгового представителя до 25 лет с образованием, с правами "В", желательно с личным автомобилем. Тел.: 44-58-60.
Разнорабочие. Оплата высокая. Ул. Воровского, 23. Тел.: 22-38-00.
Зав производством. Тел.: 23-27-45.
Фармацевтической компании требуется менеджер (в/о медицинское), программист ("1-С: предприятие"), водитель с личным автомобилем. Тел.: 33-73-36. С 15 до 18 часов.
Повар. Тел.: 22-28-51.
Торговый представитель. Тел.: 21-93-02.
Продавцы в продовольственный магазин. Тел.: 44-29-29.
Каменщики, плотники-бетонщики, водители категории "Е". Тел.: 23-18-57.

ИЩУ РАБОТУ
УСЛУГИ

Курсы компьютерные: "1С: Бухгалтерия", "Графика/Дизайн", "Офис-менеджер". Институт кадров агронома, улица Трубачеева, 148. Телефон: 33-10-14 (Лицензия № 24 П-0211).
ТАКСИ, Эвакуатор, "Автомаяк". Тел.: 21-17-17. (Лиц. ЛСС-03000032 от 18.02.02 БОРТИ).
КОМПЬЮТЕРНЫЕ КУРСЫ СЕКРЕТАРЕЙ-РЕФЕРЕНТОВ. Тел.: 21-53-14 (0-24Г).
СУПЕРПОХУДЕНИЕ. Тел.: 22-44-07. (Лиц. № 510).
Такси "Престиж". Тел.: 21-8888. (Лиц. ЛСС-03-000090).
Изготовление филенчатых дверей, остекление балконов. Тел.: 22-48-50.

АВТО
ПРОДАЮ

А/м "Волга", "Комби". Тел.: 37-40-50.
А/м "Волга", "Газ-24". Тел.: 22-34-39.
"ВАЗ-2106", 1979 г/в. В отличном состоянии. Тел.: 64-75-00, 44-33-50.
КАМАЗ. Тел.: 41-22-19.
КАМАЗ. Тел.: 25-80-75.
М/а "Грейс", 1995 г/в, можно с маршрутом. Тел.: 42-12-90.
Микроавтобус. Тел.: 45-82-30.
Полуприцеп с 40-тонным контейнером. Тел.: 26-90-20, 26-80-99.

КУПЛЮ

Прицеп к а/м "УАЗ". Пейд.: 045, аб. 1749.

МЕНЯЮ
РАЗНОЕ

Возьму в аренду маршрут. Тел.: 37-95-06.
Возьму в аренду маршрут. Тел.: 42-60-49 (звонить после 20.00).
Куплю, возьму в аренду маршрут. Тел.: 22-87-53.

СУПЕРМАРКЕТ
РАЗНОЕ

Отдел "Ткани" в торговом центре "Линда" предлагает ткани из натуральных и синтетических волокон отечественного производства по низким ценам. Обслуживаем по картам "Банка". Пр. Победы, 50-лет Октября, 13.
Сварочное оборудование: АДД-4004 на шасси – 109-2002 – 67 т.р., ВД-306 – 23 т.р.; генератор ГД-4004 на шасси мощности МТЗ, ДТ – 32 т.р. Обращаться: ТЦ "Тумэр", павильон № 3. Тел.: 44-18-21.

КУПЛЮ

Разъемы 4-штырьевые на 40, 60 ампер. Тел.: 45-0[illegible]
Фундаментные блоки, шлакоблоки, кольца (1,5 м), [illegible] Тел.: 27-22-00.
Целевой чек "ВАЗ-2109". Тел.: 45-14-92.

ПРОДАЮ

Свадебное платье (42-44 размер). Очень дешево. Тел.: 26-81.
Счетчики – 490 руб., обогреватели – 370 руб., [illegible] Тел/факс: 22-25-34.
Стиральная машина "Аристон" на запчасти. Тел.: [illegible] (вечером).
Спорттовары. Тел.: 45-90-35.
Две мутоновые шубы. Недорого. Тел.: 37-96-76.
Срочно стельная корова. Тел.: 25-27-24.

НЕДВИЖИМОСТЬ
ПРОДАЮ

Малосемейку. Тел.: 43-15-26.
1-комнатная квартира на Авиазаводе. Тел.: 45-71-77.
1-комнатная в р-не Энергетика. Тел.: 42-91-21 (вечер).
1-комнатная квартира в центре (кирпичный дом). Тел.: [illegible] 11.
1-комнатная квартира в 111 квартале, д. 11. Тел.: 23-[illegible]
2-комнатная по ул. Борсоева, 13, 2/5 КПД, телефон, [illegible] Цена 15000 у.е. Тел.: 22-26-22.
Контейнер в ГУП КСК. Тел.: 44-31-52.
Капитальный гараж по ул. Борсоева. Тел.: 23-17-[illegible]

СНИМУ

Срочно 1-комнатную квартиру в пос. Восточный. Тел.: [illegible] 62.
Квартиру. Тел.: 42-15-70.

«АДИС АРШААМНИ, ХУБИ ЗАЯАМНИ, ЭШХЭЛ ЗОРИГНИ, СЭДЬХЭЛ, ЖАРГАЛНИ - ДУУН»

дулаахан һэбшээн аяхоншуу хангал асаран, ногоон соо нюсэгэн гүйжэ ябаһан пулхасартай, томо хара басагаханай толгойе эльбээд абана.

дунда һургуулиин класс дүүргэһэн Ешин-бүхы шэнэ һониноо хөөрэхэ гэжэ яарана. Жамсарановна багай гармошкоор паададаг, олон дуунда һургаа б! Мүн һургуулидамнай он ехэ концертдэ намайе гулаа гэжэ хөөрэхэб. ни баярлаха даа...» гэжэ ндаа шэбшэһээр, хонидоо жа байһан бэлшээридэнь нэ. Тэрээ тэрэ гүбээгэй о мори унаһан эхэнэр гдаба. «Эжы!» гэжэ аһан заахан зүрхэниинь ургаһандал, нялха нань танил дуунай аялгын аа ниидэшэбэ хэбэртэй. энь ондоо иимэ гоёор хэн ахаб?! Ешин-Хорлын ндэ мүнөө хүрэтэр даг: зунай тунга ногоо лэгшэ дун сагаан хонидоо ан эжынь, заха хизааргүй таалаар ханхинама һайхан йнь сууряатана:

ин Наян наёолой,
ханаймнай аянга.
ин Наваа хоёрнай гээ,
ханаймнай нютаг юм даа.

Тэрэ үеын эдиршүүл тон р шэнэ дуу сээжэлдэгшэ Нютаггамнай үдэшэндөө үшуул дуу андалдажа аха. Түүдэгэй дэргэдэ д, хэдэн үеын зон буряад танайнгаа дуунуудые бэе дамжуулдаг байгаал даа. хадаа хүнэй аймшаг тай олиг. Нэгэ шагнаад, аялга нь, үгэнүүдэйнь гүнзэгы ойлгохо, мэдэрхэ, хаа абаха. Һүүлээрнь энэ аяа сэдьхэл соогоо бөө-эн найжалаад, өөрын маяг ан дуулахада, баһал ехэ Арадай дуу дуулаха гэшэ шэрэ будагаар зураг хатай, дархалха, урлал тохэнтэй адли, зохёохы ехэ гэжэ һанадагби, - гэзэ, дай дуушан Ешин-Хорло боин хөөрэнэ.

Дууша угай басаган эжытээ ьга абахадаа тээгэлһээр, уулидаа мандолина дээрэ даһаар, Ага тойрогой, Шэ-областиин хэмжээнэй лга - концертнүүдтэ хабаа-ар, урап бэлигээ элирүүлээ, заяагаа дуу хүгжэмтэй бохо байһанаа мэдэрээ. ахи классай һүүлээр нэгэ колхоздоо хонин дээрэ өөд, Улаан-Удын П.И.Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй лищида һурахаяа ерээ. Бүри

урид училищиин багша Дамдин Шарапович Яхунаев Агын һуурин нютагуудаар ябажа, хүдөөгэй бэлигтэй хүүгэдые шэлэжэ абаһан, Ешин-Хорлые уриһан юм. 2 жэл соо домбра дээрэ наадажа, хүгжэмэй теори шудалжа ябахадаа, буряад дуугаа таталуулжал байгаа ааб даа.

Училищишье дүүргэгдээд, хани нүхэртэй, үхибүүтэй боложо түбхинөө. Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институдта оркестрые хүтэлбэрилэн дирижированиин кафедрада 18 жэл соо хүдэлөө. Удаань 1997 он болотор ВАРК-да хүдэлэгдөө.

1980-яад онуудта «Уряал» ансамблиин, удаа дараалан «Тоонто» ансамблиин эхи табилсаһан габьяатай. Тиигэжэ буряад үндэһэн соёл, ёһо заншал, урданай дуунуудые сахин хамгаалха, һэргээн хүгжөөхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулаа.

1992 онһоо Гүрэнэй хатарай «Бадма Сэсэг» театрай хүтэлбэрилэгшэ, Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Д.Ж.Бадлуевай урилгаар театрай солистаар хүдэлнэ. Буряад-монголшуудай дуу-хатарай гайхамшагта соёлой гүн баялигые бэедээ шэнгээһэн, эрдэниин шулуун мэтэ шэнэ, бүри һайхан ялас гэмэ талануудыень гэрэлтүүлэн найруулһан Д.Ж.Бадлуевай бүтээлнүүдтэ: «Хун-Шубуун Эхын магтаал», «Түрэл Буряадай аялга дуунууд», «Саяанһаа Гималай хүрэтэр», «Буряадай гүрлөө» гэһэн дуу-хатарай сюитэдэ Ешин-Хорло Гомбоин урданай буряад дуунуудые гүйсэдхэдэг юм. Дээрэ нэрлэгдэһэн зохёолнууд үндэһэн буряад соёлой хүгжэлтын шэнэ шата болоно.

- Дандар Жаповичта аргагүй ехэ баясхалан хүргэдэгби. Олон ондоо нютагайхид «Бадма Сэсэг» театрта суглараад, эбтэй эетэй бүлэ шэнги бэе бэеынгээ бэлиг талааниие үргэжэ, дэмжэжэ байдагнай ехэ дэмбэрэлтэй, үлзытэйл гээшэ, - гэзэ Ешин-Хорло урма баяртайгаар хөөрэхэ юм.

Түрэл арадаа түлөөлжэ, арадай дуушан Е-Х.Гомбоин Таллинда, Новосибирскдэ, Киевтэ, Улаан-Баатарта уран бэлигээ харуулаа. Буряадай радиодо, Шэтын, Агын болон Усть-Ордын буряад тойрогуудай радиодо, мүн Бүхэроссин радиодошье тэрэнэй гүйсэдхэһэн дуунууд миндаһан дээрэ бэшэгдэнхэй, агаарай долгиндо зэдэлжэ байдаг. Гадна 1999 ондо тэрэ хоёр компакт-диск дээрэ «Урданай буряад дуунуудые» ба «Магтаал соло дуунуудые» бэшүүлээ.

Заанай дүрбэн һоёое
Залуураар заалажал
болодоггүй.
Замбуулин табиһан
заншалые
Зайлаад гаражал
болодоггүй.

Үреэгэй дүрбэн һоёое
Үлирбөөр заалажа
болодоггүй.
Үел наһанай
заншалые
Өөрөөл мэ—
дэжэ болодоггүй, - гэзэ, Ешин-Хорлын уянгатуулап таталуулхадань, урданай энэ дуун шэнэ ами орожо, үе сагуудай һэлгээн соогуур мүнөө хүрэтэр һэтэлэн ерэһэн гүн удха шанартай ёһо заншалнуудаа мартаха, зайлаад гараха ёһогүйбди гэжэ дахин дахин һанаулна бэшэ гү?! Эдэ дуунуудынь Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академиин, Буряадай республиканска соёлой болон искусствын училищиин фольклорно таһагуудай оюутадай ба багшанарай хэрэглэхэ, шудалха һуралсалай материал болонхой. Мүн дуу, хатарай гүрэнэй «Байгал» ансамблиин залуу дуушад Ешин-Хорлын дуулаха маягые жэшээ болгон, арадай дуу гүйсэдхэлгын уран аргада һурана.

Урданай дуу гүйсэдхэхэ арга бэлигынь гансал уран һайханай бэшэ, мүн эрдэмэй талаһаа үнэтэй сэнтэй юм. Ешин-Хорлын суглуулжа, миндаһан дээрэ бэшэһэн урданай домог дуунууд, бэһэлигэй, төөлэйн дуунууд, элдэб олон соло магтаалнуудынь Буряадай эрдэмэй түбэй (Улаан-Үдэ), Россин Эрдэмэй академиин Сибириин таһагай (Новосибирск), Санкт-Петербург хотын академическэ институдай, мүн ЮНЕСКО-гэй (Париж) жасануудта хадагалагданхай.

- Арадай дуун - мүнхэ зүйл. Хэрбээ энэ мүнхэ баялигаа алдаа һаа, арад бэшэ болохобди. Ургажа ябаа үетэниие арадай дуунда һургаха, угсаатанайнгаа энэ гайхамшаг уран бэлигые һэргээхэ, удаадахи үенүүдтэ гамтайгаар дамжуулха уялгатайбди. Иимэ уряал хаахаанагүй зэдэлхэ зэргэтэй. Мүн П.И.Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй колледждо буряад арадай дуунай таһаг заабол нээхэ хэрэгтэй, - гэзэ, Ешин-Хорло үнинэй сэдьхэлдээ бөөмэйлжэ ябаһан һанал бодолоороо хубаалдана.

Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Е-Х.Гомбоин Бүхэроссин, уласхоорондын олон конкурснуудай лауреат, Ирак (1998 он), Франци (1998, 1999), Канада (1998), Испани (2000), Монгол (2000), Германи (2000), Канарска аралнуудта (2000) болоһон фольклорно фестивальнуудта амжалта түгэс хабаадаа. Монголой «Түмэн Эх» гэһэн Гүрэнэй ансамбльтай суг бэшүүлһэн арадай дуунуудынь 2000 ондо Япондо компакт-диск болон тараа.

Хари гүрэнүүдээр ябахадань, элдэб олон ушарнууд, һонин уулзалгануд болоо гээшэ аабза. Жэшээнь, Францида капелла дуулаха баатай һэн, нэгэшье хүгжэмшэн байгаагүй. Иимэ нэгэ концертын һүүлээр француз эхэнэр дүтэлөөд, «Ямар опородо дууладагбта?» гэжэ асуугаа бэлэй.

Мүн Ирагай Багдад хотодо үргэн ехэ талмай дээрэ 50 мянга гаран зон концертдэ сугларанхай, далай мэтээр хүүежэ хааяжа байгаа бшуу. «Ондоо хэлэтэй эдэ зон буряад дуу ойлгохо, анхаран шагнаха гээшэ гү?» гэжэ һанаагаа зобожо, орон дэлхэйнгээ бурхадта зальбараад, тайзан дээрэ гараа һэм» гээд Ешин-Хорло дурсана. Элһэн губи талын дунда алтан ганжарта минаредүүдээ толоруулһан, олон зуун жэлнүүдэй саана бодхоогдоһон халифуудай ордонуудай хажууда мүнөө үеын олон дабхар байшангуудые тобойлгоһон домог суута Багдад хото дээгүүр буряад арадай дуун һүр жабхалантайгаар зэдэлээл даа:

Эрбэд, эрбэд соохорхон
Эжэл соохоноо янзатай.
Энээхэн ябаһан бэемни
Эжы абадаа хайратай.
Ардаг, ардаг соохорхон
Адуун соогоо янзатай.
Аляахан ябаһан бэемни
Аба эжыдээ хайратай.

- Урданай дуун онсо таталгатай. «Буряад арадай дуу дуулахадаа, түмэн зондоо бурханай маани уншаһантай адли хэрэг бүтээнэш» гээд ламхай намда хэлээ һэн. Үнэхөөрөөшье, арадайнгаа дуу дуулахада, сэдьхэл һэргэдэг, бэеын тамир һайжардаг, эм домдо хүртэһэн шэнги байдаг, - гээд Ешин-Хорлын хэлэхэдэ, зүбшэнгүй яахаб?

Туяна САМБЯЛОВА.

(Түгэсхэл. Эхиниинь октябриин 3-ай, 10-ай дугаарнуудта).

Он жэлнүүд ошожол байна. Одото юртэмсэшье зүһэ шэгээ хубилган, сахилгаан хүлэгүүд урагшаа тэгүүлнэ. Сагай байдал баһал хубилна.

Бар хүсэтэ баатарнуудшье хуушэрдэг. Пудхы баатарнайшье үбгэржэ, үтэлжэл байгаа һэн. Дун сагаан толгойгоо дээрэ үргэн, буурал һахалаа хиидхүүлэн, «шэдитэ» тулууураараа газар тулган ябахадаа, ямар бэ даа нэгэ үлыгэрэй баатартал адли бологшо һэн.

Нэгэтэ бүхы Ага, Бооржын үргэн дайдаар гайхамшагта һураг суу тараба. Аяар Баруун Жууһаа Сүүгэлэй дасанда гэгээн лама (амиды бүрхан) морилхонь (нэрыень һанагүй). Наһаараа дасан дуган ябадаггүй Пудхымнай гэнтэ «һэрмэр» гэжэ, үхибүүдтээ ба гэр бүлэдөө хэлэбэ: «Эдэй һайнаар, эрдэниин зүйлөөр намда захата бүтээгты; минии мүргэхэ гэһэн хүн Сүүгэл дасан морилхонь». Уран нарин оёдолшоноор хамһажа, түрэл гаралынь буха магнал дэгэл оёбо. Шара ногоон дурдам бүһэ, мүнгэн хутага, тойробшо, хилэн малгай бэлдэгдэбэ. Утаһа, миндаһаар гоёгдоһон булгайр гуталшье оёгдобо.

Буха магнал дэгэлээ үмдэһэн, буурал сагаан һахалаа хиидхүүлһэн «танигдаагүй» шэдитэ баатарай тон түрүүшынхиеэ дасан бараалхахадань, зон хаража гайхабад.

Пудхы баатарнай олон мүргэлшэдэй дундуур һэтэ урагшаа алхалан, «гэгээн бурханда» дүтэлэн ерэжэ, һүгэдэн мүргэбэ. Харин гэгээн ламань өөрөө хүл дээрээ бодожо, адис табяад, дээдэ тээгээ үндэр олбог дээрэ Пудхы баатарыемнай нуулгаа һэн ха.

Үбгэн Баатарайнгаа иимэ ехэ изагуурай хүн байһыень зон түрүүшынхиеэ мэдэрбэ гээшэ ааб даа.

Тэрэ гэһэн сагһаа хойшо хэдыхэн жэлнүүд үнгэрбэ. Пудхы баатарай бурханайнгаа орондо мордохо сагынь дүтэлжэ байгаа һэн, - гээд Түдэн үбгэн аша басагандаа хөөрөөгөө түгэсхэхын урда тээ үшөө нэгэ гайхамшагта зүйл нэмэбэ: «Абгашье үтэлжэ, агнуурида гарахаяа болёо һэн, харасаньшье муудажа, хоёр хүмэдхэнь даран унаба. Хүмэдхыень мүлигдэһэн модоор тэбхэдэгшэ һэм».

Заримдаа баряанда байран арсалан барас шэнгеэр гүн сээжын оёорһоо гэншэхэдэл гэгшэ бэлэй. Наһаараа хүбшэ тайгын арюухан агааараар амилжа, ангай мяхаар хоолложо ябаһан хүндэ хара гэрэй оёорто һуухань хүндэшье, хашартайшье болошодог һэн ааб даа...

Абгаяа аргагүй ехээр хайрлажа, хажуудань һуужа, элдэб нонинуудые хөөрэжэ, гуниныень тараахые оролдогшо бэлэйб. Теэд сээжэ зүрхыень эээлэн байһан сэдьхэлэйнь гуниг юугээршье тараажа шадахагүйш!

Нэгэтэ, үдэшын паранай ороод, боро хараанай үеэр манан һүрэг олон гүрөөһэд урдуурнай харайлдан, Мэгнээнэй шэлэ шэглэн зурылдашабад. Энээниие абгадаа дуулгабаб. Абгамни баясахын тэмдэг нюуртаа үзүүлжэ: «Алеэ наашань бүуемни, түргэн зубхииемни тэбхэдэгты!» - гээ һэн. Абгаяа хүтэлэн газаашаа гарабабди. Тоохорон ошоһон гүрөөһэдэй зүг руу (Мэгнээнэй шэлын ара өөдэ гүрөөһэд абиржа ябаа һэн) заажа үгэбэб.

Абгамни тэрэ зүг руу шагаажа, шагаажа гурба дахин буудажархиба. Харанхы тээшээ боложо байһан саг байжа, намайе эрьежэ ерэхыемни эльгээбэгүй.

«Үглөөгүүр эртэ гэгшын манайда ерэжэ: «Тудаан, ши тиишээ, минии буудагша зүг руу, ошожо ерэлши». Абгынгаа ерэхэдэ, унтажа хэбтэһэн би ухаа мэдээгээ табин түргэн лэ хубсалбаб. Нэгэ аяга сай ябууд гудамхижа байха зуураа абгынгаа хэлэхые алдангүй шагнабаб: «Лаб лэ гурбан гүрөөһэн үнаһан байгаа ёнотой. Нэгэн Мэгнээнэй шэлын ара оройдо байха, хоёрдохинь шанха оройдонь хэбтээ ёнотой,үшөө нэгэн шэлые уруудан татажа унаһан байха. Ааражa унадаг юмши даа», - гэбэ. Абгын үгэһөө наһаараа гаража үзөөгүй би мориёо хаһаг тэргэдээ оруулаад, урагшаа бүншүүлжэ ябахадаа бодоноб: «Абгашье үбгэржэ зүнтэглөө хадаа. Харанхыгаар таамаг буудаһан һомон яагаад гурбан гүрөөһэ тудаба гээшэб». Тиигэһээр ябатараа гүбээдэшье дүтэлшэбэб. Гэнтэ обёорон гэхэдэмни, гүбээгэй ара орой өөдэ аһалдан нэгэ мантан гуран хэбтэжэ байбал. Шанха оройдонь үшөө нэгэн хэбтэбэ. Эдэ хоёроо тэргэдээ ашаад, уруудажа ябатарни ааражашье унаһан гүрөөһэниинь дайралдашаба.

Тиихэдэл тон түрүүшынхиеэ бодомжолоо гээшэ һэн хаб: «Абгамни юрэдөө ондоо изагуурай хүн байбал ха даа».

Гэртээшье дүтэлэн ерэбэб даа. Тулуураа тулаһан, абга урдаһаамни угтан ерээд: «Гурбан гүрөөһэн байгэхэдэмни, шимни юун гэжэ һанаһаа ошобош даа», - гээд, мэхэтэйхэнэ миһэрхэдэнь, эшэһэн гайхаһандаа газар доро орошон алдаа бэлэйб, гээд, үбгэжөөл үшөө нэгэ хэдыхэн үг нэмэбэ.

Бидэшье гүрөөһэнүүдээ эбдэбэбди. Абгамнай хэлээ һэн: «Урдынгаа гуримаар тон адляар мяхаяа ай бүхэндөө хубаагты». Захиралтыеньш хэлэһэн соонь лэ дүүргэбэбди.

Абга өөрөө нэгэл үмхэ түүхэ халуухан эльгэ амандаа хээд, садаа даа, хүрөө гээ һэн. Энэнь абгын то һүүлшын агналга байгаа.

Тэрэ гэһэннээ хойшо удааншь болонгүй наһа дүүрээ нэ Үбдөөшьегүй, зобоошьегүй, үндэ олбог дээрээ һууһан зандаа тагаа болоо бэлэй.

Сүүгэлэй дасанһаа һүүлшы Ганжарбын гэгээн өөрөө морилжо яһыень баряа һэн. Ганжарбын гэгээн гээшэ Пудхы баатарай заадаһагүй хохимой толгойе абажа бусаа һэн Хожомоо энэ заадаһагүй хохимой-гоорнь өөртөө аяга бүтээлгэжэ, тагаа болотороо тэрээн соohоо эдеэлжэ ябаһан юм. Сахюур замагта буунь Сүүгэлэй дасанай Сахюусанай үмэнэдэ үргэгты гэжэ Ганжарбын гэгээн айладхаа һэн. Би өөрөө абаашажа үргөө бэлэйб, - гээд, Түдэн үбгэн хөөрөөгөө дүүргэхэ зуураа - тэрэ гайхамшагта буу мүнөө хаанашье юм ааб даа. Эзэнэй хотын үзэлэндэ абаашагдаба гэжэ дуулаа бэлэйб. Уг гарбалдамнай энэ буугай хаана байһье олохо хүн олдодог һаа, ехэл найн нэ даа, - гээд, дорohоо һанаа алдаа бэлэй даа.

ПУДХЫ БААТАР

(Домог. Үнэн болоһон ушар)

Доржи-Ханда ЦЫНГУЕВА

Заримдаа баряанда байран арсалан барас шэнгеэр гүн сээжын оёорһоо гэншэхэдэл гэгшэ бэлэй. Наһаараа хүбшэ тайгын арюухан агааараар амилжа, ангай мяхаар хоолложо ябаһан хүндэ хара гэрэй оёорто һуухань хүндэшье, хашартайшье болошодог һэн ааб даа...

Абгаяа аргагүй ехээр хайрлажа, хажуудань һуужа, элдэб нонинуудые хөөрэжэ, гуниныень тараахые оролдогшо бэлэйб. Теэд сээжэ зүрхыень эээлэн байһан сэдьхэлэйнь гуниг юугээршье тараажа шадахагүйш!

Нэгэтэ, үдэшын паранай ороод, боро хараанай үеэр манан һүрэг олон гүрөөһэд урдуурнай харайлдан, Мэгнээнэй шэлэ шэглэн зурылдашабад. Энээниие абгадаа дуулгабаб. Абгамни баясахын тэмдэг нюуртаа үзүүлжэ: «Алеэ наашань бүуемни, түргэн зубхииемни тэбхэдэгты!» - гээ һэн. Абгаяа хүтэлэн газаашаа гарабабди. Тоohорон ошоһон гүрөөһэдэй зүг руу (Мэгнээнэй шэлын ара өөдэ гүрөөһэд абиржа ябаа һэн) заажа үгэбэб.

Абгамни тэрэ зүг руу шагаажа, шагаажа гурба дахин буудажархиба. Харанхы тээшээ боложо байһан саг байжа, намайе эрьежэ ерэхыемни эльгээбэгүй.

«Үглөөгүүр эртэ гэгшын манайда ерэжэ: «Тудаан, ши тиишээ, минии буудагша зүг руу, ошожо ерэлши». Абгынгаа ерэхэдэ, унтажа хэбтэһэн би ухаа мэдээгээ табин түргэн лэ хубсалбаб. Нэгэ аяга сай ябууд гудамхижа байха зуураа абгынгаа хэлэхые алдангүй шагнабаб: «Лаб лэ гурбан гүрөөһэн үнаһан байгаа ёнотой. Нэгэн Мэгнээнэй шэлын ара оройдо байха, хоёрдохинь шанха оройдонь хэбтээ ёнотой,үшөө нэгэн шэлые уруудан татажа унаһан байха. Ааражa унадаг юмши даа», - гэбэ. Абгын үгэһөө наһаараа гаража үзөөгүй би мориёо хаһаг тэргэдээ оруулаад, урагшаа бүншүүлжэ ябахадаа бодоноб: «Абгашье үбгэржэ зүнтэглөө хадаа. Харанхыгаар таамаг буудаһан һомон яагаад гурбан гүрөөһэ тудаба гээшэб». Тиигэһээр ябатараа гүбээдэшье дүтэлшэбэб. Гэнтэ обёорон гэхэдэмни, гүбээгэй ара орой өөдэ аһалдан нэгэ мантан гуран хэбтэжэ байбал. Шанха оройдонь үшөө нэгэн хэбтэбэ. Эдэ хоёроо тэргэдээ ашаад, уруудажа ябатарни ааражашье унаһан гүрөөһэниинь дайралдашаба.

Тиихэдэл тон түрүүшынхиеэ бодомжолоо гээшэ һэн хаб: «Абгамни юрэдөө ондоо изагуурай хүн байбал ха даа».

Гэртээшье дүтэлэн ерэбэб даа. Тулуураа тулаһан, абга урдаһаамни угтан ерээд: «Гурбан гүрөөһэн байгэхэдэмни, шимни юун гэжэ һанаһаа ошобош даа», - гээд, мэхэтэйхэнэ миһэрхэдэнь, эшэһэн гайхаһандаа газар доро орошон алдаа бэлэйб, гээд, үбгэжөөл үшөө нэгэ хэдыхэн үг нэмэбэ.

Бидэшье гүрөөһэнүүдээ эбдэбэбди. Абгамнай хэлээ һэн: «Урдынгаа гуримаар тон адляар мяхаяа ай бүхэндөө хубаагты». Захиралтыеньш хэлэһэн соонь лэ дүүргэбэбди.

Абга өөрөө нэгэл үмхэ түүхэ халуухан эльгэ амандаа хээд, садаа даа, хүрөө гээ һэн. Энэнь абгын то һүүлшын агналга байгаа.

Тэрэ гэһэннээ хойшо удааншь болонгүй наһа дүүрээ нэ Үбдөөшьегүй, зобоошьегүй, үндэ олбог дээрээ һууһан зандаа тагаа болоо бэлэй.

Сүүгэлэй дасанһаа һүүлшы Ганжарбын гэгээн өөрөө морилжо яһыень баряа һэн. Ганжарбын гэгээн гээшэ Пудхы баатарай заадаһагүй хохимой толгойе абажа бусаа һэн Хожомоо энэ заадаһагүй хохимой-гоорнь өөртөө аяга бүтээлгэжэ, тагаа болотороо тэрээн соohоо эдеэлжэ ябаһан юм. Сахюур замагта буунь Сүүгэлэй дасанай Сахюусанай үмэнэдэ үргэгты гэжэ Ганжарбын гэгээн айладхаа һэн. Би өөрөө абаашажа үргөө бэлэйб, - гээд, Түдэн үбгэн хөөрөөгөө дүүргэхэ зуураа - тэрэ гайхамшагта буу мүнөө хаанашье юм ааб даа. Эзэнэй хотын үзэлэндэ абаашагдаба гэжэ дуулаа бэлэйб. Уг гарбалдамнай энэ буугай хаана байһье олохо хүн олдодог һаа, ехэл найн нэ даа, - гээд, дорohоо һанаа алдаа бэлэй даа.

ГАНЖАРБЫН ГЭГЭЭН

Буян хэшэгтэ бурхан шажанай дэбжэн байһан дэмбэрэлтэ һайхан сагай хүрэжэ ерэһэниинь һайшаалтай даа. Элинсэгэйнгээ орхиһон заяа заабариие, нангин шүтээниие мартаха, орхихо гэһэн мэдэрэлдэ эзэлэгдэн, далаад жэлэй туршада нилээд ехэхэн нүгэл хилэнсэг бэедээ хуряажа ябаабди. Энэмнай өөһэдымнай гэм бэшэ гэжэ бултанда мэдээжэ ааб даа. Тиигэбэшье буряад зоной гүн сэдьхэлдэ зальбаралай ошон унтараагүй. Унтаржа байһан галда хуурайхан зартагай нэмэбэл, ошо дүлэеэ сасаруулан, дулаахан элшэеэ үгэдэг гээшэ. Үүдэ тэгүүн шэлэн урданаймнай ёно заншал, түүхэ домог бурхан шүтөөндөө зальбаралай һэргэн дэбжэхэнь заатагүй.

Олон юумэ мэдэһэйб, шадаһайб гэжэ һанабашье, мэдэхэ юумэнэй хоморто, шадаха шадабариин үгыдэ шадалаа баран голхорхош... Хэдэн үе сагай нюусые досоогоо хадагалаад байһан буурал сагаан Тэнхэхэ уулынгаа орьёл өөдэ зүдхэжэ ябахадаа, баян сагаан ууламни, нюуса һониноо нээгыш гээд хандабаб. «Нээгыш, ыш-ыш», - гээд хадын сууряан дабтажал, дабтажал байгаа һэн. Үлир мойһоор надхан байһан Онон хатан эжынгээ эрьедэ зогсон - буурал сагаан эжымни, юун тухай шэбэнэнэш? - гээд баһал асуубаб. Онон голни сагаан хөөһэн долгиёо эбхэрүүлэн, гүлгүлхэн урдажал байна. Онон голни, юун тухай шэбэнэнэш? һайхан үри Бальжан хатанайнгаа бүүбэй тухай гү?

- Бээлын сэрэгтэ намнуулан, үндэр эрьеыш мүргэн, үхэдхэн унажа ябахадань, аалихан урадхалта долгинууд дээрээ үлгыдүүлэн, саада захынгаа алтан шара элһэн дээрэ гаргаһанаа шэбэнэнэ гүш?

Эритэ мэсын үзүүрээр эхэнэр һайхан басагыем хүсэрхэн ябаһан дайсадай урдаһаа хүсэтэ долгиёо шэдэлжэ, харгыень хааһан тушаагаа үгэлнэ гүш?

Али баян сагаан Тэнхэхэ уулынгаа хатан басагаяа энхэрэн уггажа, үргэн магнай энгэртээ бөөмэйлэн, тэнхээ тамир оруулһыень дурсана гүш даа?

Бальжан хатанайнгаа хүлэг мориной хүльбэржэл, хүлһөө сэлмээһэн газарайнь «тогоон хопхор» болон түүхэдэ орohон тухайнь домогложошье болоно хаш даа, - гэхэ мэтын үргэн ехэ бодолой һабагша задалбашье, захадань хүргэжэ шадабагүйб.

Нютагайнгаа үндэр наһатанда хандаха гэжэ шиидэбэб. Нютагаймнай холын нюуса һониниудые хөөрэхэ хурса ухаатан, хурдан бэлигтэн яһала байнал даа.

«Монголой Долоон нуурай 4-хи Ганжарбын гэгээн Сүүгэлэй дасанда олон жэл һууһан байна. Тагаалал болохынгоо урдахана 5-хи түрэлни нүүдэл һуудалтай буряад зоной дунда түрэхэ гэжэ айладхаһан ха», - гээд табадахи Ганжарбын гэгээнэй уг узуурһаа таһаргаһан Мүнхын (Мүнхэжөөнэй) һама абгай хөөрөөгөө эхилбэ.

4-хи Ганжарбын гэгээнэй айладхалай ёноор, 5-хи түрэлынь 1854 ондо Сүүгэл, Урта, Хүһөөшэ нютагуудай дэбисхэр дээрэ түрэһэн хүбүүдэй дундаһаа тодорхо гэһэн байгаа.

Таһагай зайһан эмшэ багша хоёр Сүүгэл, Урта, Хүһөөшын дэбисхэр дээрэхи энэ жэлэй хүбүүдэй тоо абажа ябаба. Дансада орohон хүүгэдынь 20-доо дүтэлжэ ябаба һэн ха. Уртые үгсэн Сумаагайда дүтэлжэ ябахадаа, таһагайнь зайһан ламада хэлэбэ: «Ламбагай, Сумаагайда бү хүрэе, ороходо һуухашье газар байхагүй, гэрээрнь дүүрэн тарбаганай үнэр. Юун яндан Сумаагайда гэгээн түрэхэнь даа».

- Тойроод гаранхаар, дайраад гарая, үгытэй баянаарынь хүниие яажа илгажа болохоб, - гэжэ эмшэ багша хэлээ һэн ха. Нээрээшье Сумаагайхи шэнги үгытэй аил Сүүгэл, Урта, Хүһөөшэһөө байха Ага найман эсэгыншье дунда үгыл һэн ха. Галаа түлихэ модогүй, газар тулгаха малгүй, ганса уляаһан сэргэдээ ганзага эмээлтэй моригүй, ган гэхэ ганса нохойтой. Алтан зөөринь гэхэдэ хоёр һайхан хүбүүдынь: ехэнь Соржо - таба наһатай, багань Шэмэд - нэгэ наһатай. Сумаа өөрөө хотошо нохойгоо дахуулжа, тарбага охотноо агнадаг, энээгээрээ гэр бүлээ хооллуулдаг. Сумаагай һамган гэжэ һулашаг, һаланшаг, угайдхадаа түүхэй шархада барюулдаг арһанай үбшэнтэй һэн ха. Онгорхой шара һэеы гэрэйнь забһараар һүниин сагта нара мүшэдэй эмнилсэхэнь харагдажа байха. Газаань газар тулгаха малгүй дээрэһээнь гансашье хорёо хотошуу юумэн үгы даа. Гэрэйнь урда шарга нэгэ баахан аргал, адууһанай тонтогоол. Иимэ нэгэ айл Бунханай хадын зүүн урда, Уртын налюурта һууһан бэлэй. Танигдаагүй хүлеэгдээгүй айлшадые Сумаагай һамган угтан гараба. Һамнагдаагүй һаглагар үһэеэ һарьмай тарбаганай арһаар уянхай, тоһотой шархатай гараа хүнгирхэй далан халааһатай хүдэһэн һарьмай дэгэлэйнгээ хормойдо аршасагаан, хүлөө бултайлгаһан гуталаа нюуха һанаатай хормойгоороо хушажа ябажа айлшадайнгаа мориие абаба. Хүндын ёноор гэртээ орохыень уриба. Сумаа ехэ хүбүүнтэеэ тарбаганда гараһан байгаа. - Хүндэтэ айлшад, дээшээ гаража һуугты, - гэжэ доро дохибо. Гэр соонь хооһон, бурхандань тарбаганай тоһоор баригдаһан зула бадаржа байна. Баруун тээнь, хоймортонь, хүһэрэй модон орон дээрэ шэрдэг гэлэй хаяатай. Шэрдэгынь тоһо өөхөөр лэбшэнэ. Нээрээшье, һууха газар үгыл даа. Ламбагай бурханһаа адис абажа, гэдэргээ эрьен: «Мэндээ, мал адууһан мэндэ!» - гэхэдэнь, мал үгышье һаа Сумаагай һамган - «мэндэл» гэжэ дохисогоон байгаа һэн. Ламбагай тарбаганай тоһотой, тооhо шорой шэрдэг дээрэнь лаб гэтэр һуушаба. Зайһан шэршүү хүхэ дэгэлэйнгээ хормой үргэжэ һууха тээшээ боложо ябатараа, тарбаганай бэлсэгэр бөөрын өөхэ обёоржо, түмэр тулга руунь шэдэжэрхибэ. Сумаагай һамган галаа түлижэ, сай шанахаа аргалда газаашаа гараа һэн. Хоёр айлшад гэр соогуурнь үшөө дахин эрьен хараба. Мухалайдань үүдэгүй үхэг дээрэ хоёр томо, хоёр бишыхан модон табагууд, ханадань тарбаганда табидаг урьха занганууд. Зүүн урда үхэгэй доодо тээ халюурма тоһотой дэльбэн хара тогоон. Тэрэ тоһотой шүлээ тохоногоо хүрэтэр гараараа худхажа һууһан шараа нюсэгэн, салдагахан хүбүүхэниие обёоржорхибод. Эхэһээ түрэһөөр шад улаахан, хөө шоройдо зуурашаһан амитахан үбдэглэжэ һуугаад, тохоногтоо хүрэтэр тоһотой шүлээ худхана. Досоогуурынь мяханай зүйл бэдэрнэ хэбэртэй. Олзодоо баярлаһан хүбүүхэн ташаганаса энеэгээд, өөрынгөө хэлээр юушьеб даа гүбэнэнэ. Олоһон олзоёо ама руугаа хэбэшье, бөөрэнь шэлжэрээд газарта унашаба. Дахин амандаа хэхэдэнь һөөл муухай байба ха. Бөөрэеэ газар руу шэдэжэрхёод, айлшад руу мүлхибэл даа.

- Ай зайлуул, - ноён зайһан намда дүтэлүүжэн гэжэ хүлөө үргэн-үргэн һууба. Хүбүүн ноёндо дүтэлбэшьегүй. Дээдэ тээнь һууһан ламбагайн хажууда ошоод, үбдэг дээрээ сомсойн, хөөтэй, шоройтой хоёр гараараа үбдэгүүдыень алыгадажа, шара торгон дэгэл дээрэнь арбан хурганай сараа оруулба. Эзэн эхэнэрэй аргалаа хүдэһэн хормойдоо хормойлон орожо ерэхэдэ, нуутагар хүбүүниинь ламын үбэр дээрэ гарашанхай эрхииень үзэсэгэн һууба. Ухаагаа алдаһан, мэдээгээ табиһан эхэнь ламын үбэр дээрэһээ хүбүүгээ нуутатан абажа, нюсэгэн бэеые таһа альгадан, газарта хаяжа хиба. Хүбүүниинь ори барсан табин, һөөргөө дугташан Ламбагай өөрөө хүбүүхэниие үбэр дээрээ абажа намдуулаба. Гэрэй эзэн хара тогоогоо тулаа дээрээ табижа, уһа юулэ аргалаар галаа түлибэ. Хахархан нуутагар тулам соohоо үлирэ нюдэһэн набшаһа тогоонд үйжэ һамарсагаана. Үхэг соohо үтэтэйшэг тарбаганай мяха гаргажа, яра шархатай гараар үтыень газарта унагаажа хүбүүнэй гараараа худхаһан дэльбэн хара тогоон р үйжэрхибэ. Хоёр нуутагар модон аяга һарьмай дэгэлэйнгээ хормойдо аршажа, газар дээ айлшадай урда табижа үүдэгү үхэгөө уудалхадань, үмхэшэ хоол олдобогүй. Тиигэһээ тарбаганайнь мяхан арьялжа хахархай модон тэбшэ с айлшадай урда табигдаба. Э бүгэдые хаража, ойгоо гута жэрхэжэ байһан ноён зайһан доторни худхана гэзэ газаашаа гарашаба. Хүбүүн ламбагаа хоёр үрдилдэжэ байжа мяхаа лупэ эдибэд. Ламатан энэ айла эдеэ хоолһоо нэгэшь жэрхэбэгүй, ерэһэн хэрэг зорг тухайгаа гэрэй эзэн эхэнэрт хөөрөө һэн. Энээхэн хүбүүнэ наһа, жэл, нэрэ обогынь бэшэхэ болоходоо, зайһанаа ооголжо дансада бэшүүлбэ. Хэрэгэ бүтээһэн айлшад саашаа замаа үргэлжэлүүлбэд. Таһагай зайһан ехэл дураа гутангяар «Ламбагай, харагты даа дэгэлтнай юун болоо гээшэб тэрэ хүүгэдые юундэ зоргоорн табинабта, таһа түлхижэрхихэ яагаабта», - гэбэ ха.

- Дэгэл байгаа юм ааб даа Яагаа нюдэндөө галтайхан согтой залитайхан хүбүүн б даа, гэгээншье мүндэлжэ болоо аалам, - гээд эмшэ багша м һэрбэ. Зайһан дураа гутангяар «Яндан Сумаагай ярата гэргэнһээ хаанаһаа гэгэн түрэхэнь даа», - гэжэ шоо үзэжэ, шобто харабa.

(Түгэсхэлынь хожом гараха

ЗОРИГ ТҮГЭЛДЭР ХҮН

(баримтата туужаһаа хэһэг)

Сергей ЦЫРЕНДОРЖИЕВ

урдаһаа баяшуулай, мүн шэдүүлһэн засаг һэргээхын түлөө сагаантан бодобо хаш. «Шэнэһэнэй оёорой» гэлсүүлдэг, бэшэг тамгагүй Яруунын үхэр хара буряадууд юухэн хүүхэнэшье ойлгохоёо болишобо. Юуб гэхэдэ, «улаантан» гэшэбди, баяд ноёдые һэегүй хюдаад, угытэй ядуу малшад, таряашадые засагта асархамнай гэжэ идхаад, һайн сагай ерэхэдэ, зөөрииетнай бусаахабди гэжэ найдуулаад, зоной унаагай моридые, үхэр малые туужа ябашоо һэн. Уданшьегүй Яруунын хойто зүгөөр «каппелевцүүд» (улаантанда бута сохюулһан генерал Каппелиин сэрэгэй үлэгдэлнүүд) бии боложо, хүн зоной зөөри дээрмэдэнэ гэһэн үгэ тараад, ойн оёор руу зугадаха ушар тохёолдоо бэлэй.

Байн-байн зүблэлтэ засаг бата бэхеэр тогтожо, гэзэгээ тайруулһан басагад, һаглагар һамбай ургуулһан хүбүүд комсомолдо, зарим шударгышуулынь большевик партиин зэргэдэ абтажа, хамтын ажал байгуулжа эхилээ. Алдуу эндүүнүүдшье гаргагдаа. Жэшээлхэдэ, Ендонгиндо, Байсада, Хяһагдада зоной үхэр малһаа байтагай зэр зэмсэгынь, хубсаһа хунарынь, аяга табагынь, торхо тогоониинь хуу хамтын зөөридэ хамагдаад, нютагай эгээл томо гэр соо хамтын эдеэн шанагдадаг болоо. Гэртээ сайгаашье шанаха арга байхагүй. «Коммунизмын һуудалда дадагты», - гэжэ шударгышуул зааха. Айл бүхэнэй эдеэн танюуһатай, хүн бүхэнэй хотошье адли бэшэ, юрэдөөл, зон хүгшэн залуугүй гэмэр-гутар гэлдэдэг, энээнһээ боложо, шэнэ засагаа бүтүүхэн шүүмжэлдэг, шамарладаг боложо эхилээ һэн. Анхаһаа ажалша бүхэриг хүнүүд угһаа залхуу, «ажал гэхэдэ саашаа, аба гэхэдэ наашаа» уладтай аб аллихан эрхэ байдалда ороходоо, бүри ехээр дураа гутадаг байгаа. Энээн тухай Агваанай эсэгэ Сэбэг сэхэ руунь хэлэгшэ һэн. Хожомынь засаг баряашад энэ эндүүгээ ойлгожо, зондо зөөрииень бусаагаа бэлэй...

Зунай сэлмэг һүнинүүд... Мүшэтэ тэнгэри доро түүдэбшын гал харанхые сүмэ сохин соробхихо. Нютагай залуушуул түүдэбшэеэ тойрон ёохор хатарха. Энэ гоё наадые Яруунада нютагжахаяа ерэһэн ольхоонойхид асарһан юм.

- Үхибүүн наһамни ямар нэгэн һайндэр мэтээр һанагдадаг, эльгэ зүрхыем уяруулдаг. Эжы, абынгаа эрхэ хүбүүниинь ябааб даа, - гэзэ, Агваан Цыбикович һанаа алдана. - Нарата тэнгэри бүрхэдэг, унаһан шүүдэр хатадаг, носоһон гал унтардаг юрэмдэгтэй ха юм даа.

Марьялиг бэетэй, түхэреэн сагаахан шарайтай Агваан хүбүүхэнэй 7 наһа хүрөөдүй ябатар Долгор эжынь хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, наһа барашаба. Тэрэ хатуу үедэ гуламтаяа һахижа, хүүгэдээ халуухан эдеэгээр хангажа, эхын арюун энхэрэлээр тэдэнээ хүреэлжэ байһан эжыгээ алдаха гээшэ юугээршье сэгнэшэгүй гасалан ха юм даа.

- 13 хүрэжэ ябатарни, баабаймнай уһанда орожо үхэшөө, удангүй Һамажаб эгэшэмни бурхандаа ябаа һэн. Тиигэжэ хуулиин наһа гүйсөөгүйдөө Дулма бидэ хоёр үншэрхын далайда

хаягдаа бэлэйбди, - гэжэ Агваан Цыбикович шэнгэрһэн үһэеэ эльбэн, малагар толгойгоо гунхуулан дурсана. - Би хэзээдэшье, хаанашье зүблэлтэ засагые муушалхагүйб. Тэрэнэйл ашаар, тэрэнэйл хүсөөр үншэн хэнээ амитан хүнэй зэргэ хүн болоо ха юмбиб.

Тэрэ үедэ үзэг бэшэгтүйшүүлые усадхаха гэһэн хүдэлөөн хадаа Совет засагай гүрэнэй политикын зэргэдэ үргэгдэжэ, үһэеэ сайһан үбгэдшье, наһаяа гүйсэһэн хүүгэдшье хуу баран эрдэм ном шудалжа эхилһэн түүхэтэй. Тулюур байдалтай гү, али үншэн хэнээ һурагшадые гүрэн хубсаһа хунараар, эдеэ хоолоор хангадаг байгаа. Агваан Романовкын эхин шатын һургуулиин һүүлээр, Нарһатын таряашан-залуушуулай һургуули түгэсхөөд, Агын багшанарай училищидэ абтаһан юм. 1938 оной зун багшын үнэмшэлгэтэй нютагаа бусаба. Мэргэжэлээрээ хүдэлхэ ажалай үгы һэн тула Иисэнгынгээ Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо тоо бүридхэгшөөр абтаба.

1938 оной сентябриин 1-дэ сэрэгэй албанда татагдаад, аяар холын Владивосток хото эльгээгдэжэ, морин сэрэгэй 115-дахи полкын сэрэгшэ болоо. Хара багаһаа зайдааршье, эмээлтэйшье морёор гүйлгэжэ, эмнигтэ хазаар мэдүүлжэ һураһан хүбүүн сэрэгэй албанда бэлэхэнээр дадаа. Мүн тиихэдэ ородууд соо өөдөө болоһон тула хэлэнэй талаар таталюур байгаагүй.

1940 оной намарай эхин һарада сэрэгэй албан түгэсэбэ.

- Ши, улаан сэрэгшэ Батомункуев, эрхим сэрэгшэдэй тоодо оронхойш. Бэешни шамбай, бэлэдхэлшни эрхим. Үшөө тиихэдэ, ганса бэе хүн байнаш, ушар тиимэһээ шамайе СССР-эй НКВД-эйн Владивостогтохи тусхай шэлэгдэмэл отрядта албаяа үргэлжэлүүлхыеш дурадханабди, - гэжэ полкын командир арсалта байхагүй гэһэн маягтайгаар, зандарганшуутаар хэлэбэ. - Хожомоо офицерэй һургуулида эльгээгдэхэш.

Яахабши, зүбшөөлөө үгэхэ баатай бологдоо һэн.

1941 оной июниин 22-то Агуу дайн эхилээ. Дахяад лэ сэрэгэй хубсаһа үмдэхэ саг ерэбэ. Агваан Батомункуев Хабаровскын сэрэгэй училищиин курсант боложо, 1943 оной майн 18-да лейтенантын шэнэхэн погон мүрэ дээрээ яларуулжа, агаарай сэрэгэй десантнигуудай гвардиин 6-дахи бригадын парашютистнуудай взводой командираар томилогдобо. Мориёо самолёдой «эмээлээр» һэлгэхэ баатай бологдоо. Одоол эндэ үйлэеэ үзэгдөө һэн даа. Десантник гээшэ хамаг юумэ шадаха зэргэтэй, сэхыень хэлэхэдэ, дүрбэн мүсөөрөө наншалдажа, элдэб янзын буугаар түргэнөөр, мэргээр буудажа, хутагадажа һураха. Ямаршье сагта, ондоогоор хэлэбэл, үбэл-зунгүй, үдэр-һүнигүй, сэлмэг-бүрхэгшье гэнгүй тэнгэриин уудамһаа һүрэхэ. Парашюдай бүхээг доро дүүжэндүүлэжэ ябахадаа, газар дээрэ дайсадай харагдабал, агаарһаа хюдажа эхилхэ хэрэгтэй. Богонёор хэлэхэдэ, үндэрһөө айдаг хүбүүд ондоо сэрэгүүдтэ ябуулагдаа, мүн баһа гэмэлтэхэшье ушарнууд али олон тохёолдодог бэлэй. Агваан Цыбикович хамта дээрээ 55 дахин парашюдаар һүрэжэ, эрхим десантнигуудай тоодо ороо һэн.

1944 оной намарай эхеэр тэдэ фашистнуудһаа һая сүлөөлэгдэһэн Минск шадар хаягдаба. Эндэшье һорилго-бэлэдхэлээ үргэлжэлүүлээ. Тиигээд лэ 1945 оной апрель һарын һүүл багаар дайшалхы бүхы хэрэгсэлнүүдээ үргэлөөд, «дуглас» самолёдуудта һуужа, Днепр мүрэн багта шэдүүлбэд. Эндэ дайшалхы бэлэдхэлээ үргэлжэлүүлээ.

1945 оной апрелиин һүүл багаар Улаан Армиин агаарай-десантна сэрэгүүдые командалагша генерал-лейтенант Затевахин хэдэн генерал, полковнигуудые дахуулханхай ерэжэ, жагсаалда зогсоһон десантнигуудай урда үгэ хэлэхэдээ, һаяын үдэрнүүдтэ харата дайсадые бута һамна сохилсохоор Берлин шадар хаягдахат гэжэ мэдүүлбэ. Агваан Батомункуев үнэнхэ зүрхэнһөө баясаа бэлэй. Үглөөдэрынь бүхы сэрэгшэдтэ хэдэн хоногой хүнэһэ хоол үгтэбэ. Тулалдааныда орохо саг дүтэлөө гэжэ булта ойлгобод.

Харанхы һүни Днепр мүрэн шадар һүүлшынгээ дайшалхы һүрэлгэ бүхы бригадаараа хэһэнээ Агваан Цыбикович мартадаггүй. Бомбонуудай тэнэрээн, газарта дүтэлхэтэеэ адли десантнигуудай автомадууд ташаганажа эхилбэ. Гэрэлтэдэг һомонуудай аадар мэтээр зурагашалдахань һүрөөтэйгөөр харагдаа һэн. Эндэ Агваан Батомункуевай взвод эрхим дүн харуулжа, тэрэ «Дайшалхы зоригой түлөө» медаляар шагнагдаба.

- Талаан буруулаа юм гү, али амиды үлэхэ золнай тудаа юм гү, юрэдөөл, маанадай туһагүйгөөр Берлин унажа, Агуу Илалта ерээ бэлэй, - гэжэ дайнай ветеран хөөрэнэ.

1946 оной эхиндэ А.Ц.Батомункуев сэрэгһээ табигдаа һэн. Улаан-Үдэһөө почтын машинада (тэрэ үедэ автобус байгаагүй) һуужа, Яруунаа тээшээ табилуулба. Хоридо хонохо баатай болобод. Зоной буудалда Нарһатаһаа албанай хэрэгээр ерэнхэй милициин лейтенант Балжин Базаровтай танилсабад. Хэрмэлиг сухигар шарайтай, хөөрүүшэг, пашаганаса энеэдэг - энэ хүниие удангүй хүрьгэниинь болохоёо ябаһыень Агваан хаанаһаа мэдэхэ һэм. Үдэшэлэн хоюулан Хориин клуб ошожо, нютагай залуушуулаар хатар наадабад. Булгайр хубсаһатай, хороом сабхитай, лейтенантын алталмал погоонтой мяхалиг сагаан шарайтай гвардиин офицерые нютагай залуушуул һонирхон адагланад, юуб гэхэдэ тэдэ түрүүшынхиеэ десантнигые хараа бшуу.

Үглөөдэрынь тэрэл машинадань залуухан фронтовик Соболев һуулсаба. Нарһатада солдадые һүрэг түрэлхидынь угтаба. Бархиралдаан, таалалдаан. Харин А.Батомункуев гансаарханаа Тэрэ бусажа ябаһанаа хэндэшье дуулгаагүй бшуу. Соболевтон дарья табилдан, гэртээ урибад. Тиигээд лэ булта хүтэрэлдэн, Нарһатын баруун захада оршодог гэртэнь ошобод. Бүхэли һүниндөө угтамжын найр хүхинөө һэн.

Үглөөнэй үүрээр шахуу хүн үүдэ тоншобо. Сэбэрхэн сагаан шарайтай буряад басаган орожо ерээд:

- Танайда манай аха Агваан буунхай гү? - гэжэ асууба. - Би тэрэнэй бүлэ басаган Цырмааби.

- Би гүйдэлөөрөө бодошоо һэн бэзэб. Сайшье уулгангүй, толгойемнишье заһуулангүй намайгаа дахуулаад гарашоо һэн, - гэжэ мүнөө Агваан Цыбикович энеэбхилэн хөөрэнэ.

Цырмаа Батомункуевагай эсэгын аха Ахайхан Базарай хүрьгэн болохо Цыренэй үргэмэл басаган байгаа. Тэдэ хоёрой гэртээ ерэхэдэнь, милициин лейтенант Жамсын Буянта, милиционер Морхониин Цыден гэгшэд үхэр үбшэжэ байбад.

- Яажа минии ерэхые мэдээбта? - гэжэ Батомункуев иисэнгынхидээрээ танилсаһанай удаа һонирхобо.

- Нарһатынхид фронтоһоо бусагшадаа адуулжа, бэе бэедээ сахилгаан түргөөр дуулгадаг болонхой. Шамайе хубсаһааршни тухайлаабди. Цырмаагай шамда ошоһон хойно почтоһоо нураг дуулдаа ха. Хориһоо манай нүхэр Базаров Балжин хонходоһон янзатаи. Тэрэ манай Цырмаае һахидаг, дахадаг болонхойгша, хүрьгэ орохо һанаатай хаш, - гэжэ Жамсуевай хэлэхэдэ, Цырмаа улагад гээд, гэр ни саагуур хоргодошобо. Нээрээшье, хойто жэлынь Балжин Цырмаае гартаа оруулжа шадаа бэлэй. Улаан сурба үхибүүдые үндылгөө.

- Харамтай, Балжин Цырмаа хоёр мүнөө хоюулан наһа барашанхай, - гэжэ Агваан Цыбикович һанаа алдана. - Тиигэжэл түрэлнүүдээ олоһон хүм даа...

Эсэгынь аха Ахайхан Базар аяар 102 наһа хүрэжэ гээгдээ һэн. Нүгөөдэ ахань Данзан-лама бүри гушаад оной хуушаар тагаалал болоһон. Тэрэнэй Иисэнгын хойнохи ой соо даяанда һуухада, ошожо уулзаһанаа Агваан мартадаггүй. Тиихэдэ хүбүүн һаял үншэрөөд ябаа. Һарын сагаанда золгобол, шүдхэр үхэдэлөө хараба гүб гэжэ айхаар юумэн һуугаа һэн. Һахал һамбайдаа дарагдашанхай, хюмһаниинь шубуунай һабартал годиин ургашанхай. Зүгөөр нюдэнэйнь залуутайхяар ошотохые хүбүүн обёороо бэлэй. Абгань Агваниие садатарнь эдеэлүүлээд, үзэл үзэжэ, наһанайшни харгы баршадгүй арюун байна, олон хүүгэдые тэнжээхэш гэжэ заагаад, хахасаха дээрээ:

- Тэнгэриин сэлмэгтэ гэртээ хари даа. Харгыдашни аадар хүсэхэ. Ойн хушуунай захын шэнэһэн доро бү хороорой, - гэжэ захяад, духыень унхидаад хахасаа һэн...

Үбгэн ламын хэлэһэн соо, гэнтэл тэнгэри бүрхөөд, аймшагтай шанга залинта аадар шааяшоо бэлэй. Хүбүүнэй модон доро хороод һуутар, буугай һүрэһэндэл залин газарай дорьботор ялас байса ташаганаад, захын шэнэһые шуура сохижорхео һэн. Ямар мэдэлтэй лама һэм!

ЭГЭЭЛ ДУРАТАЙ ХЭШЭЭЛНҮҮД — ЭЛҮҮР ЭНХЫН ҺУРГААЛНУУД

Һургуулиин наһанай эдиршүүлдэ физкультурын хэшээлнүүд эгээл хүхюутэй, дуратай хэшээлнүүдэй нэгэн гэжэ һанагдадаг гээшэ. Нэгэ хэды гороо хэжэ гүйлгөөд лэ, үе мүсынгөө шалаа гарган, упражненинүүдые хээд, элдэб наада садатараа наадаха аргатай. Бултаараа, классаараа гүйлдөөд, багшадаа магтуулаад ябахада, һайн лэ даа.

Эгээл дуратай хэшээлнүүдые заадаг физкультурын багшанарай аша габьяа нилээд ехэ гэжэ сэгнэхээр.

- Физкультурын хэшээлнүүд тиимэ бэлэн хэшээлнүүд бэшэ. Эндэ хэн түрүүн гүйжэ ерэнэб, холо һүрэнэб гээшэ шухала бэшэ, хүүгэдэй бэеын тамирай арга боломжые хаража, тэрэниие зүб мүрөөр хүгжөөхэ арга эгээл шухала, - гээд, Улаан-Үдын 65-дахи һургуулиин физкультурын багша Надежда Васильевна Никифорова тэмдэглэнэ.

1947 онһоо физкультурын багшаар хүдэлдэг мэргэжэлтэн энэ ута түүхын саг соо олон хубилалтануудые үзэһэн, хараһан юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ зарим түрэлхид физкультурын хэшээлнүүдһээ сүлөөлһэн справкануудые хэдэг болоо гэжэ Надежда Васильевна хэлэнэ.

Саг зуурын справканууд хэзээдэшье байгаа бэзэ, зүгөөр физкультураһаа жэлээр сүлөөлэгдэһэн справканууд ямар юм? Эрэмдэг бэшэ, нэгэ зааха бэзэр һулашаг үхибүүгээ хамгаалжа, тэрэнээ физкультураһаа болюулхадань, үхибүүнэй бэе улүү һайн болохогүй ха юм. Үетэн соогоо өөрөөшье ойлгонгүй, тэдэнээ дахан, дуурян наадажа, дутуу дундаяа хүсэлдүүлжэ болоно.

Долоон хоногой туршада 2 часай физкультурын хэшээлнүүд үсөөдэнэ гэжэ олонхи багшанар тэмдэглэнэ. Үхибүүнэй бэеын энхэ элүүрые гүйсэд һайжаруулхын тула, тэрэниие заабол физическэ упражненинүүдые хүүлэжэ һургаха хэрэгтэй. Мүнөө үедэ үглөөгүүр гэртээ зарядка хэхэ гээшэ мартагдаа шахуу. Энээн тухай түрэлхид лэ һанаагаа табиха болоно.

- Манай һургуулида энэ жэлһээ 2 часай физкультурын хэшээлнүүд, мүн тиихэдэ энхэ элүүрэй саг гэһэн нэрэтэй үшөө нэгэ час үгтөө юм. Энэ ехэ һайшаалтай, - гэжэ Улаан-Үдын 2-дохи һургуулиин багша Елена Михайловна Дзюбенко хэлэнэ.

Хотын 44-дэхи һургуулиин шабинар ерэхэ һуралсалай жэлдэ ашаглалгада тушаагдаха спортзалдаа ехэ найдана. Эндэхи үхибүүд түхэреэн жэл физкультураяа газаа үнгэргэдэг юм. Хабар-намартаа газаа хэшээлнүүдые үнгэргэлгэ, үбэлдөө санаар ябалга һургуулиин программаар хараалагданхай. Зүгөөр зарим һургуулинууд бүхэли үбэлөө спортзал соогоо хэшээлээ үнгэргэдэг заншалтай. Газаа, сэбэр агаарта ябахада, заатагүй бүхы бэе хүдэлнэ, амилна бэшэ гү?

Хото, хүдөөгөөр һургуулиин эхин классуудта физкультурын хэшээлнүүдые юрын багша заадаг заншалтай. Эдиршүүлэй элүүр энхые эхин шатаһаа хинажа, мэргэжэлтэ физкультурын багша хүдэлхэдөө, үхибүүн бүхэнэй саашанхи физическэ хүгжэлтыень хараада абана. Жэлэй дүрбэ дахин тестирований физкультураар гарахадаа, һурагша бүхэн өөрынгөө дүнгүүдые дэбтэр соогоо бэшэжэ, саашадаа тэрэнээ хүгжөөн дээшэлүүлхэ гэжэ ороддоно бшуу.

- Һүүлэй жэлнүүдтэ тарган, маряатай бэетэй үхибүүд гэжэ үсөөн, үгы шахуу болоо. Тиин нюдэ муутай үхибүүд, жэшээлбэл, манай һургуулида олошороо, - гээд, 2-дохи һургуулиин физкультурын багша хэлэнэ.

Мүнөө үедэ хүүгэдэй бэеын тамир һула болоо гэжэ багшанар барандаа тэмдэглэнэ. Эндэ үхибүүдэй эдеэ хоол тухай хэлэхэ хэрэгтэй. Һайн шанартай, витаминтай эдеэшэг эдеэгээр үхибүүдээ хангаха шухала.

Үдэрэй табан час һургуулидаа байхадаа, нэгэ жаахан котлетэ, халбагын шэнээн каша, сай, хилээмэ 10 түхэригөөр абаха аргатай һурагшад үсөөн лэ байха. Тиимэнээ үхибүүд конфетэ, печени хуурайгаар лэ эдеэд ябана бшуу.

Жэл бүри һургуулинуудта үнгэргэгдэдэг медицинскэ шалгалта ехэ эрилтэтэйгээр гүйсэд гаргагдаха ёһотой. Һургуулида медсестра алишье һаа врач мэргэжэлт байхада, багша үхибүүн бү бэеын элүүр энхэ т мэдээсэлтэй байна. Һурагшатай хайшан хүдэлхэеэ хараална, түсэ

Гадна физкульт хэшээлнүүдэй үедэ үхи барандаа бүмбэгөөр наа санаар ябаха арг спортивна хэрэгсэл дуталдана. Һургуули бү баскетболой, волейбо футболой таба-табан шанартай бүмбэгэ абабал, мүнгэн хэрэгтэйб?

Хотын томо спортза Һургуулинууд залаа арен үгэжэ, мүнгэ хээд, д хэлэгдэһэн спорт хэрэгсэлнүүдые абаха арг

Хүдөөгэй һургуули хайшан гэхэ болоноб? Ни хотодомнай спор хэрэгсэлнүүдые худалдадаг магазинууд бии. Мүнг байбал, хаанаһаашье аба Тиибэшье мүнөө үедэ Ул Үдэдэ тусхай һайн шанс шэрдэгүүд үгы, энээнгү программаар хараалагд гимнастикын хэшээл ябуулагдаха аргагүй.

- Мэдээжэ спортсмен гү, али олзын эрхилэгшэдэй нэгэнэй ямаршье эмхи зургаанай м Һургуулида Индидэ бүтээ волейболой нэгэшье һаа бү бэлэглээ һаань, тэрэни юунһээшье ехээр гамн һанажа ябахалди. Жэшэ энэ «Информполис» гү, ал һаа «Буряад үнэн» бэлэглэ омогорхохобди, - гэжэ х нютагай танил физкульт багша хэлээ һэн.

Үхибүүдэйнгээ элүүр э һайнаар сахиха, элүүржэ талаар асуудалнуудые зүг шиидхэхэ саг ерээ. Ро Правительствааһаа эхи юрын түрэлхид хүрэтэр э тухай һанаата бол тиимэһээ бултадаа хамт ажалаа ябуулаябди.

Е.ГАЛТА

ХАМБА ЛАМАТАЙ УУЛЗАБА

Агын тойрогой Хүнхэр нютагай намжаа талын намарай ольбондо абтаад байхала, энэ нютаг руу Хамба лама Дамба Аюшеев айлшалаа юм. Хүнхэрэйхид хүндэтэй айлшандаа аргагүй ехээр баярлаа. Юундэб гэхэдэ, хори гаран жэлэй саана Хамба лама Дамба Аюшеев, тэрэ үедэ Василий Борисович Аюшеев, Петровск-Забайкальскиин багшанарай училищи дүүргээд, Хүнхэр нютаг багшалхаяа ерэһэн юм. Хоёр жэлэй туршада физкультурын хэшээлнүүдые ябуулжа, һурагшадай дунда хүндэтэй, эгээл дуратай багша болоһон юм. Энэ богони саг соо Хүнхэрэй эдиршүүл бултаараа хүнгэн атлетикээр һонирхожо, ехэ багагүй элдэб мүрысөөнүүдтэ хабаадажа эхилээ. Цырендоржи Дариев, Бато Лхасаранов, Любовь Раднаева, Цырен Гармажапов, Санжа Санзаяев болон бусад хүнгэн атлетикээр нэгэтэ бэшэ областиин мүрысөөнүүдтэ илаһан гээшэ. Василий Борисович Хүнхэртэ дунда наһатайшуулай, эдиршүүлэй, һурагшадай дунда саг үргэлжэ мүрысөөнүүдые эмхилхэжэ, бэеын энхэ элүүрые һайжаруулха талаар ехэ ажал ябуулаа.

Хүнхэрэй дунда һургуулида үнгэрһэн энэ уулзалгада дуратай багшаяа золгохоёо олон шабинарынь, түрэлхид, ажаһуугшад ерээ.

Хамба лама Дамба Аюшеев Хүнхэр нютагһаа сэрэгэй албанда татагдаһан юм. Тиихэдэ эдирхэн Саша Цыбенжапов багшаяа сэрэгэй албанда үдэшөө бэлэй. Хори гаран жэлэй үнгэрһэн хойно 36-тай Александр Цыбенжапов энэ уулзалгада ерэжэ, багшадаа сэдьхэлэй халуун үгэнүүдые хэлээ.

Сэрэгэй албаяа эрхим һайнаар дүүргэжэ, Василий Борисович түрэл болоһон Хүнхэр нютагаа һөөргөө бусаһан юм. Үнөөхил зангаараа, улам шударгы хүдэлжэ, үшөө олон хүүгэдые хүнгэн атлетикээр һорижо, областиин чемпионууд болгоһон юм.Багшын ажалай жэшээгээр тэрэ үедэ олон хүбүүд, басагад хаа хаагуур багшанарай институдай тамирай факультедтэ ороһон юм. Василий Борисович Аюшеевэй аша туһаар Хүнхэртэ физкультурын багша мэргэжэлтэйшүүл мүнөөшье болотор олон юм.

Хамба лама Дамба Аюшеевые хүнхэрэйхид хүндэтэйгөөр үгтажа, уулзалгын түгэсхэлдэ буряад дэгэл, тооробшо малгай бэлэглэжэ үмдэхүүлээ. «Аша габьяатай хүндэтэ багша, хододоо Хүнхэр ерэжэ байгыт!»- гэжэ нютагайхид хүсэбэ.

Е.ЦЫБЕНОВА.

ДҮРБЭН ТЭЭШЭЭ ДҮҮРЭН ТЭГШЭ МОНГОЛШУУД

БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институт һүүлэй гурбан жэлэй туршада хүрэжэ Монгол ороной Улсын багшийн их сургуулийн гадаад хэлний дээд сургуулийн оюутадые хүндэмүүшэ һайхан зангаар угтан абажа байдаг юм.

Ушарынь болбол, 1999 ондо баталагдаһан уласхоорондын хэлсээнэй ёһоор, тус һуралсалай гуламтануудай хоёрдохи курсын бүлэг оюутад бүхэли семестрэй хугасаада монгол болон ород хэлэнүүдые хари гүрэнүүдтэ шудална. Тиин энэшье удаа хорин хоёр оюутадһаа бүридэһэн бүлэг монголшууд Буряад орондонай морилбо.

Гурбан жэл үргэлжэлжэ байһан энэ харилсаанууд өөрын заншалнуудтай боложо байнхай. Энэнь хари гүрэнэй оюутадай сүлөө сагые аша үрэтэйгөөр, мүн һонирхолтойгоор үнгэргэхые ороддожо, Буряадаймнай нюур шарай - гайхамшаг Байгал далайтай, дэлхэйн буддын шажантанай нангин шүтөөн - Ивалгын дасантай, мүн нашлэл хотын театр, музейнүүдтэй танилсуулга эмхидхэлгэ мүн.

Баһа буряад болон монгол оюутадай хоорондо анда ёһоной харилсаан улам батажаһаар. Энэнь БГУ-гай эрдэмтэ ажабайдалда монгол оюутадай хам орожо, элдэб дүү хатарай, бэеын тамирай мүрысөөнүүдтэ эдэбх хабаададаг ушарһаа үндэһэтэй. Тиин заншалта тамирай мүрысөөн Баттогтох, Арилжигмаа гэгшэд институдай суглуулагдамал комп бүридэлдэ орожо, шэнэ нүхэдтэй болохоһоо гадна, бэрхэ, шад тамиршад байһанаа гэршэлээ һэн. Мүн «Оюутадай хабар» фестив дэргэдэ арадайнгаа заншалта «үһэ хайшалха» ёһололые хам харуулжа, үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө бэлэй.

«Һуралсалай талаар һүбэлгэн хурса, ухаан бэлиг түгэс монгол оюу ород хэлэ, уран зохёол шудалхадаа, оролдосотой, эрмэлзэл ехэтэй гэжэ заһан багшанарынь тэмдэглэнэ.

«Монгол оюутад алиш тээшээ адли бэрхэ, дүрбэн тэгшэ юм», - бүхэли жэлэй хугасаада хамта һураһан ушарһаа бишье баталха б

Даша-Доржо БОЛОТ
Үндэһэтэнэй гуманит
институдай оюу

ЗОЛТОЙ ЖАРГАЛ

Республикын миллиондохи ажаһуугша Жаргал Эрдыниев мүнөө жэл Буряадай худөө ажахын академиин 1-дэхи курсын оюутан болобо. 17 наһатай оюутан Баргажанай аймагай Улан нютагта түрэһэн юм. Даруу зантай хүбүүн энэ ехэ тушаалаар омогорходоггүй, суг хамта һурадаг нүхэдыншье «суута миллиондохи ажаһуугша» тухай мэдээгүй. Зүгөөр 17 жэл соо Жаргал нэгэтэ бэшэ журналистнуудта өөр тухайгаа хөөрэһэн гээшэ.

Мүнөө үедэ дээдэ һургуулиин оюутан болоһондоо баярлажа, Жаргал эрхимээр һураха гэжэ ороддоно. Жаргалай 18 наһа гүйсэхэдэнь, миллиондохи ажаһуугшада Улаан-Үдэдэ гэр бэлэглэхэ гэжэ найдуулагданхай.

Вика БАЛДАНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Жаргал Эрдыниев.

А. БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

СЭДЬХЭЛЭЙ МЭДЭРЭЛ

Хорин хойморто түүхэтэ Анаа нютагай газарта оршодог ая гангаар хангалтаһан Хүхэ шулуунай үбэртэ түбхинэһэн Намсараевтанай бүлэдэ 1978 ондо Майя гэжэ басаган түрэһэн юм.

Баншар бага наһанһаа дуу дуулаха дуратай Майя соёлой ба искусствын училищиин буряад арадай аман зохёолой таһаг 1998 ондо дүүргээ.Мүнөө Буряадай гүрэнэй университедэй эхин классуудта зааха хүгжэмэй багшын мэргэжэлдэ һурана.Уран үгэдэ дуратай оюутан сүлөө сагтаа шүлэгүүдые бэшэжэ туршана.Сэдьхэлэй баяр,гуниг, оршон тойронхи байдал тухайгаа зохёоно:

Түрүүшын дуранай долгиндо
Түргэн урасхаалда татуулнаб,
Дэлхэйн татаса диилгэжэ,
Тэнгэри өөдэ дэгдэнөб.

Мойһон харахан нюдэдэйнин
Миһэрэн байһан галхануудынь

Минии наһанай харгыда
Мүшэн шэнгээр носошобо.

Танилсан шамтаяа һуна
Дуранайм эхин-энэл даа.
Мүрыш нэнгэн һуналби -
Наһанайм жаргал энэл даа.

Хайрата минии дуран -
Ханилан шамтаяа һуна
Зүрхэнэй сохидол нэгэлүү
Хуби заяагаа золгонөбди.

Үүрэй солбон
Буряад үнэн
17.10.2002
Дүхэриг
№42 (291)

ЭРХИМ ОЮУТАДТА - МЭРЭЙ СТИПЕНДИ

БГУ-гай экономикын ба хүтэлбэрилгын факультедэй 3-дахи курсын оюутан Екатерина Владимировна Хабаева, ВСГТУ-гай экономикын ба хуули ёһоной институтай 5-дахи курсын оюутан Нина Викторовна Шемякина, БГСХА-гай ветеринарна медицинын 3-дахи курсын оюутан Татьяна Алексеевна Соколова, соёлой ба искусствын академиин «Соёлой болон байгаалиин эдлэл» гэһэн факультедэй 4-дэхи курсын оюутан Даниил Сергеевич Добрынин, Буряадай соёлой ба искусствын республиканска училищиин уран һайханай таһагай 4-дэхи курсын оюутан Екатерина Николаевна Мастабаева, Улаан-Удын индустриальна техникумэй «Газар хангалгын системэнүүдэй болон түхеэрэлгэнүүдэй хабсаргалта болон ашаглалга» гэһэн мэргэжэлэй 4-дэхи курсын оюутан Максим Анатольевич Юлин, М.Н.Ербановай нэрэмжэтэ аграрна колледжын газар эсхэмжэлгын таһагай 3-дахи курсын оюутан Зоригма Данзаннимаевна Заятуева.

Улаан-Үдэ хотын захиргаан республикымнай залуу бэлигтэйшүүл саашадаа эрхим һуралсалаа үргэлжэлүүлжэ, эрдэмтэй, бэрхэ мэргэжэлтэд болохо гэжэ найдан, мүнгэнэй туһаламжа үзүүлнэ. Гансашье ниислэл хотын бэшэ, мүн бүхы республикын ажал хэрэгүүдые зүб мүрөөрнь шийдхэхэ аргатай мэргэжэлтэд болохо гэжэ найдана.

Вадим ФИЛИППОВ,
Улаан-Үдэ хотын захиргаанай залуушуулай хэрэгүүдэй талаар таһагые даагша.

ОЮУН БЭЛИГТЭЙ ОЛЕСЯ, ГЭРЭЛМА

Аажамхан Хориин аймагай Тэгда нютагай басаган Гончикдоржиева Гэрэлма нёдондо жэлэй мэрэй стипендиат юм. Эдэ һүбэлгэн ухаатай, нюдэндөө галтайхан басагадтай уулзажа хөөрэлдэбэб. Һанаһан колледжынгоо эрхим оюутадай нэрэ зүүжэ, бэлигтэй, бэрхэ басагад амжалта туйлаа.

Полуторова Олеся хадаа залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитедэй стипендиат. Тэрэ Улаан-Удын 14-дэхи һургуулида юһэн класс дүүргээд байхадаа, психолог мэргэжэлтэй болохоор зоригжожо, багшанарай колледжын оюутан болоһон юм. Тиигээд мүнөө энэ колледжэ 4-дэхи курсда һурана, эрхим оюутадай тоодо оролсодог. Зориһониинь һайшаалтай: шэнэ һуралсалай жэлдэ хуулиин наһа хүсөөдүй үхибүүдэй хэрэгүүдэй талаар инспекциин штатна бэшэ хүдэлмэрилэгшэдынь боложо ажаллахаяа түсэблэнэд.

Шэг шарайгаараашье зохид, сэбэрхэн басагад модельнүүдэй һургуулида һурадаг.

«Хоюулаа СПИД үбшэнһөө хамгаалгын волонтернууд болонхой. Сасуутан нүхэдөөрөө сүлөө сагаа шогтой гуримтайгаар үнгэргэжэ, һуралсалдаа хурса, ниитын ажал хэрэгүүдтэ аша туһатайгаар хабаададаг», - гэжэ Вера Александровна Барлукова, һуралсалай талаар директорэй орлогшо хэлэнэ.

Урагшаа һанаатай, дүрбэн тэгшэ хүмүүжүүлгэтэй эдэ басагад бэрхэ спортсменүүдшье гэзэ колледж соогоо тоотой.

Шудалжа ябаһан мэргэжэлдээ ехэ дуратай: «Бидэ бүлэгөөрөө приют, һургуулинуудаар хэшээлнүүдые, хэмжээ ябуулганууды үнгэргэнэбди. Буряадай республиканска багшанарай колледждо һурахада ехэ һонин, мэргэжэлээ зүб олообди», - гэжэ Олеся, Гэрэлма хэлэнэд. Үшөө саашанхидаа Буряадай гүрэнэй университедэй социальна психологиин факультедтэ һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ хүсэлэнтэй.

Энэ залуу һаһанай жиигама гоё сагта эрдэм шудалжа, жиир хирэеэ алдангүй ябахыень хүсэе.

Я.ЖАПОВА.

ГАНСАХАН ЛЭ МҮНГЭН ШИИДХЭДЭГ БЭШЭЛ

Ганцаараа эрмэлзэжэ ябаһан оюутан Гуулаанаар дурсахагүй хүн байха гаш. Мартагдашагүй энэ үеэр лэ ан гүлгэд юртэмсын юрэ бусын ганха удаа амасан болбосордог. Харин шэнэ шэнэ нээлтэнүүдһээ хашье ушарнууд болоол аабза. Ноюун зугаа, нангин нүхэсэл, гэрэл үрүүшин дуран мэтэ энэ сагые оллодог ха юм.

Үгэнүүдээр сэдьхэлдээ сэгнэн ябаһан оюутан наһаяа манай баганшье, бидэшье, удаадахишье ганай зураглаха аабза гэжэ ха.

Тэр, саг сагаараа, сахилза хүхөөрөө, үе бүхэнэй онсолон нэмэхэ ба бии байха. Оршон үедэхи мүн лэ илгараал аабзабди.

Нэйнгээ эхин дабаае дабажа хүбүүд, басагадай тус замаа үүлхэ хэрэгтэ эжы абань мүнгэ «шэдитэ хүсэн» нилээдгүй болонхой гэзэ элитэ. Эдаа ханхинаха хашарһатайл һаа, нургуулиин богоно алхаха аза Гулаан тудахадаа, хүдөө тоотой ымнай дээдэ һургуулинуудта тулбэриньшье бага. Һура, һура,

Харин үнөөхи оюутамнай хэшээлдээ ааа, толгойдоо элдэб бодол ана: «Сугүндыһэн Саня нүхэртээ албанда ябаа һаа, ямаршье аза Гансал мүнөө абынгаа шэлэжэ ергэжэлдэ һураха гэжэ зоболгоо». ань тархиһаа: «Эхын жаргал энээхэн дэлхэйдэ хүдэрхэн, хөөрхэн хүбүү мүндэлүүлээд һуубал, наһанайнгаа бүхы зоригто бэелүүлхэ һэн хаб. Харин мүнөө зуунай хорёо соо тоолоходошье түлгүү аад, синус, косинусой оньһые оложо ядахадаа, тэрэ «табан» дээрэ алгебра мэдэдэг Клавын наадан болохо хубитай байнаб. Юундэшье эжы, абамни тэрэ улаан сурба үхибүүдтэйшье һаа, тэдэндээ эмээхэй, энхэргэн, зүүн хуршынхидоо адли ядууханшье байгаагүй юм?» гэхэ мэтын нүгэлтэ бодолнууд һаланагүй.

Эдэ ябадалнуудые үүсхэһэн шадалтай гэртэхин үхибүүндээ хамаг һайниие хүсэн, хэдэн олон жэлээр уридшалан хуби заяаень шиидхэжэ, «зөөлэн» һуури, инаг хайрата нүхэр мэтые бүгэдыень бэлэдхэзэ байха ушарнуудшье тохёолдодог ха.

Тиимэһээ ямаршье мүнгэ алтанай хүсөөр һургуулиниень дүүргүүлхэ, «зоболонто» дипломыень гартань барюулжа, ажабайдалай үргэн замда үхибүүгээ удэшэхэ гэһэн зорилготой гэртэхин үбэл, зунай шалгалтануудай үеэр эндэ тэндэ, һургуулиин углуу булангаар бултагашалдаха ушартай.

Хүнэй хуби заяан бурханһаа табилантай гэлсэдэг ааб даа. Харин жэлһээ жэлдэ хүнэй нүлөөн бурхан тэнгэриһээ дутуугүйгөөр юртэмсын хэмжээндэ үзэгдэдэг боложо байһаниинь эли. Энэнь һайтайшье юм гү, муутайшье гү?

Зүгөөр, гансал һайниие хүсэжэ, үхибүүнэйнгээ хуби заяанда иигэжэ нүлөөлхэ ушар үзэгдэнэ гэжэ һанахаар. Хэды тиибэшье, һайе хүсэһөөр, мууешье хэжэ магадгүй бэшэ гү?

Даша-Доржо БОЛОТОВ.

ХАНГАЛ ХУУШУУР, ХООҺОН ГЭДЭҺЭН, ОЮУТАНАЙ ЖАРРАЛ

Һуралсалай жэлэй юрын үдэр һэн, стипендиин абтаха сагшье холо, абтаһааршье үни. Хармаанаа һуулиһаар, хүршынгөө хашарһа нэмэһээр, арай шамай сай хуушуур (чебурек) хоёрто мүнгэеэ хүргөөд, яаралтай столово руу гэшхэлбэл даа манай оюутан. Харгыдаа хуушуур тухайгаа һаруул бодол тодоруулһаар, хүрэхэ газартаа хүрэбэ. Эндэньшье баһа хооһо нойтон, хашарһаа тоолоһон оюутад. Нэгэниинь, хараһаар лэ: «Хоёр түхэриг зээлеэр үгыш, аба эжын мүнгэ эльгээтэр», - гэһэн оюутадай мүнхэ гуйлтатай хандаба. «Үгы лэ тээд», - гэһэн мүн лэ мүнхэ харюу соностобо урдаһаань.

Зай, үнинэй хулеэгдэһэн ээлжээниинь шье дутэлжэ, үнөөхиимнай хамарые амтан хуушуурай һайхан хангал гэжэгэнүүлжэ эхилбэ. Аман соогоо хэдэн удаа үгүүлжэ урдиһэн үгэнүүдээ наймаалагшын шэхэндэ шэбэнэн байжа хэлэбэ нүхэрнай. Урдаһаань сахилгаандал саб гэһэн хоолойтой наймаалагша хуушуурай хулеэгдээгүй ехээр, аяар хорин мүнгөөр үнэтэй болоһыень тунхаглаба. Хараһаар байтар, хүхэ сагаан болоһон оюутамнай арай хүлөө шэрэһээр, хуушуурай үнэрһөө, зан муутай наймаалагшаһаа холодон ошобо...

Теэд яахаб? Яархан хорин мүнгэн аад, ямар ехэ уй гашуудал асарбаб даа оюутан - нүхэртэймнай!

«Хэзээ нэгэтэ хүл дээрээ гарахадаа, барихаб заатагүй хуушуураа, хашарһаар хомордоһон залуу оюутадые садхаахаб түлбэригүй», - гэжэ тангариглаһаар, үнөөхимнай байрынгаа үүдэндэ ерэшоод байһанаа гэнтэ мэдэрбэ. Даашагүй хүндэ дарьягар модон үүдэ хүсэ шадалаа элсүүлэн байжа сэлеэд, богоһоо алхамсаараа, һаяын хангал һайхан амтан хуушуурай үнэр хамар руунь сорьён оробо. «Байза, юун бэлэй, гэдэһээ үлдэһөөр толгойгоо муудахамни гээшэ гү?» - гэжэ тархидаа тодорһон бодолтоёо байлдаһаар байтарнь, саанаһаа эжынь энеэбхилэн дүтэлөөд: «Зай, Баатар, ямарбибди, хэшээлнай хэр бэ?» - гэжэ асууба. «Иихэдээ эжымни ерэһэн байбал, ямаршье сагта эльгэ мяхаараа ойлгон хайрлаха эжымни!» - гэжэ һанахатаяа сасуу, үнөөхи хүбүүмнай баатар бэеэ бэелжэ, бэе махабадаа барижа: «Бараг лэ ааб даа! Һайн лэ байнаб», - гэбэ.

Саашаа юунэй болоһыень хөөрөөд, бэшээдшье яалайб. Гансал ажабайдалай эршэтэ долгин соо муу, һайниие үлүүбшэлэн хүртэгдэхэ, үлдэхэ даарахые үзэгдэхэл юм аабза. Харин энээхэн дэлхэйдэ энхэргэн һайнаар хайрлаха, эмээхэй зангаар эрхэлүүлхэ эжытэй байһамнай - эгээн ехэ жаргал!

Даша-Доржо БОЛОТОВ.

«Гуа-Сэсэн хатан -2002» гэhэн конкурсдо

САГААН hАЙХАН СЭДЬХЭЛТЭЙ

Үрсэн Буряад нютагаймнай хоймор талань болохо Байгалай хойто бэедэ оршодог Северобайкальск хотын үхибүүдэй «Баяр» түб БАМ-ай олон яhатакай дүнда буряад ёно запшаа, оюун ухаанай нургаал нарин нанчинаар, эдэбхитэй hайнаар ябуулгаг. Би энээгээрнь ехэ омогорходогби, энэ ажал хүтэлбэрилдэг түбэй директор, Буряад Республикын hуралсалай габьяата хүдэлмэрилэгшэ Светлана Дармаевна Хободоева тухай үнинэй бэшэхээ hанагша hэм.

Светлана Дармаевна Сэлэнгын аймагай Арбузово hуринда 1948 ондо түрэhэн юм. Нургуулишнгаа hүүлээр түрэл совхоздоо haалишаар хүдэлжэ, ажалайнгаа наитар эхилhэн байна. Багшанарай дээдэ hургуули дүүргэжэ, Загастайн дүнда hургуулида, СПТУ-да багшалаа. 1984 ондо Северобайкальск хотын 2-дохи hургуулида ажалаа үргэлжэлүүлэ, эндэhээ бэрхэ эдэбхитэй багшые Пионерэй байшанда методистаар дэбжүүлhэн байна.

Тэдэ хэнэйшье мэдэhээр урагшаа hанаатай, шударгы хүнүүдэй ажабайдалда онсо нэгэн хүсэл эрмэлзэл гэжэ байдаг. Энэл үнараар, 12 жэлэй саана, Хойто-Байгалдаа буряад хэлэ ба соёл хүгжөөлгын түб байгуулhан юм. Тэдэ хаанашье хүдэлхэдөө, Светлана Дармаевна арад зондоо туhатай байха, hаhан соогоо хүндэ hайн лэ юумэ хэжэ ябаха гэhэн hайхан хүсэл эрмэлзэлдэ абтанхай юм гээд тэмдэглэхэ шухала. Энэ hайхан онсо шанарыень харуулха хүсэлтэй «Баяр» түб ерэбэб. Харин Светлана Дармаевна зөөлэхэнөөр эзэбхилhээр лэ, өөр тухайгаа бэшэ, «Баяр» түб тухайгаал хөөрэжэ эхилбэ.

Бүхы юумэеэ hайн hанаатайгаар, сагаан сэдьхэлтэйгээр бүтээхэ хэрэгтэй гэжэ заанабди. Хүүгэдэй саадай ба hургуулиин үхибүүд буряад хэлэ үзэжэ байхадаа, буряад ёно гурим, үльгэр шудална. Бидэнэр уран hиилүүршын, өедолшоной, хибэс нэхэгшын мэргэжэлтэйнүүд боложо гаранабди. «Паран сэсэг» ансамблиин үхибүүд оюун бэлигэй зүжэгүүдые табидаг. «Нигүүлэсхы сэдьхэл», «Булжамуртын орон» гэhэн зүжэгүүдээ Улаан-Үдэ хото ошожо харуулаа hэмди. «Нигүүлэсхы сэдьхэл» - БИПКРО-до, «Булжамуртын орон» ВСГАКИ-да үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө (авторай тобшолол: Светлана Дармаевна сценариинуудые өөрөө бэшэдэг).

Оюун ухаанай нанчин хэрэг багша хүнhөө дулдыдана гээд мэдээжэ ха юм даа. 10 жэлэй хугасаа соо «Баяртамнай» ехэ дүй дүршэлтэй багшанар ургажа гараа. Хүгжэм найруулагша Елена Михайловна Мальцева Буряад республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ болоо. Хибэс нэхэгшэ Нина Дашибаловна Сыдеева «Арадай мастер» гэhэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэhэн юм. Нэгэдэхи шатын багшанаршье бии.

Жэшээлхэдэ, «Сагаан hарын дангина» гэжэ нааданда сэбэр шарайтай, hайхан бэетэй ород, украин, армян гэхэ мэтэ басагад олон сугларагшадта уг изагуураа, буряад ёно запшалаа хөөрэжэ үгэнэ.

Тайзан дээрэhээ түрэл арадаймнай хэлэ, хүгжэм дуу эдэб яhанай залуушуулай дэлгэрүүлжэ байхада, баhашье гоё бэшэ гү? Бидэнэй дундаhаа буряад басагадай илгаржа гарахадань, үшөөшье гоё бэшэ аал гээд, Светлана Дармаевна миhэрнэ. Үнэн хэлэхэдэ, арадуудай хоорондохи эблэрэл, бэе бэеэ ойлгожо, хүндэлжэ ябаха гэжэ ехэл шухала хэрэг байна даа. Тэрэнэй хажуугаар, баhа засаг баряашадтай үгэеэ ойлголсохо хэрэгтэй Тиимэhээ, 1998 ондо Улаан-Үдэ хотынгоо БИПКРО-до «Духовная культура: опыт, проблемы, перспективы»-республикын багшанарай, эрдэмтэдэй конференци эмхидхэлсэhэн байнабди. Тэндэ «Нигүүлэсхы сэдьхэл» гэжэ зүжэгэлемнай хүн зон хаража ехэхэр уяраа бэлэй, программануудтай эрдэмтэдэй үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө hэн.

- Светлана Дармаевна, хүсэл зоригтнай hайхан байна, теэд ажабайдалнай ганса hургуулиhаа шалтагаална бэшэ, харин олониитын ажаябуулгаhаа дулдыдадаг. Хайшан гэжэ тэрэ ажалаа ябуулнат?

- Ехэ зүб асуудал табибат. Үнэхөөрөөшье, ганса үхибүүд бэшэ, тэдэнэй түрэлхид, хотын ажаhуугшад буряад соёлой гүн удхые ойлгодог болохо ёнотой. Тиихын тула, ганса үхибүүдтэ бэшэ, томо хүнүүдтэшье зорюулhан hуралсалай программа табяабди. «Духовно-образовательное путешествие «Гармония Байкала», - гэhэн проект бэелүүлхыетнай бидэ туhалалсахабди», - гэжэ Соёлой министерство, Буряадай Арадай Хуралай комитедэй дарганар хэлэ hэн. Энэ программаяа бэлүүлхын тула этноцентр тухеэрэбди. Этноцентртэмнай олон юумэ хэрэгтэй, тэдэнэй дунда hэсы гэртэй болоо hаа, hайн байгаа. Тиибэ яабашье энэ зундаа олон айлшадые угтажа, хүндэлжэ шадаабди: Франциhаа, Америкэhээ Израильhаашье аяншалагшад ерээ.

Эндэхи Северобайкальскыгаа, Нижнеангарскыгаа зондо жэл бүри үндэр нэрэтэй ламанарые урижа, Обоо, Лусадаа тахинабди. Дасан бариха проектээ дүүргэжэ байнабди. Мүнгэн хангалга хэрэгтэй болоно. Тэрэнэй түлөө «Солонго» гэжэ нэрэтэй уласхоорондын эмхи зургаа суглуулнабди.

Тиимэ дээрэhээ урдамнай үшөө ехэ ажал байнал даа. «Духовно-образовательный комплекс «Баяр» гэжэ нэрэтэй холын зорилготой проект табяад байнабди.

Энэ хөөрөөгөө дүүргээд, бэлдэжэ байха саг со[illegible] Светлана Дармаевна шажаг[illegible] ажал ябуулга түрэдхэхын [illegible] hайн дураараа түбэ[illegible] директорhээ болибо. Директ[illegible] эжытэеэ хамта «Баяр» [illegible] анханhаань хойшо хүдэлжэ б[illegible] ехэ басаганишь Вер[illegible] Бимбаевна табигдаба. Ий[illegible] олон үхибүүдэй эхэ (Свет[illegible] Дармаевна Бимба Ойдо[illegible] нүхэртэеэ 5 үхиб[illegible] хүмүүжүүлээ) оюун ухаана[illegible] ажабайдал өөрынгөө [illegible] уялгатай нэгэдүүлбэ.

Сэдьхэл арюун-оюун тур[illegible] гэдэг. Үнэхөөрөөшье, сэ[illegible] hайнтай, олоной түлөө ороо[illegible] ябахада, юумэн гээжэ бүтэ[illegible] гэжэ Светлана Дармаевнае х[illegible] этигэхэ байнаб. Ажалай ве[illegible] 78 наhанайнгаа дабаан дээрэ г[illegible] байhан эдэбхитэй пенсионер[illegible] Батуевна Базарова шигэжэ[illegible] hэн: «Светлана Дармаевна, «[illegible] түбэйхид оюун байдалаа hэрэ[illegible] эндэхи зонойнгоо hанал [illegible] тэнцилгэнэ гээжэ, би ехэ бэ[illegible] байгшаб». Анна Батуе[illegible] үгэнүүдтэй зүбшөөд (hана[illegible] хэлэбэ).

- Би Светлана Дармаев[illegible] бүлэдэнь, үхибүүдтэнь элүүр [illegible] хүсэнэб.

Светлана Дармаевна т[illegible] арадайнгаа түлөө бэе махаб[illegible] элүүр энхэеэ зорюулжа, [illegible] сэдьхэлhээ оролдон ябадаг хүн [illegible] ааб даа.

Оюун бэлигээрээшье, [illegible] ухаагаараашье адли тэгш[illegible] хүмнай, холын харасатай, [illegible] эрмэлзэлтэй, энэ эрмэлз[illegible] нэгэтэшье доошоо унангүй, [illegible] дээшээ, урагшаа татуулжа[illegible] лэ.

Ум маани бадмай хум!

Даша-С[illegible]
НОРЬОСАМБ[illegible]
Северобайкальск хото.

МЭРГЭН БУУ

Дайнда ябаhан сэрэгшэд мэргээр буудажа, олон дайсадые алаха бүрээ магтуулха. Тиимэ hайнаар буудалгада баhал элдэб янзын приборнуудые хэрэглэжэ, снайпер нэрэ зэргэтэй сэрэгшэд олоор дайсадые hүнөөдэг hэн гэжэ мэдээжэ.

Монгол туургата арадууд хэтын хэтэдэ номо hуршаар харбахадаа, хэнhээшье дортонгүй, ан гүрөөл, орожо ерэhэн дайсадые hайсал үхэсэ харбадаг байhан бээ. Ами хоолоо тэжээхын хойноhоо, бээшье абаралсажа ябахадаа, дайда дэлхэйн бэлэгhээ амсалсажа, элдэб арганнуудые хэрэглэжэ, хэрэглэhээ лэ энэ болотороо хүгжөө үгби даа. Дари гэжэ тэhэрдэг зүйл бии болоhоор, хүн амитан элдэб буу шуу зохеоhоор зэрлиг амитадые олоор алаhаар ябаналди даа.

Зарима нэгэншни ямаршье буугаар юушье бууда, тудажа онохогүй хүнүүд байдаг. Тиигэн гэhээшни өөрынгээ бэедэ хайратай hаа, алуулхагүйе бодоходоо, аршалхын арга бэдэрхэ баатай болохолши. Тэрэгүй hаа, шамайе алахал гэжэ ухаанши шамда дохёо hайса үгэхэ юмэл.

1945 оной август hарада японтоноор дайлалдахаяа забайкальска фронтынхидые, гол түлэб ябаган сэрэгшэдые ябагаханаар хилэ хүрэтэр абаашаад, hайсал бууддуулжа hургаагаа hэн. Бууннуудаашье заhуулаа hэмди. Тэндэл сагаалса буудахадаа, алдахаяа болиболтойб гэжэ ойлгоо хүм.

Манжуурта ороод ябахадаа, Хайлаар хүрэтэрөө мүртэй буудалдаха ябадал болоогүй шахуу. Одоол үдэр hүнигүй гэжэ хэлэхээр элhэн болдоруунуудай дундуур, харгыгүй газараар элhэ махажал туйлаа hэмди. Халуун гээшэнь, 40 гаран градус шахуу халуун, уhанай ямаршье зүйл байхагүй. Тиихэдэ хэдэ мянгаад ябаган сэрэгшэд тооhон соо элhэ махан, ябаhан зүргын хоёр хажуугаар унахыса унаха. Санитар машина хойноhоомнай суглуулхал, суглуулха, барагдахагүй даа...

Хайлаар хотодо хүрэжэ ерэхэдэмнай, танкын гаража шадахагүй гүньэгы, үргэнөөр малтагдаhан хобоо руу оруулаа hэн. Манай урда тээ байлдаанда олоор японтондо алуулhан нэгэ дивизиин сэрэгшэдые hэлгэжэ ерэhэн байгаа хабди. Тэндэhээ гаража ошоhон сэрэгшэдэй үлэгдэлэй зүйлнүүд: шуhан болошоhон хубсаhанууд, соо буудуулhан касканууд болоод элдэб юумэн дүүрэн хаяатай хэбтээ hэн. Арай гэжэ эдэлээ болоторнай hүниин тэн боложо, тэндэhээ намнажа гаргаад, үдэр болоходо буудалдаха окопонуудые (нүхэнүүдые) малтуулаа hэн. Үдэр болоhонноо хойшо гурбан үдэр, hүнигүй буудалдаабди. Урданай үшөө хоёр дабхар танкын дабажа гарахагүй хобоонууд, тэдэнэй саана добонууд-булта Хайлаарай газар доогуурхи хэрэм (Хайларский укрепрайон). Тэрэ добо гүбэнүүдhээ буудаха гээшэнь аргагүй, хажуугааршни hомонууд хас гээд лэ үнгэрхэ хэбэртэй. Манай сэрэгшэд булта нүхэн соо байгаад, халтал бултагад гэхэдэшни японтон мэргээр буудаад алдахагүй, манайхин шархатажа эхилээд лэ, медсанитарые дуудажа эхилэлдээ hэн. Урдамнай байhан шулуун хэрэм 1930-аад онуудаар японтон хитадаар барюулhаниинь, үбhэ ногоо, модод халхалаад ургашанхай, ямар нүхэнhөө (амбразураhаа) буудаhаниинь ойлгогдохогүй, тиигэжэ манние алан хүрөө hэн.

Бидэшье баhа арга мэхээр урдаа хаягдаhан шоройнгоо дундуурынь хобоохон гаргаад, японтоной сэрэгшэдые агнажа эхилээ hэмди. Ганса хэрэм нүхэнүүд соohоо бэшэ, добо дээгүүр хэбтэhэн, танкын гаталхагүй хобоонуудай шорой дээгүүр шохогонолдоходонь hайсал буудадаг байгаабди. Тиихэ үедэ биишье хараhан юумэдээ буудадаг hэм.

- Тиимэ тобогор каска малгайтайе буудабаб, - гэжэ байгаад нүхэдтөө хэлэхэдэмни, хараад, хэдэн зуун метр газарта хэбтэhэн амитаниие алабаш, - гэжэ намда харюусаха. Тиимэ ушарнууд олон болоо hэн.

Дүрбэдэхи үдэрэйнгөө үглөөгүүр дайсанаа даража ядажал байтарнай, летчигууд маанадай дундуур ябажа, японтоной буудадаг добонуудые тэмдэглэжэ абаад ошоhоноинь хойно удааншье болоогүй байгаа.

Гэнтэл японтоной хэрэмэй добонууд бүхэнhөө сагаан тугууд дээрэ нарбальжа байбад. Тиихэдэнь бидэн эдэмнай гараа үргэбэ гэжэ мэдэхэдээ, баярлаа hэмди. Урдамнай байhан япон сэрэгшэд өөhэдын ноед түрүүтэй манайхинда ерэжэ, буунуудаа яр ягта обоолоод, саашаа манай сэрэгшэд харуултай болоод абаашагдаа hэн.

Дайсанаа дараhан зон болоходоо, зосоомнай баярай туяа гаража, амиды мэндэ үлэбэди даа гэжэ hуга дороо хадагалаад ябаhан бурхамни намайе абарба гэжэ аман соогоо би «Ум маани бадмай хум» гэжэ үшөө дахин уншаагша hэм.

Урдамнай байhан японтоной сэрэгэй хэрэм харуулхаа абаашахадань, добо дээгүүр манай алуулhан сэрэгшэд дүүрэн хэбтээ hэн. Бурхан! Хэды үдэр тэдэ тэндэ алуулаад хэбтээ юм. Үнэр танар гээшэнь хүнэй дутэ ошохо аргагүй hэн.

Совет сэрэгэй улаан хэрээhэнэй албатан манайхинайшье, тэндэ хэбтэhэн сэрэгшэдые бултыень суглуулжа, олон зониие хүдөөлүүлхэ нүхэндэ хүдөөлүүлээд, нэрэ обогыень зоohон модондо бэшээд табяа hэн. Тэндэhээ маанадые hөөргэмнай ябуулаа hэн, тиигэжэ сэрэгээ дүүргээ hэм.

Дайнай hүүлдэ армиhаа табигдаhан хойноо хүдэлжэ ябахадаа, Дульдаргын районой милициhээ жэжэ аматай хүнгэн буу (укороченная мелкокалиберная винтовка) худалдажа абаагша hэм. Тэрэ буугаараа араата, галуу, нугаhа hайсал буудахаб, нэгэшье алаhан амитан үгы hэн даа. Хажуудам, hуужа байhан нугадамни туласа ерэhэн тархинуудые алагша hэм. Тиигээшье hаа, өөрынгөө ан агнажа шадахагүйе ойлгоо hэм. Миниии түрэhэн ахай Барасай Дугар миниии буугаар буудаад, юушье аладаггүй hэн. Энэ хадаа манай угайхид ан агнажа шадахагүй зон байгаа хабди.

Тугшан нютагтаа тарян бригадираар хүдэлжэ ябахадам, нэгэдэхи тарян бригадир Радныи Тобо гэжэ намда ороходоо аха хүн, дайнда ябажа ерэhэн хүн агша hэн.

Нэгэтэ намhаа бууемни эрихэдээ хэлэбэ:

- Шиниии буугай мэргэн бэшые шалгажа үзэхэмни, хэды hомотойгоор үглөө болотор үгыш? - гээ hэн. Хабарай таряа тарижа ябаhан үе hэн. Үглөөдэрынь хүдөөhөө бусажа ерээд, нүхэрнай намда хэлэбэл даа:

- Энэшни ямар мэргэн буу гээшэб, ногоон толгойн (нугаhанай) хүзүүень алданагүйл, холошье, ойродошье буудахадаа, буудаhанаа hомонойш тоогоор алааб, абаха hаа абыш гээ hэн.

Би өөрөө буугай эзэн байгаад ехэл гайхааб. Тэрэ нүхэрни сэхэ нам руу харахадаа, хоёр нюдэниинь минии хажуугаар хоёр тээшээ хараhан шэнгигшэ hэн. Тамхи модон гаahаар ехэл татаха, тиимэ мэргэн хүн гэжэ оройшье мэдэхэгүй ябааб.

Хожомынь тарян ажалаа орхёод, hургуулида хүдэлдэг болоо. Баhа тиимэрхүү ушар болоhон юм. Тугшанда шэнэ МТС тогтоходо, Шэтын хүдөө ажахын техникум дүүргэhэн залуу хүбүүн Сэрэгэй Бадма механигаар хүдэлжэ м[illegible] hамгантай Шандали нютаг[illegible] болоходоо, манайда байрлаа[illegible] Нэгэтэ минии үлгөөтэй ба[illegible] бууемни хараад эрихэдэнь, [illegible] хүн хадань ойлгожо ябахыень h[illegible] захяад үгөө hэм.

Ажалаараа ябаhанаа хөө[illegible] гэжэ:

- Онон голоор ябахада[illegible] нюурхан сөөрэмүүд дүүрэн гэ[illegible] Эзэлүүдгүй ошожо харад[illegible] hудалай жэжэхэнүүд нуурну[illegible] хаража ябатарни, сэг доромни[illegible] нугаhан hуужа байбал [illegible] Яаруухан буугаа hомолоод бу[illegible] гэхэдээ өөрынгөө хүлэй [illegible] хурганайнгаа [illegible] буудажархёоб. Тиихэдээ [illegible] гайхабаб, энэнь нарюу амата[illegible] бэшэ юм гү даа?

- Өөрөө мэдыш даа, ойл[illegible] ябаха hаа, дахин абаад ябыш[illegible] - гээ hэм.

Удаань ерэхэдээ хөөрэбэ:

- Битнай танай бууе мэргэ[illegible] гэжэ сэгнэнэб. Юун болооб г[illegible] томо хадын хормойгоор гүйл[illegible] ябатараа, хадын оройн шу[illegible] дээрэ шубуун hууна [illegible] онигожорхибоб. Өөдэнь буудах[illegible] буугаймни тобшо hомон т[illegible] хүрэтэр ошохо юм гү гэжэ мэр[illegible] байгаад буудабаб. Харахада[illegible] шубуумни дээшээ бэшэ, дое[illegible] унаха хэбэртэй. Намайе н[illegible] барина гү, али шархатаа юм гү [illegible] машинаараа хадын намуу тала[illegible] махажа, хадын оройдо хүр[illegible] ошобоб. Дүтэлжэ ошоходо[illegible] шубуун шулуунай хажу[illegible] үхэшэhэн хэбтэбэ. Үр[illegible] үзэхэдэмни, тэрэнэймнй то[illegible] амяараа шахуу гунхажа, арhе[illegible] баригдаhыень ойлгобоб. Н[illegible] хүзүүень таhа буудажархёо[illegible] Алаhан шубуугаа тэндэ орхёод, [illegible] сага хабтагар шулуунуудые дэ[illegible] хаяаб.

Тиигэжэ хоёр ондоо нухэ[illegible] буугаарни буудаад, минии жа[illegible] бууе мэргэн буу гэжэ сэгнээгш[illegible]

ДАМДИНАЙ Даша[illegible]
дайндашье, ажалда[illegible]
ябагшадай н[illegible]

2-то шэнын 15 (октябриин ...а бурханай үдэр.

...охой, 3 хүхэ мэнгын, түмэртэ ...й үдэр. Бурханда мүргэхэ, ...сахюуса, лусууд тахиха, ...а, дасан (дуган), субарга, ...тэхэ, тэдэниие арамнайлха, ...халгын ном уншуулха, хэшэг ... даллага абаха, бүлынгөө ...айдалай түлөө үргэл үргэхэ, ... хураха, маани сахиха, эм ...в, эм залаха, шэнэ газарта ...геэрхэ, гэр бариха, уранай ...га шудалха, тангаригаа ... дайсаниие номгодхохо, хари ...эг шудалха, зурхайда hураха ...энүүдтэ hайн. Гэбэшье нүхэ, ...таха, замда гараха, модо ... хюрөөдэхэ, үхибүү хүлдэ ...бага хүүгэдые гэрhээ гаргажа,

Гарагай 5-да хуушанай 18 (октябриин 24).

Хүхэгшэн үхэр, 9 улаан мэнгын, хада уулада hуудалтай үдэр. Бага хара үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса тахиха, бисалгал хэхэ, буян хэхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтөөнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, hаhа утадхалгын ном уншуулха, хэшэг дуудаха, даллага абаха, уранай ажал эрхилхэ, модоор, түмэрөөр дарха хэхэ, лүн абаха, гэрэй hуури табиха, гэр бариха, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие номгодхохо мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Зүгөөр үри зээлиеэ бусааха, шуhа ханаха, төөнэхэ, тушаал эзэлхэ, дарсаг үлгэхэ, замда гараха, тараг бэрихэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүд хорюултай. Бэри тухай, hаhа

ЖАРАНАЙ УhАН ХАРА МОРИН ЖЭЛ

...МАРАЙ hҮҮЛ САГААН НОХОЙ hАРА

...В литэ	15	16	17	18	19	20	21
... литэ	21	22	23	24	25	26	27
...аг	Дабаа hара понед.	Мягмар Марс вторник	hагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр
...гэ	хара нохой	харагшан гахай	хүхэ хулгана	хүхэгшэн үхэр	улаан бар	улаагшан туулай	шара луу
...гэ	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
...гал	түмэр	огторгой	уhан	уула	модон	хии	гал

...ьгээхэ, хүбүүдые сэрэгтэ ...үнэеэ угааха, хубсаhа эсхэхэ, ...бурихэ мэтын үйлэнүүдые ...эр. Бэри тухай, hаhа бараhан ... дасанhаа асуугты.

...үдэр хүнэй үhэ абахагүй.

...й 3-да шэнын 16 (октябриин

...шан гахай, 2 хара мэнгын, ...эр hуудалтай үдэр. Аршаанаар ...оудхаха, гүрэм уншуулжа, ...хараал сараха, ехэ хуниие ...ка, буян үйлэдэхэ, дайсаниие ...ада шүдхэр зайлуулха, hаад ...рилгаха мэтын үйлэнүүдтэ ...ихэтэй хамта үбшэ аргалжа ...үүхэ, худалдаа наймаа, олзын ...илхэ, сангарил хураха, маани ...бэри буулгаха, hаhа барагшые ... замда гараха, дасан (дуган), ... бурхан арамнайлха, засаг ...ан хёморолдохо мэтын ...дые онсо сээрлэхээр.

...дэр хүнэй үhэ абаа hаа, үбшэн

...гай 4-дэ хуушанай 17 ...ин 23).

... хулгана, 1 сагаан мэнгын, ... hуудалтай үдэр. Бурханда ... бурхан, сахюуса, тэнгэри, ...ихиха, хэшэг дуудаха, даллага ... нүүхэ, юумэ худалдаха, ...а абаха, олзын хэрэг эрхилхэ, ...улха, hаhа барагшые хүдөөлхэ, ...эхэ гү, али «Брани» одоной ...үлээд) шэнэ гэр бариха, үзэг ... зурхайда hураха, хубсаhа ...лёхо, ажалшаниие хүлhэлхэ, ...ада хуниие оруулха мэтын ...хэ hайн. Харин үри зээлиеэ ...үндэ юумэ үгэхэ, мал үүсэлхэ, ...хулдэ оруулха, бага хүүгэдые ...ргаха, үхибүү үргэжэ абаха, ...гаха, хурим түрэ наадаха, хүн ...алдатараа архи ууха, үзэл ...э уhа гаталха, загаhа бариха ...лэнүүд сээртэй.

...дэр хүнэй үhэ абаа hаа, шэг ...удаха.

Гарагай 6-да хуушанай 19 (октябриин 25).

Улаан бар, 8 сагаан мэнгын, модондо hуудалтай үдэр. Нохой hарада бар үдэр тудахадаа, модон хохи гэхэ гү, али тон муу гэгдэдэг. Илангаяа бэри буулгаха, hаhа утадхаха, үрэhэ тариха, мал адууhа абаха, гэр бариха мэтын үйлэнүүдые онсо хорихо гэнэ, тиигээгүй hаа, муу хойшолонтой байха гэнэ.

Энэ үдэр үhэшье абаагүй hаа, hайн.

Гарагай 7-до хуушанай 20 (октябриин 26).

Улаагшан туулай, 7 улаан мэнгын, хиидэ hуудалтай үдэр. Ехэ хара үдэр. Бурханда мүргэжэ, тарнинуудые уншажа, ном номножо, даллага абажа болохол юм байна. Зүгөөр бэри буулгаха, hаhа барагшые хүдөөлхэ, мал үүсэлхэ, замда гараха, ном оршуулха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхеэрхэ, багшада шаби боложо орохо, сэржэм үргэхэ, лусууд тахиха, хурим түрэ хэхэ, тангариг үргэхэ мэтын үйлэнүүдые тон наряар тэбшэхэ хэрэгтэй.

Энэ үдэр хүнэй үhэ абаа hаа, үлэсхэлэн байдал үзэгдэхэ.

Гарагай 1-дэ хуушанай 21 (октябриин 27).

Шара луу, 6 сагаан мэнгын, галда hуудалтай үдэр. Дашаниматай (үлзы хутагтай), тон hайн үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, нүгэлөө наманшалха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, даллага абаха, hаhа утадхалгын ном уншуулха, үхэр, мори худалдаха, зарга шиидхэхэ, буян хэхэ, дайсаниие болон ада шүдхэр номгодхохо, хяhа гаргаха, түмэр хайлуулха мэтын үйлэнүүдтэ онсо hайн.

Зүгөөр энэ үдэр хүнэй үhэ абаа hаа, үбшэн хүрэхэ.

hанамжа

«БОГ» ГЭЭШЫЕ ЯАЖА ОРШУУЛХАБ?

«Буряад үнэндэ» (9.05.02 - 16.05.02) Балдандоржын Цэрэндашын «Биибли оршуулгын асуудалда» гэhэн статья гаража, hонирхол үүсхэбэ. Эндэ христос шажанай «Нангин судар» («Священное писание») буряад хэлэндэ оршуулжа хэблэhэн тухай hанамжа анха түрүүшынхиеэ нинтэлэгдэбэ.

Мүнөө сагай буряад хэлэндэ эдэ номуудые оруулха туршалганууд тон hаянай хэгдэжэ байhан ушарhаа болбосороогүй зүйлнүүд али олон, арсалдаа гараhаниннье ойлгосотой. С.Б.Будаевай толилуулhан евангли уншаhан зоной ехэ үсөөн ушарhаань (номуудынь хүсэд тараадүй, сэгнэлтэ хожомоо гарана бэзэ) тэрээндэ бэшэ, харин олоной уншадаг газетэдэ гараhан Цэрэндаш-гуайн статьяда тогтохо хүсэлтэйб. Горитой хубииень эзэлhэн суута номой түүхэ гарбал ябууд анхаржа, энэ тэрэ үгэ иигэжэ тиигэжэ оршуулха ёhотой гэhэн заабарита хубидань, мүн тиихэдэ статья соогоо хэрэглэhэн зарим үгэнүүдтэнь торохо ушар байна.

Нэн түрүүн гаршагта байhан «Биибли» гэжэ үгэhөө эхилэе. Энэ үгэ тон hаянай үсөөхэн ушарта, имагтал «Буряад үнэндэ» хэрэглэгдэдэhэн гэжэ баримталжа болоно. Энэ үгэ хадаа «hудар (судар)», «шастир», «цадиг» гэхэ мэтэ ном зохёолдо хабаатай буряад хэлэндэ үни заяанай заншаhан үгэнүүдтэ адли бэшэ, hаянай хэрэглэгдэдэг hэн хойноо абтаhан үгын түхэлөөр (удаан аялгангүйгөөр) бэшэгдэхэ зэргэтэй «Буряад бэшэгэй дүрим ба словарь» соо «библи» гэзэ бэшээтэй байдаг.

Номой нэрэдэ хабаатай «гэрээ» гэжэ үгэ хаража үзэе. «Шэнэ гэрээ», «Хуушан гэрээ» гэжэ «Новый завет», «Ветхий завет» гэhэн номуудые нэрлэнэ. «Гэрээ(н) гэжэ халха монголоор бэшэгдэhэн гэжэ багсаанабди. Энэмнай «договор» гэhэн удхатай. Харин «завет» хадаа «Господь» гээшын израильшуудтай баталhан хэлсээн гэдэг, монгол оршуулгада ородhоо сэхэ буулгаhан (калькын гуримаар) байна. Тус ушарта эдэ үгэнүүд удхаараа дүтэрхы, оршуулгань зүбтэй болоно. Гэбэшье энэ үгые баhа монгол түхэлөөрнь бэшэ, буряадаар бэшэхэ ушартай. Буряад литературна хэлэнэй мүнөө сагай байдал харуулжа гуримшуулhан, жэнхэни хэлбэриень бэшэгтэ тогтоохо эрилтэдэ харюусаhан, хэб гуримай (нормативный) толи гэгдэхэ К.М. Черемисовэй «Буряад-ород словарь» иража, «хэрээ бэшэг» («договор») гэжэ олонобди. Буряад хэлэндэ «хэрээ» гэжэ бэшэлгын байhаар байхада, буряадаар буряад хэблэлдэ бэшэhэн Цэрэндаш-гуай «гэрээ» гэжэ бэшэнэ.

Буряад газетэдэ энээниие уншаhан дүршэлгүй уншагша иигээд лэ бэшэгдэг ха юм гэжэ ойлгожо магадгүй, хэлэнэй зүйл тухай бэшэhэн хадаа иимэшүү жэжэ hаа жэжэ, шухала hаа шухала юумэ тайлбарилха зэргэтэй.

«Ветхий» гээшые «хуушан» гэжэ оршуулна. «Хуушан» гэжэ үгэ «старый» гээшэдэ дүтэрхы гэжэ hанагдана. «Ветхий завет» хадаа христосой шажанай бии болоогүйдэ бэшэгдэhэн Библиин хуби болоно. Тиимэhээ буряадта оруулхадаа «Эртын хэрээ (бэшэг)» гэхэ жэшээтэй.

Статьягай гол hанамжа гэбэл, «... Биибли оршуулхадаа, Бурханай шажанай нэрэ томьёо (термин) хэрэглэбэл, маша бүдүүлиг алдуу болоно... «Бог» гэжэ үгые «Бурхан» гэжэ оршуулжа яабашье боломгүй, бурханай шажанhаа ташха ондоо hургаалтай үүхэ түүхэнь зүйрлэшэгүй өөрэ байжа байгаа...»

Зай, Цэрэндаш-гуайда эсэргүү бодол баримталхын тулада толиннуудые хараха ёhотой болоно. Тулга hайтай байхын тулада хоёр талаhаань - ородhоонь, буряадhаань тэгшэ хараха ёhотой. Хэб гуримшуулhан, жэшээтэ хоёр толи бии гээшэ. С.Ожеговой ба Н.Ю.Шведовагай «Толковый словарь русского языка» гэжэ байна. Тэрэн соо: «**бог** 1. В религии: верховное всемогущее существо, управляющее миром или (при многобожии) одно из таких существ. 2. (Б прописное). В христианстве: триединое божество, творец и всеобщее мировое начало - Бог Отец, Бог Сын и Бог Дух Святой».

Урид хэлэгдэhэн нүгөө толидо, К.М.Черемисовэй «Буряад-ород словарьта»: «**бурха(н)** (мн. **бурхад, бурхадууд, бурхангууд**) 1) бог; божество; 2) бурха,н (общее название персонажей ламаизма; будд, бодисатв и идамов или стражей буддизма)».

Анхаран онсодхохо юумэн гэхэдэ, ород толидо «бог» - шье, буряад толидо «бурхан» - шье анха (түрүүшын, нэгэдэхи) удхадаа бага үзэгөөр эхилhэн, түрэл зүйл илгаhан юрэнхы ойлгосо болоно. Мүнөө сагай буряад хэлэндэ «бог» гэжэ үгые «бурхан» гээд лэ оршуулдаг болоhон заншалые яаха болонобибди?

Толи соохи хоёрдохи удха ойлгосонуудыень хаража үзэе. Бог гээшэ ехэ үзэгhөө эхилнэ, хүнэн нэрэ болоhон ушар заншал энэ гээшэ ха гэе. Гэхэдэш эндэшье удхань тудалдана ха юм. Хэрбээ XIX зуун жэлэй эхиндэ гадаадын мессионернүүдэй гаргаhан оршуулгада хуушан монголоор «Иахуве» (бурханай нэрэ еврей хэлэн дээрэ) гээд оршуулагдаhан байгаа hаа, зуун жэлэй үнгэрөөд байхада, XX зуун жэлэй эхиндэ Эрхүүгэй буряадуудта зорюулагдаhан номуудта «Бог» гэжэ үгэ «Бурхан» гэжэ оршуулагдаhан («От Матфея Святое благовествование». Иркутск, 1909) байна. Тэрэ хадаа сагаи ябасада хэлэнэй хүгжэные гэршэлнэ бэшэ аал?

«Бурханай шажан» гэжэ Цэрэндаш-гуай бэшэнэ. Урдань Буряадта тиигэжэ хэлэдэг hааб даа, харин мүнөө ойлгосо балартаhан зарим уншагшад ород руу сэхэ хадаха гүб даа, - «религия Бога». Юуб гэхэдэ, олонхи ушарта «будаадын шажан, будлын шажан шүтэлгэ, Будда бурханда шүтэлгэ» гэжэ хэлэдэг болоо ха юм. Тэрэ хадаа «Бурхан» гэжэ үгын удха шэлжэлгые мүн лэ гэршэлнэ. Будда (Шэгэмүуни) гэжэ хоёр мянга табан зуугаад жэлэй саана hууhан бодото хүниие «Бурхан багша» гэжэ хоёр үгын холбоогоор нэрлэнэбди. Гэбэшье холбоohоо гадаа тээ тэдэ хоёр үгэ амяараа удхатай болохо жэшээтэй.

Библиин оршуулгада «Бурхан багша» гэжэ нэрэ оруулалтагүй юм ааб даа. Тезд «бурхан» гэжэ (томош, багаш үзэгөөр хамаагүй) Буддада хабаагүй үгэ хэрэглэхэдэ яаха юм?

«Бурхан» гэжэ үгэhөө эхилээд, Буддын шажанда хабаатай ондоошье нэрэ томьёо, жэшээнь, тама, лүндэн, шойро, согшон, зула, сүтсэ, жаган манжалха гэхэ мэтэ үгэнүүдые ойлгомжотойгоор хэрэглэхэдэ буряад хэлэнэй баялиг нөөсэ бололтой юм лэ.

Цэрэндаш-гуай хэлэнэй зүйлнүүдые шажанай үзэл помнолтой худхана. «Бог, сотворивший мир и все, что в нем, Он, будучи Господом неба и земли...» (Деяния» 17:24) гэхэ мэтэ үгэнүүдтэ түшэглэн, «Бог» - тэнгэри газарые бүтээгээ... тиимэ дээрэhээ Оршолонто Юртэмсын Эзэниинь болоно. «Бог» - орой ганса юм байна гэжэ мэдэхэ болонобди» гэhэн маша ехэ дүнэлэтэ гаргана.

Ондоогоор хэлэхэдэ, «Бог» гэhэн орёо гүнзэгы, хамаг зоной бодол хүлгүүлдэг ойлгосые тон бэлээр нэгэ талаhаань удхалан, өөрыень өөрөөрнь тайлбарилан, шажанай номой нэгэ текстhээ хэдыхэн үгэ hуталан баримтална. Библи анхан бэшэhэн авторнууд тиигэжэ хэлэхэ эрхэтэй юм бэзэ. Харин номой бэшэгдэhээр хоёр-гурба мянган жэлэй үнгэрhэн хойно тэрэ номые ондоо үеын ондоо соелтой зондо эзэмшүүлэн хүргэхэ гээшэ бэлэн бэшэ хэрэг. Зарим тэдые тайлбарилангүй, тэрэш, тиимэ, энэш иимэ гээ hаа өөрын бодол болбосоролтой уншагшын hанаанда тааруу бэшэ байха аалам.

Цэрэндаш-гуайн оршуулганууда ороhон «Оршолонто Юртэмсын Эзэн» гэжэ бурханай нэрэ тухай хэлэнгүй аргагүй. «Оршолонто юртэмсэ» гээшые «бренный, суетный мир, мир страданий» гэжэ ородоор хэлэхэ зэргэтэй. Энэмнай одоол Буддын шажанай гүн ухаанда ёhотоор хабаатай ойлгосо мүн даа! Хамаг юумэн хубилжа, дахинаа түрэжэ байдаг? Мүнхэ юумэн гэжэ үгы. Бурхан Багшын анхан номнолдоо хэлэhэн дүрбэн зүйлэй түрүүшынхинь «зоболон» гэдэг. «Бурханай шажанай» нэрэ томьёо христосой шажанай номо сударта хэрэглэхые «Оршолонто Юртэмсын Эзэниие баhан доромжолhон туйлай ехэ алдуу, асари ехэ гэм» гэжэ тоолодог автор эжэлүүдгүй өөрын бодолдо зүрюу ойлгосо дурадхана. Энэмнай юун гээшэб, сагай оршондо хэлэнэй хубилдагай үшөө нэгэ гэршэ гү, али үгын удхын баларталга гү? Бодол худхуулhан аяар гурбан үгын орондо богонишогоор хэлэхэдэ болохогүй юм гү? Жэшээнь, «Эртын хэрээгэй» нэрэ томьёодо хабаатай «бог» гээшые «бурхан», «Господь» гээшые «Дээдын эзэн» гээд оршуулхада яаха юм?

Мүнхэжаб ОЧИРОВ.

17.10.2002 Буряад үнэн
№42 (291) Дүхэриг
Шүрэ

ТҮҮХЫЕ, МҮНӨӨ САГЫЕ УДХАЛАН ХАРУУЛ

(Драматургнуудай «Түхэреэн шэрээгэй» хөөрэлдөөнһөө тэмдэглэлнүүд)

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрта Буряад Республикын урдаа хараха, мэдэлэжэ драматургнуудай «Түхэреэн шэрээ» түхеэрэгдэжэ, үүльэлта боложо, удха шанартай хөөрэлдөөн үнгэрөө. Сагайнгаа эрхээр шабардашоод байһан уран зохеолой нэгэ һалбари болохо драматурги мүнөө үедэ манай Буряад орон дотор ямархан хүгжэлтэдэ шулаад байна гээшэб гэһэн асуудалаар бодолоо хубаалдаа гэбэл, Геннадий Башкуев, Михаил Батоин, Доржо Эрдынеев, Баир Эрдынеев, Шираб-Нимбу Цыденжапов, Дугар Дылгыров, Бимба Дагбаев, Дулгар Доржиева, Николай Соктоев, мүн тиихэдэ театрай директор драматург Доржо Сультимов, найруулагша түрүүтэй Т.Бадагаева. Театрай ажалшад Нина Токуренова, Юрий Бальжинимаев, Цыден Цырендоржиев, Содном Хажитов гэгшэд эндэ хабаадаа. Энэ «Түхэреэн шэрээ» дээрэ саашаа хайшан гэжэ ажаһууха, хайшан гэжэ пьесэ бэшэжэ, тэрэнээ тайзан дээрэ табижа, театр харуулагшадайнгаа зүрхэ сэдьхэл татаха гээшэбибди гэһэн гол асуудалда харюу бэдэрэлгэн болоо гэжэ тэмдэглэхээр.

Пьесэ бэшэхэ гээшэмнай уран зохёолой һалбаринууд соо онсо орёо шэглэлтэй жанр гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Богонихоноор хэлэхэдэ, нэгэдэхеэр, зүжэг бэшэхэ гээшэмнай бэлэн хэрэг бэшэ, энэмнэй өөрын ондоо шугамтай, ямаршье агуу уран зохёолшо бай - хамаагүй, прозаик, поэтшье бай - хамаагүй, харин зүжэг зохёохын түлөө тайзанай нюусые һайн ойлгожо, танижа, мэдэжэ абаха, үгышье һаа эжы, абынгаа үгэһэн борохон ухаанайнгаа али нэгэ талаарнь анхаһаа ойлгохо бэлигтэй түрэһэн байха ёһотой бшуу. Жэшээнь, агуу бэлигтэй Антон Чехов, мүнөө үеын драматург Александр Бампилов тайзанай гурим мэдэхэ түрөө бэшэ ха юм. Тэд тайзанай ёно гурим өөрын онсо шэглэлтэй. Зүжэг гээшэ нэгэ жэл соо болоһон үйлые, нэгэхэн саг соо бултыень багтаажа шадаха өөрын гуриминтай юм. Тиимэнээ театр гээшэмнай ажабайдал тэрэ шэгтэнь бэшэ, харин нариихан болоторынь хабшажа, хабшажа тэнэ татажархидаг гуриминтай бшуу. Ородоор хэлэхэдэ, амидаралий «модель» боложо үгэхэ ёһотой.

Тэрэнэ соонь боложо байһан бүхы үйлэ хэрэг нэгэн доро багтахаһаа гадна гүнзэгы бодол, жаргал, зоболон, үгын ара талын нюуса бодол - бултыень ойлгуулахынгаа хажуугаар һанагдаагүй, хүнэй ухаанда орохогүй ушаралнуудые һанаха нюусатай юм.

Буряад драмын театр анхан тогтоһон сагһаа үндэһэн уран зохёолойнгоо хүгжэлтэдэ драматургиин урган һалбархада, өөрын нүлөө ехэ үгүүлэн байдаг. Дэлхэйн үндэр бодолто зохёолнууд дээрэ үндэһэлэн, түрэл арадайнгаа онсо хүн шанарта тааруулан, үндэһэн зүжэгэй харгын шугам баримталха баатай болоһон байгаа. Тиигээд лэ өөрынгөө эрээдүйе баһаа хараадаа абаха ёһотой һэн тула театрай нангин үилга буряад зүжэгэй хүгжэн һалбаралгада анхаралаа хандуулаагүйдэ аргагүй. Энэ мүнөө далан жэлэйнгээ ойе тэмдэглэлын үедэ театр олон тээһээ уригдаһан айлшадтаяа хамта Сибириин үсөөхэн арадуудай үндэһэн театрнуудай хүгжэлтэ тухай, тэдэнэй драматурги ямар шата дээрэ зогсоно гээшэб гэһэн эрдэм шэнжэлгын хуралдаа үнгэргэхэ түсэб хараалаһай. Тиигээд лэ тэрэ конференци дээрээ буряад драматургнуудяма шалгагтай гээшэбибди, яажа тэрэнээ усадхаха гээшэбибди гэжэ эртээнһээ бодомжолжо, юундэ пьесэнүүд хомороор бэшэгдэнэб гэжэ өөһэд хоорондоо бодолоо хубаалдаа. Тон онсо шухалань гэхэдэ, «мүнгэн»... «мүнгэн»... «мүнгэн»... Моодно болоһон хэлэнэйнгээ холошотор, хоолойнгоо һөөлдэшэтэр дабтагдаһан үгэ долгүүрэй харилсаанда ороходоо, сэнгүй

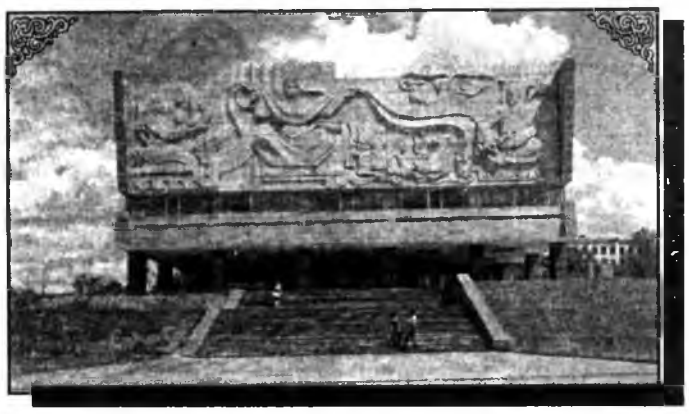

болошоһон уран зохёол. Миинтээр хэн пьесэ бэшэхэб? Анхан Д-Р.Батожабай Ц.Шагжин хоёрой пьесэ, нэгэ машинын сэнтэй һаа, мүнөө нэгэ пьесын сэн хорин хоног соо эдихэ хилээмэнэй сэнтэй болоо, хоолойгоо тэжээхэ хэрэгтэй, арга хургаа бэдэрхэ хэрэгтэй гэһэн тэмдэглэлнүүд олон байгаа. Тиигээшье һаа, манай драматургнууд табигдаха, болихошье һаань, бага бага бэшэнэбди гэжэ тэмдэглэнэ, тэд мүнөө үедэ хүн миинтээр хүлөө адхиха юм?! Хүлһыень түлэхэ ёһотой, соёлой яаманда түлбэриин (гонорара) фонд гэжэ, нариихан горхоной шолшоргожо байһандал хаташанхай, тэрэнэй түлөө ороолдохо ёһотой, ажал хэдэг зон, анхаралаа энэ шилтагаанда хандуулхаяа болиһоор үнинэй. Тэнгэриһээ тэбэнын һанжахые хүлеэгээд лэ, нэгэ стол дээрэһээ нүгөө стол дээрэ саарһа абаашажа табяад лэ, тэрэн үйнгээ түлөө нэгэ пьесын сэнһээ һурагтүй ехэ салин абаад лэ, юунэйшье түлөө харюусахаяа зүрхэ алдаад лэ, дээдэхи зургаануудтаа эриилтэ табихаяа эшэдэг юм гү, али айдаг юм гү, үгэныень абаад лэ, алтанай өөрынь унахые хүлеэгээд байдаг ажалтай эдэбхигүй зон гэжэ ехэл сүхэрһэн драматург Геннадий Тарасович Башкуев тэмдэглээ.

*Мүнөө дэлгүүрэй эриилтын ёноор миинтээр хүдэлхэ хүн үгы. Ажал хээд, тэнгэриһээ алтаар аадарлахыень хүлеэхэ гүбди гэлсээ. Манай үсөөхэн буряад арадай хүгжэлтэ эгээл һүүлшынгээ зурлаагай урда зогсожо, саашаа хайшаа шэглэхэ гээшэбибди, үсөөрэн дуулаажа, хэлэгүй болоод, нэрэеэ алдахаяа байһан арад болоод байнабди. Уран зохеол, илангаяа пьесэ, үндэһэн хэлэн дээрээ бэшэхэ залуушуул үгы, биишье һаа, модохир хэлэтэй гэжэ тэмдэглээ. Дээдэ зургаанай ноёд хэлэнэ, уран бүтээлдэ анхаралаа хандуулаагүй байна. Мүнөө болотороо соёл тухай хуули Арадай Хурал абажа шаданагүй, тоохоёошье һинанагүй, гэдэнэн лэ садхалан ябаал һаа, бэшэ юушье хэрэгтүй гэжэ тоолоод, сэдьхэлэй үндэр бодол гансал һаалта болодог гэжэ досоогоо һананад гэжэ гомдоо. Тиимэшье һаань, аргаахан, шууяа ехэ гаргантүй, шадамараар саарһаа бэлдэжэ һураад, болгоомжолжо, энэ саарһа гуурһанай тушаалтадтай харилсажа шадаха ёһотой, углууень зохидоор тойрожо, мэхэтэйгээр ойлголсохо шухала гэжэ Доржо Осорович Эр тэмдэглээ. Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Шираб-Нимбу Ц эрдэмэй түбэй дэргэдэ гү, али үгышье һаа, гүрэнэй үн буряад хэлэ бэшэгэй дэргэдэ хажуудаа хэһэн аспирантыг драматург һурагшадые абахадам хамаагүй гэжэ мэдүүлэ залуушуулда анхаралаа хандуулха, нургаха ябуулга үүсхэгдэ Театр тухай, зүжэгүүд тухай, тэдэнэй шэнжэ, шанар тухай сонин, радио, телевизорээр ехэ үсөөн шүүмжэлһэн, шэнжэлэ дамжуулганууд гарана, ороидоошье үгы гэхэдэ болохо. Мэрг үгы гэжэ тэрэ хэлэнэ. Хурса хэлэтэй залуушуулай олдоб дэргэдэ нургуули гаргуулхада, ехэ шухала.

Үхибүүдтэ, бага наһанһаань онсолон анхаралаа хандуулаа зүжэгүүдэй конкурс эмхидхэжэ, авторнуудыень урмашуу нургуулинуудта буряад хэлэнэй хэшээлдэ буряад драм тэдэнэй пьесэнүүдые зааха үсөөн саг үгтэнэ, үгышье Л тиимэ хэшээл гэжэ үгы. Буряадууд гээшэмнай бага я тоолгодогоо, тиимэнээ манай Президентдэ бага яһатаншье программа байха ёһотой, мүнгэ тэрээнд гамнаха хэрэг үзэхэдэ, татаар яһатан ямар олон бэ. Тэд Татаариин Ментимир Шаймиев өөрын тиимэ программатай драматургнуудаа нэгэ нэгээр дуудажа, зорюута уүльэлта х урмашуулдаг гэжэ драматург Г.Башкуев ехэ тэмдэглээ.

Тэд мүнөөнэй сагай бүхы хурса байдалые хараулһан, х пьесэ бэшэхэнь нээрээшье бэрхэ. Драматургнуудай баранда зон болоо гээшэнь ехэ үнэн. Тиимэнээ энэ театрай далан л үнгэргэгдэхэ хуралдаан дээрэ олон тээһээ ерэһэн мэргэжэ өөһэдынгөө байдалай эрид эрид харилсаануудые тайзан драматургнуудай мүнөө үеын драматургиин ямар шата дэ тухайнь элидхэлнүүдые бэлдэхэ даабаринуудые абаа.

Жэшээнь, драматург Геннадий Башкуев мүнгэн тухай фонд), тиихэдэ мүнөө үеын ород түрэнэй театрнуудай д тухай хөөрэхэ. Харин Шираб-Нимбу Цыденжапов драматургнуудые хайшан гэжэ хүмүүжүүлхэб?», Доржи Эрдын үеын буряад зүжэг буряад хэлэнэй нэгэ һалбари», «Буряад т үеын буряад хэлэнэй уута» гэһэн темэ бэлдэхэ юм. Мүн «Я яажа ажаһуунабши, драматург?» гэһэн асуудал Баир Э даалгагдаа. Михаил Батоин оршуулганууд тухай элидхэлнүүд бэлдэхэ.

Тиихэдээ жэлэй нэгэ дахин залуу драматургнуудые у президентын фонд бии болгохо, һайн найруулгын түлөө най жэлэй нэгэ дахин шагнаха байгаа гэһэн дурадхал драмат Соктоев оруулаа. Эдэ бүгэдые, үшөө дэлгэрэнгы асуудалнуудые һайнаар бэлдээд, бодомжолжо үзөөд, эрдэм-шэнжэгын дээрэ олон суута мэргэжэлтэдэй урда табижа, зүбшөөл гэжэ эндэ сугларагшад хэлсээд, энэ «түхэреэн шэрээгэй» түгэсөө.

Цыдендоржи ЦЫРЕНДО
театрай уран зохёолой һаһаг даагша, Россий

ШЭНЭ НОМУУДЫЕ ХАРАХЫЕТНАЙ УРИНАБДИ

Мэдээжэ уран зохёолшо Д.О.Батожабаин нэрэмжэтэ Гүрэнэй Республиканска эдиршүүлэй номой санда ороһон нимэ номуудтай уншагшадтаяа танилсуулхань.

1. Базаров Б.Д. Влияние «Великой Ясы» и буддизма на развитие обычного права бурят. -Чита: Изд-во Заб ГПУ, 2001 г. -58 с.

Хори үгтай Агын буряадуудай ажабайдалай хүгжэлтэдэ Чингис хаанай «Агууехэ Хуули» ба буддын шажан хоёр нүлөө үзүүлһэн байна. Эгээл энээндэ зорюулагдаһан Б.Д.Базаровай түрүүшын шэнжэлэлгэ ехэ удхатай эрдэмэй ажал болоно.

Энэ ном хадаа дээдэ һургуулиин оюутадта, философуудта һонирхолтой байха.

2. Баяртуев Б.Д. Предыстория литературы бурят-монголов. -Улан-Удэ: Изд-во БНЦ СО РАН, 2001. -220 с.

Тус ном соо урданай сагһаа эхилээд мүнөө саг хүрэтэр буряад-монголой литературын хүгжэлтэ эли тодоор найруулан бэшэгдэнхэй.

Дээдэ һургуулиин, багшанарай колледжнуудай буряад хэлэ бэшэгэй таһагай оюутадта, буряад аман зохёолоор һонирходог уншагшадта, Түб Азиин түүхээр һонирхогшодто туһатай ном.

3. Жимбнев Ц.А. Родословная хоринских бурят. Эссе. -Улан-Удэ: Бурятское книжное изд-во. 2001, 82 с, 3 ил.

Буряадай арадай уран зохёолшо, хори буряадуудай Сагаан хаанда ошоһоор 300 жэлэй ойдо зорюулжа, һонин статьянуудые хэблүүлбэ. Мүнөө энэ һонирхолтой ном уншагшадай анхаралда дурадхагдана. Энэ зохёол хадаа ехэ гүнзэгыгөөр хори буряадуудай уг гарбал ба түүхэ харуулна.

4. Правовая охрана озера Байкал и Байкальской природной территории. -Иркутск: ОАО «Иркутск.областн. типогр. №1, 2002. -564 с.

Байгал далай Бүхэдэлхэйн эрдэни зэндэмэни гэжэ мэдээжэ. Алдарта Байгалые арилгаха хэрэгтэ зорюулан, хуулиин талаар дансанууд энэ томохон ном соо суглуулагданхай.

Энэ суглуулбари хамтын экологическа эмхиин хүдэлмэрилэгшэдтэ, эрдэмэй ажалшадта, гүрэнэй байгаали хамгаалгын ажалшадта, оюутадта, мүн бүхы уншагшадта зорюулагдаһан ном.

5. Опыт и традиции этнического природопользования в Байкальской Сибири: матер. научн.-пр. конф. -Улан-Удэ: Изд-во Бурятского госуниверситета, 2001. -127 с.

Россин эрдэмэй габьяата хүдэлмэрилэгшэ, профессор С.Б. Полишинда зорюулагдаһан эрдэмэй практическа конференцийн материалнууд энэ суглуулбари соо дэлгэрэнгыгээр үгтэнэ.

Экологуудта, хизаар ороноо шэнжэлэгшэдтэ ба байгаали хамгаалха талаар ажал ябуулдаг хүдэлмэрилэгшэдтэ энэ ном зорюулагдана.

6. Старообрядческий (семейский) комплекс: Путеводитель. -Улан-Удэ: ГЖК «Бурятия», 2001. -12с.

Энэ уран гоёор шэмэглэгдэһэн ном соо Буряад Республикын ниислэл хото Улаан-Үдэдэ оршодог Байгал шадархи арадуудай Этнографическа музейн Шэмээшэгүүдэй комплекс тухай олоной, илангаяа хари гүрэннөө ерэһэн аяншалагшадай тон анхарал татамаар бэшэгдэнхэй. Музейн жаса дээрэ үндэһэлэн шэмээшэгзоной түүхэ, ажабайдалай элдэб хэрэгсэлнүүд, хубсаһа хунар тухай дэлгэрэнгыгээр зураглагданхай. Залуу үетэнинь хүмүүжүүлгын талаар ехэ үүргэтэй ном гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

7. Коллектив авторов. Союз композиторов Бурятии: Статьи. -Улан-Удэ: ОАО Республиканская типография, 2000. -136с.

Тус ном соо Буряад ороной хүгжэмэй хүгжэлтэдэ хубитаяа оруулһан мэдээжэ композиториуудай намтар ба хэһэн ажалынь тодоор үгтэнэ.

Буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэһэн номууд дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтохомни.

Үетэ үбһэн ургана бээ,
Үргэн дайдые хүгжүүлэһэй
Үльгэр тахуули хэлэнэмнай
Олон зонине баясуулаһай.

«Оодор мэргэн».

Петонов В.К. «Үльгэршэн тухай үзүүлэл». -Улаан-Үдэ: «Буряад Республикын типографи» гэжэ акционернэ бүлгэм, 2002. -64х.

Олон арадуудай аман зохёолдо, томохон бүтээлнүүд, элитэ үльгэрнүүд соо тэдэ морин үльгэрнүүд гэжэ тодоронхой. Суута «Гэсэр», «Аламжа Мэргэн», «Алтан шаа», «Ерэнсэй үбгэн» болон бусад үльгэрнүүд буряад арадай мүнхэ баялиг гээшэ.

Суута үльгэршэн Аполон Тороев тухай мэдээжэ уран зохёолшо В.К.Петоновой шэнжэлхы удхатай зохёолые уншагшадай анхаралда табигдана.

Авторой хэлэһээр: «А.А.Тороевой томо зохёолнууд туша энээхэн туужа соо дэлгэрэнгыгээр бэшэжэшье яалайб. Юундэб гэхэдэ, тэдэ поэмэнүүд туша нилээдхэн хэлэгдэһэншье, бэшэгдэнэшье байна гээшэ ааб даа. Үльгэршын зохёохы ажал хүдэлмэри тухай онсо статьянууд, диссертацинууд яһала олон гэжэ тэмдэглэхэнь шухала».

«Аполлон Тороевой дуунуудөөрын онсо илгаатай, өөрсэ маяг тухэлтэй. Зугаа дуунуудайнь гол түлэб удхань шэнэ сагай шэнжэ, сагай үйлэ харуулжа шадаһан. Ехэ гүнзэгы социальна удха шу бшуу».

8. Ванданов К. Тангр Улаан-Үдэ, «Буряад үнэн», 72 х.

России соёлой га худэлмэрилэгшэ, үнэнэй жу Николай Галданов Вандановай сэдьхэлдэнь дүтөөр һанагдаха рассказ (согсолбори соо) ном дурасхаалай үгэнүүдые б байна.

Энэ ном соогоо ажабайдалай олон талан харилсаа холбоонуудые у тодоор харуулжа ш «Хэжэнгын гол», «Буряад газетэнүүдтэ, «Байгал» ж үшөө толилуулаг К.Вандановай рассказуу соо хэблэгдэжэ гаранхай.

«К.Ванданов һургуулин ябахаһаа поэзеэр һонир шүлэг, рассказ үгүүлэлнүүдые бэшэжэ т юм һэн. Республикын залу зохёолшодой Х-Х конференциинүүдтэ хабаа һэн», - гэжэ Н.Галданов өг

Сэсэгма БАТОМУНК
Гүрэнэй Республик
Эдир
номой сангай хүдэлмэр

Эмхидхэн байгуулагшад - **Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство**

Генеральна директорэй - ахамад редакторай уялга дүүргэгшэ Б-М.Ж. БАЛДАНОВ.
Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОЕВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), А.Л.АНГАРХАЕВ (генеральна директор-ахамад редактор), Б.В.ТЫИДЫНЦЫРЕНОВ (секретариадые хүтэлбэрилэгшэ-генеральна директорэй орлогшо), Д.Д.ЭРДЫНИЕВА (харюусалгата секретарь); таһагуудые даагшад: **И.Д.ИАМСАРАЕВ, Л.Л-Н.ГЕРГЕНОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Н.А.ГОНЧИКОВА, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.**

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E - mail: unen @ buryatia. ru.

Газетэ хэблэлэй 5 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хамтын хэһэг - 44500. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" Г АО-до газетэ 7400 хэһэгээр хэблэгдэ. Директорэйнь телефон: 21-40-

Б-0165-дэхи номертойгоо бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмныи - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшынай - 21-68-08, редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариадай - 21-50-52; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналу «Буряад Республикын Хуулита шиидхэбэринүүдэй суглуулбариин» редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутадай ажабайдалай болон олонинтын хүдэлмэриин, «Одон» журналай редакци - 21- мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, **рекламын - 21-62-62,** коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтериин - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрнүүдэй бэшэлэ хазагайруулһан ушарта авторнуудынь харюусалгатай. Редакцин һанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.